

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2023

magazin istoric

Anul LVII – serie nouă – nr. 4 (673)
aprilie 2023

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

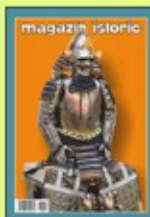
1 Anna de Austria (pictură de Rubens, 1625) a fost regina Franței și a Navarrei din 1615, când s-a căsătorit cu Ludovic al XIII-lea, până în 1643, apoi regentă, în vremea minoratului Regelui Soare (1643 – 1651). La moartea ei, la 20 ianuarie 1661, în urma unui cancer de sân, fiul ei, monarhul, răspundea astfel unui consilier care încerca să îl consoleze spunându-i că a fost o mare regină: „Nu, domnule, nu a fost o mare regină, a fost un mare rege”

2 În Rusia secolului al XVII-lea, într-o perioadă de interregnum, boierii au oferit tronul, în 1610, prințului Wladyslaw, de numai 15 ani, fiul regelui polonez Sigismund al III-lea. Adolescentul nu și-a asumat domnia, din cauza opoziției părintelui, dar a purtat titlul de Mare Duce al Moscovei până în 1634, deși din 1613 primul Romanov se instalase pe tron, iar el, Wladyslaw (pictat aici de Jakob Troschel, când avea zece ani), devenise rege al Uniunii Polono-Lituaniei, ca Wladyslaw al IV-lea Vasa din 1632 (până în 1648)

3 Miniatură dintr-un manuscris spaniol de secol XIV, ce înfățișează momentul părăsirii Egiptului de evreii conduși de Moise. Faraonul stă pe creneluri și le poruncește să părăsească Egiptul. Evreii pleacă cu mâna dreaptă ridicată, iar unii au buclă de aluat în mână. Plecând în grabă, aluatul lor nu a avut timp să crească, așa că li s-a spus să facă azime (pâine fără drojdie). De atunci, azimele sunt consumate de evrei alături de carnea de miel în timpul sărbătorii Paștelui

4 Presupusa armură a lui Uesugi Kenshin (1530 – 1578), poreclit „Tigru din Echigo”. Platoșa este de inspirație europeană. În acea perioadă, japonezii au importat mai multe elemente de armament de sorginte occidentală, mai ales în domeniul armelor de foc. Uesugi Kenshin și marele său rival, Takeda Shingen, s-au folosit de aceste inovații în timpul repetatelor lor confruntări

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesci
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR**aprilie
2023**

4 Încalzi,
politică să facem!
I.L. CARAGIALE

5 Recurs la istorie,
într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României
M.E. IONESCU

10 Boicot și invective
pentru interesul național
Constituția din 1923
I. SCURTU

14 De ce și de când
înroșim ouă?
C. MARINESCU

**ISTORIA
ANIMALELOR**

17 Urechilă
T. STĂNESCU-
STANCIU

21 Destin frânt
Constantin Hoiescu
I.I. HOIESCU

**INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI**

25 O raritate:
harta lui Rigas Velestinlis
AL.I. CRUCERU

27 O contribuție
ignorată
la agricultura Ucrainei
A. SHAFRIR

**POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI**

29 Acasă,
în „La Belle Epoque“
AL. RUSU

33 Un „fake news“...
doctoral
Domnul
Frédéric Beaumont
față cu
„statul moldo-slav“
M. CAZACU

37 Avatarurile
Agenției B.N.R.
din Tighina
C. PĂUNESCU,
M. TONE

42 Întru câștigarea
bunăvoinței Italiei
Vizita mareșalului
Pietro Badoglio
în Basarabia
S. CORLĂTEANU-
GRANCIUC

46 Goana după baloane-spion

T. PĂCURARU

52 Riscurile datoriei externe

AL.M. TĂNASE,
M. RĂDOI

57 Șarpele răpune veverița

Rivalitatea
Fouquet – Colbert

F. DOLGHIN

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ

62 Noaptea surorii Sfântului Gheorghe

G. ROȘU

65 O istorie pe lună

EXCLUSIVITATE

66 Cum am ajuns din aliații Aliaților, în război cu ei

O analiză a politicii interbelice provenită de la Iuliu Maniu

D. DELETANT

70 Tânăr și neliniștit... peste Ocean

Experiența americană a lui Carol Storck

A.-S. IONESCU

75 „Vremurile tulburi” care i-au adus pe Romanovi

I. BISTREANU

80 Monahii itineranți ai „Rugului Aprins”

M. VASILEANU

84 Când se luptă tigrul cu dragonul

A. OPREA

UN ORAȘ
ÎNTR-O POVESTE

92 Hirurg și acușor la Folticeni

A. GOROVEI

HOOVER
INSTITUTION

93 Dimitrie D. Dimăncescu îi scrie lui Matila Ghyka

RUBRICI

89 În România, acum 100 de ani

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

83; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

POLITICA ÎN TOATE

I. L. CARAGIALE

Este o plângere nedreaptă pe care noi românii o facem aproape în toate zilele cu multă ușurătate. Când vedem că cutare instituție nu merge bine, nu-și atinge scopul sau nu prosperează, atunci n-avem decât un strigăt:

Nu merge! pentru că și în această instituție se face politică. Dacă nu s-ar amesteca politica, ar merge. Cum vrei să meargă dacă și aci se amestecă politica?

La prima vedere, pare că ar fi drept.

De exemplu, se înființează o instituție savantă cu anumite scopuri de cercetări și de studii științifice. Numai de câțiva ani pun mâna pe această instituție oamenii politici. Aceștia, se înțelege, neavând în vedere decât interesele politice, au să le subordoneze acestora scopurile declarate ale instituției. Nu va mai fi vorba în rândul întâi de studii și de cercetări, ci de rezultatele mai mult sau mai puțin favorabile pe care partidul respectiv le poate trage, și pe calea bugetară, ori pe calea satisfacerii micilor ambițiuni personale, din mersul acelei instituții savante.

O altă instituție se fundează; aceasta nu mai este savantă, ci artistică. Se fac cheltuieli însemnate, se clădește un strălucit stabiliment anume, care este înzestrat cu mari sacrificii din partea statului și comunei. Se-nțâmplă și cu aceasta ce s-a întâmplat și cu cealaltă. Interesul artistic rămâne secundar, interesul politic biruie. Oamenii politici nu pot lăsa neexploatat nici acest colț rezervat artei dezinteresate: instituția artistică trebuie să le cază pe mână, pentru ca să o întrebuințeze și pe dânsa, ca o armă mai mult, în scopurile lor de partid.

Atunci, ce se-nțâmplă? Se-nțelege că nu se poate face nici știință, nici artă cum se cade în țara asta; care va să zică numai politică.

Și iar începem cu tânguiri.

Cum o să meargă, domnule, dacă și aci se vâra politica?

Ei bine, tânguirea asta mi se pare absolut nefundată, și iată de ce.

Statul cheltuiește cu instituții savante sume

destul de respectabile. Savanți, de! Slavă Domnului, nu prea avem, ca să facem știință serioasă, afară de onorabile excepții. Atunci vă întreb: pentru ce a mai cheltuit statul să fundeze instituția și pentru ce mai trece paragraful ei respectiv cu sfințenie în fiecare buget? Degeaba? Încă, dacă nu se face știință, să se facă politică cel puțin, ca să dăm cel puțin iluzia lucrului.

Se clădește un mare stabiliment artistic, un teatru, de exemplu. Pentru ce? Pentru că un stat modern are între alte organe de cultură și astfel de stabilimente. Ei? Cauți artiști: ia-i de unde nu sunt. Îți trebuie literatură. Ea nu există. Îți trebuie public – publicul nu vine la exhibițiile dumitale. Ce-ți mai rămâne de făcut în această clădire, pentru care ai vărsat sume colosale, unde ai să cheltuiești anual paragrafe anume? Nu-ți rămâne alta decât să faci măcar politică.

Eu crez că în loc să ne învinuim și să regretăm că facem în toate și oriunde politică, din contră, ar trebui să ne pară bine și să ne aplaudăm că o putem face așa de bine oriunde și în toate.

Ce folos ar fi, neputând a face știință și artă, să stăm cu mâinile în sân fără să facem nimic. Încă să facem politică. Și slavă Domnului că nu o facem rău.

(Publicistică și corespondență,
ediție îngrijită de Marcel Duță;

studiu introductiv de Dan C. Mihăilescu,
Editura „Grai și suflet – Cultura națională“)

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

MIHAIL E. IONESCU

Împrejurările internaționale actuale, când se plămădește o nouă ordine globală într-o vâltoare evenimentială fără precedent, pun pretutindeni în prim-plan, deci și României, problematica propriei orientări sistemice. Cum se observă azi pe scena globală, chiar apartenența la o alianță politico-militară sau un bloc economic lasă loc, în anumite limite desigur, unor orientări diverse ale actorilor sistemici componenți, cazul Ungariei nefiind singular. Chiar Germania ridică semne de întrebare în ce privește atitudinea sa în războiul din Ucraina și a atras deja corecții prin critici sau acțiuni punitive. Or, în toate aceste cazuri, fiind vorba de depășirea unei situații extrem de sensibile, când amenințarea unui nou război mondial (chiar nuclear) este iminentă, se deschide o fereastră de tentăție către asemenea orientări și strategii, desigur întemeiate politic pe evenimentele actuale, dar și pe baza unor tradiții naționale în domeniu.

Așadar, întrebări firești și în România: care au fost orientările sistemice ale Bucureștilor în ultimele două secole, mai ales în situații amintind de evoluțiile actuale?

se poate învăța ceva din trecutul multiseclar al politicii externe promovate de România?; cât este de utilă în laboratorul actual de politică externă cunoașterea diverselor școli de gândire dez-

Litografie publicată de Honoré Daumier în Charivari, 1 iulie 1854, în timpul ocupației ruse în Principate, cu titlul: „Generalii ruși și-au îndeplinit îndatoririle religioase în bisericile catolice”

voltate istoric privind comportamentul statal în arena externă? Desigur, ținând seama că școlile de gândire în cauză au evoluat istoric și au identificat răspunsuri proprii în variate așezăminte/ordini internaționale (europene/globale sau regionale), în cazul ultimelor două secole referind fie la: „concertul de putere” al secolului XIX specific Europei creștine; la „securitatea colectivă” codificată la Versailles în

1919, practic o ordine globală; sau în era Războiului Rece, a competiției dintre cele două superputeri pe marginea anihilării nucleare pentru supremație globală; ori post Război Rece, când a prevalat unipolarismul (*Pax Americana*) în paralel cu „securitatea comună” specifică spațiului euro-atlantic, de la Vancouver la Vladivostok, deja defunctă (întruchipată în O.S.C.E., încă în viață).

In privire scutită de prejudecăți în trecutul politicii externe a statului român, din vremea construcției național-statale până recent, mai precis de la 1848 până în 2010, când este absorbită insuficient criza economico-financiară globală și se inaugurează orientarea originară a anarhiei sistemice – *Machtpolitik* (competiția pentru putere) –, este indiscutabil utilă. Apărarea intereselor comunității românești nu a avut răspunsuri șablon la varietatea de provocări externe de-a lungul vremii, dar a formatat anumite „tipare” determinate, pe de o parte, de vecinătăți pe „durata

lungă” cu care s-au dezvoltat relații, diferite în funcție de așezămintele sistemice generale, pe de altă parte, de prevalența la guvernarea statului a unor elite politice cu azimut extern impus din afară sau generat inclusiv în laboratorul intern.

Numim școli de gândire în politica externă coagularea teoretică a unor anumite modele de orientare geopolitică/strategică în mediul internațional, care au cristalizat răspunsuri diferite la seturi similare de provocări în funcție de temelia politico-ideologică a guvernării interne și rafinate în timp de influența mediului propriu sau străin în schimbare. Eugen Lovinescu, în a sa *Istorie a civilizației române moderne*, apărută în 1924, numea aceste condiționări externe „spiritul vremii”, în funcție de acesta cristalizându-se asemenea școli de gândire și diferențele între ele, în legătură strânsă cu respectiva ordine europeană/globală. Fără considerarea succintă a aliniamentelor principale ale ordinii internaționale și a

Bradford Delong

configurației/balanței de putere generate regional de ele, predominanța uneia sau alteia dintre aceste școli sau variante ale lor ar fi dificil de înțeles, dacă nu ar fi chiar socotite întâmplătoare ca apariție. Este de adăugat aici că stadiul de evoluție a statului român a fost unul decisiv în calibrarea deciziilor în domeniu, peotriva forței sale dată de treptata extensie teritorial-demografică și a dezvoltării economice, precum și a sporirii calității analizei politice a eliteilor. Un aforism des citat – fiind atribuit lui Nicolae Titulescu – spune că o politică internă stabilă și coerentă, așadar un stat puternic, condiționează o orientare externă identică.

Nu rareori auzim în jur că evoluția românească ascendentă s-a întemeiat pe „noroc”, chiar oameni politici de anvergură au exprimat această opinie, probă a nesocotirii sau ignoranței privind dezvoltarea statalității românești și orientării elitelor naționale, dar și a unei anumite neîncrederi în capacitățile proprii de gândire și acțiune. Cum

Imagine din timpul Conferinței de Pace de la București, 1913, care a pus capăt celui de al doilea război balcanic

vom vedea, niciun moment decisiv al istoriei naționale în ultimele două secole nu a fost întâmplător, jucându-se la „ruleta” sistemică soarta națională, ci toate au fost rezultatul unor opțiuni îndelung elaborate și aplicate de conducători/elite responsabile, vădind vizionarism și curaj potrivite unei judecăți cumpănite pe termen lung. Desigur, au fost episoade istorice în care înfruntarea între reprezentanții școlilor de gândire în cauză a fost extraordinar de dură, la marginea chiar a haosului la nivelul decidenților – cum s-a întâmplat la începutul Primului Război Mondial, precum și în secundul –, dar a prevalat mereu orientarea optimă istorică asumată decisiv în hățișul evenimentelor internaționale. A trebuit uneori acceptate compromisuri dramatice, inevitabile din cauza evoluției raporturilor de forțe în sistemul internațional nefavorabil față de posibilitățile proprii, dar marea strategie națională asumată pe termen lung nu a fost defel abandonată.

În rândul acestor compromisuri pot fi citate încheierea Păcii de la București din aprilie 1918 cu Puterile Centrale, în condiții în care au fost menținute nucleul armatei și un teritoriu liber. Această perioadă între aprilie 1918 și noiembrie același an, când am reintrat în luptă împotriva Centralilor alături de Antanta, a fost în fapt un armistițiu favorabil, și nu o pace (semnată la Buftea de un premier efemer) de capitulare în fața inamicului. Deopotrivă, perioada septembrie 1940 – august 1944 este iarăși ilustrativă, pentru că opoziția la parteneriatul cu Germania nazistă a fost practic permanentă – memoriile

periodice ale cuplului politic Iuliu Maniu – Dinu Brătianu, șefii „opoziției democratice naționale”, adresate mareșalului Antonescu stau mărturie –, incluzând, către sfârșitul perioadei respective, chiar garnitura militară, condusă de acesta din urmă, inițial pro-germană. De altfel, chiar guvernarea Antonescu a fost mandatată în septembrie 1940 de liderii opoziției democratice menționați, regimul militar instalat de Antonescu depășind însă inadmisibil acest mandat (mai întâi, prin instalarea Gărzii de Fier la guvernare, apoi prin angajarea în războiul Germaniei naziste în Est și purtarea acestuia dincolo de Nistru). În acest fel, cu sincope și accidente de parcurs inevitabile, s-au realizat nu doar supraviețuirea/continuitatea statalității românești, ci și ascendența ei, astăzi a șasea putere – ca întindere teritorială și potențial demografic – în concertul Uniunii Europene.

S-a mai spus, în același registru sceptic/pesimist, că am fost adepții constanți ai unui „joc” în exterior pe „două tablo-uri”, potrivit căruia am aștep-

tat, pentru a nu înregistra sau a minimiza eventuale pierderi – umane, materiale, teritoriale –, momentul favorabil pentru o acțiune reușită. Chiar dacă evoluția istorică privită linear și superficial poate prilejui o asemenea „lupă” de citire evenimentială, pătrunderea în profunzimea procesului istoric evidențiază falsitatea acestei narațiuni. Cazul tipic aici privește decizia menținută ferm, luată la începutul Primului Război Mondial, în ansamblul conflictului mondial. Inițial, chiar monarhul Carol I a pledat, din rațiuni de înțeles în orizont personal, pentru intrarea în război alături de Centrali, dar s-a izbit de opoziția fermă a întregii elite a Vechiului Regat. Neutralitatea care s-a impus ca un compromis a fost aproape imediat urmată de opțiunea pro-Antanta, concretizată în semnarea unui document secret cu un membru al acesteia, Rusia – cel mai important în Estul continentului –, bineînțeles cu știința celorlalți mari aliați, prin care erau recunoscute dezideratele de unire ale națiunii române.

Grup folcloric meglenoromân...

Intrarea în război în august 1916 prin părăsirea neutralității a fost făcută în conformitate cu această orientare inițială decisivă din septembrie/octombrie 1914, iar evenimentele ulterioare – ocuparea de către inamic a unei mari părți a teritoriului național, respingerea netă a propunerii rusești de părăsire a țării de organele constituționale și armată, eroica rezistență din vara anului 1917, armistițiul încheiat apoi cu Centralii, când prăbușirea în revoluție a Rusiei ne expunea nimicirii complete – au demonstrat convingător că România nu a lăsat pe seama străinătății propriul viitor. Alte episoade anterioare – Războiul de Independență din 1877 – 1878 – sau ulterioare – dosarul secunde conflagrații mondiale ori sfârșitul Războiului Rece – vin să evidențieze iarăși că statalitatea românească, spre deosebire de altele din vecinătăți apropiate, în acest interval nu s-a sustras defel unor decizii tranșante, potrivit intereselor naționale.

Ceea ce este semnificativ în formarea și evoluția acestor școli de gândire în politica externă a fost acomodarea lor neconținută cu reperele geografice și etnice. Pentru România tabloul geografic de referință este sinonim cu aria de formare și locuire neîntreruptă a națiunii moderne, care a și generat interesele vitale (supraviețuire și dezvoltare unitară) ale comunității românești. Reperele geografice sunt Marea Neagră și fluviile care străjuiesc această vatră națională, precum și lanțul Carpaților, generând și condiționând amplele deschideri geografice către toate punctele cardinale. Tot aceste repere întemeiază și efortul de apărare în fața vecinătăților. Ele, în cazul românesc în aproape întreaga perioadă, au fost în principal reprezentate de mari imperii – în secolul XIX până la Primul Război Mondial cel otoman, întins de la Golful Persic și Nordul Africii până la Dunăre și Marea Neagră, și cel habsburgic, prăbușite definitiv în 1918, o prezență permanentă fiind Rusia

orientări militar-strategice și doctrinar-politice, iar ele au fost constant decisive în intervalul cercetat de noi. Istoric, România moștenește o subdezvoltare accentuată, posibil a fi depășită doar prin racordarea la spațiul continental/global avansat civilizațional, fără niciun alt competitor pe acest teren. Pentru a evidenția această trăsătură este suficient exemplul perioadei Războiului Rece, când exigențele evoluției economice și sociale au argumentat un viraj pronunțat către Vest la jumătatea anilor '60, în căutare de fonduri financiare și tehnologie, pentru a depăși o iminentă criză socială de proporții generată de structurile agrare învechite.

Bornele temporale ale acestei reconstituiri sunt alese pe temeuri legate de structurarea obiectului analizei. La 1848, odată cu revoluția general-europeană, practic se declanșează o acțiune politică autohtonă întinsă pe decenii de formare a statului român modern, iar în Transilvania se consolidează politica legitimă de eliberare a națiunii române. Limita finală este împrumutată din analiza recentă a economistului american Bradford DeLong, pentru care criza din 2008 – 2010 pune capăt „secolului lung“, cel mai profitabil din istoria umanității (1870 – 2010). Iar evoluțiile anilor 2010 până în prezent validează evaluarea sa prin eforturile globale, deocamdată fără rezultat previzibil, de a ne măsura cu amenințări apocaliptice, precum schimbarea climatică, pandemiile gen Covid-19 și extincția nucleară prin război sau accident.

Cum menționam, în epoca creării României moderne,

sub întrupările ei succesive, țaristă, sovietică și, în epoca actuală, autoritaristă.

Dar școlile de gândire în domeniu nu referă doar la azimutul geopolitic pronunțat, ci includ și coordonatele modernizării societății (politică-economică și socială), inclusiv

... și familie
de aromâni
din Vodena, Grecia

Ioan Asan al II-lea primește moaștele Sfintei Parascheva

gândirea privind orientarea externă a fost parte integrantă a unui vast proces de modernizare a întregii structuri sociale, de la conducerea și sistemul politic la dezvoltarea economică și umană (sistemele de educație, sănătate, infrastructură etc.). De la Eugen Lovinescu – care, în 1924, trasează jaloanele unei prime sinteze a evoluției civilizației românești –, modernizarea amorsată atunci, la începutul secolului XIX, a fost sinonimă cu occidentalizarea, Apusul Europei fiind exemplul și principalul izvor de expertiză și proiectare autohtonă a viitorului. Studiile recente nu au reușit să depășească acest model interpretativ, mai ales că după experimentul comunist inaugurat în 1948 – caracterizat prin încercări de aplicare a paradigmei ideologice de tip stalinist, iar de la mijlocul anilor '60 prin optimizarea cu vagi trimiteri către teoriile atunci în vogă ale decolonizării și anti-imperialismului militant –, în 1990 procesul de modernizare a societății a fost practic luat de la capăt pe traiectoria tradițională a occidentalizării.

Modernizarea prin completa occidentalizare – ceea ce s-a reproșat ulterior generației epocii pașoptiste, fiind dezvoltat un puternic curent critic (junimismul) și altul autohtonist, prezent inclusiv astăzi în forme diferite – era dublată ca prioritate de ținta reunificării naționale. Dirigenții români ai epocii până la Primul Război Mondial au vorbit neconștient de compactul bloc etnic românesc de 10 – 14 milioane, dar divizat între Vechiul Regat independent și imperiile învecinate. Realizarea unității lui politice pentru a impune substanța și durată istorică relevante propriei civilizații era confruntată cu o realitate geopolitică constrângătoare prin asimetria ei vizibilă – raportul de forțe cu imperiile din jur –, ceea ce a avut impact asupra dezvoltării școlilor de gândire naționale în domeniu. Elitele românești ale fiecărei epoci nu s-au putut sustrage însă imperativului național al unității politice, nu rareori înscris ca datorie constituțională, iar parcursul post-pașoptist până azi este definit de această realitate

de neocolit pentru decidenții Bucureștilor.

Or, cele două obiective neapărate – modernizarea prin occidentalizare și realizarea și consolidarea unității politice a blocului etnic românesc – au generat geopolitica proprie, care va genera trăsătura principală a fiecărei epoci. Ca exemplu – dar la fiecare școală vom detalia dosarul –, geopolitica post-pașoptistă autohtonă, prevalentă până la Primul Război Mondial, s-a reliefat prin a identifica cea mai bună cale de a soluționa aparenta imposibilitate de a urmări unitatea națională în condițiile disproporției uriașe de forțe cu imperiile vecine rus și habsburgic, în stăpânirea cărora se aflau mase uriașe de români. Pe de o parte, s-a căutat să fie evitată „împingerea” (țintind izolarea) geopolitică către Balcani – pronunțată mai ales de Austro-Ungaria, temătoare de atracția Vechiului Regat exercitată în Transilvania, precum și de Rusia stăpânind Basarabia –, dar deopotrivă să fie corelată percepția unui activism la fațada sudică (balcanică) cu o politică energetică central-europeană. În acest din urmă aparent paradox geopolitic vom putea vedea renunțări uriașe: abandonarea până azi a rolului istoric al aromânilor în inima Balcanilor prin strămutarea cvasi-integrală a comunității lor în Cadrilater (1913) și apoi în Dobrogea (1940), pentru a evita ostilitatea rusă generată de revendicarea moștenirii bizantine, dar și a Bulgariei, care, pe temeiul tradiției istorice a statului româno-bulgar al Asăneștilor, și-a asumat deopotrivă acest țel.

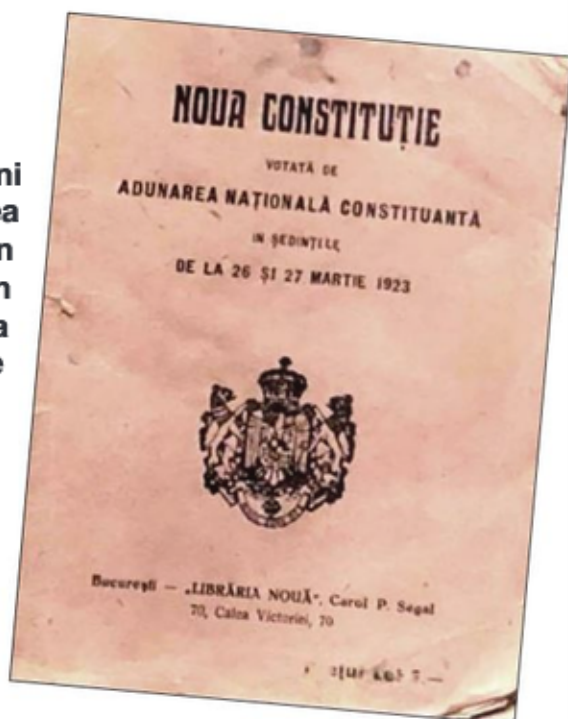
(Continuare în p. 28)

În ciuda eforturilor opoziției, Guvernul Ion I.C. Brătianu reușește să pună proiectul de Constituție în dezbaterea Parlamentului și apoi la votul final (Magazin istoric, nr. 3/2023). Ce aducea nou legea fundamentală a țării?

CONSTITUTIA ROMÂNIEI ÎNTREGITE

IOAN SCURTU

Liberalii au reușit ca în două luni să încheie dezbaterile pe marginea celor 138 de articole, astfel că în ziua de 26 martie a urmat votul în Adunarea Deputaților. Opoziția Unită a încercat să împiedice această ultimă operațiune, folosind vechile metode, la care s-a mai adăugat una: aruncarea în sală a unei sticle cu gaz lacrimogen. Deputații liberali depuneau bilele în urne și părăseau în grabă sala. S-au înregistrat 247 voturi pentru, două abțineri și opt contra.

Președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu, convins de importanța istorică a noii Constituții, și-a rostit discursul doar în fața stenografeilor: „Noua Constituție este ieșită din nevoile reale ale statului român”, iar prin acest vot P.N.L. „și-a creat un nou titlu în serviciul statului”. A precizat: „Nu putem, desigur, să avem pretențiunea că în totul și în toate dispozițiunile ei Constituțiunea să aibă aprobarea tuturor, dar avem convingerea că ea corespunde rezultantei adevăratelor interese mari ale neamului și ale statului și că pe temeiul ei

se poate și trebuie să se dezvolte o nouă viață puternică și fecundă a societății și a statului român în curs de cel puțin o jumătate de veac”.

Votul în Senat s-a desfășurat a doua zi, fiind 137 voturi pentru, două abțineri și două voturi contra, după care Constituția a fost înaintată regelui.

Naționali și țărâniștii l-au „somet” pe regele Ferdinand să nu promulge „Constituția liberală” (adică a P.N.L.), dar suveranul nu a ținut seama de acest apel și a semnat-o în ziua de 28 martie, declarând: „O întăresc cu regala și constituționala mea

sanctiune. Voi păzi și aplica această Constituțiune”. A doua zi, 29 martie 1923, Constituția României Întregite a fost publicată în *Monitorul oficial*.

După promulgare, Ion Mihalache a citit, chiar în ziua de 29 martie, de la tribuna Adunării Deputaților, în numele Partidului Național și Partidului Țărănesc, declarația prin care afirma că această Constituție era „fără putere de a lega voința cetățenilor, fără putere de lege și de drept nulă”. Aceeași declarație a fost citită în Senat de N. Trandafirescu, în ședința din 30 martie.

Premierul Ion I.C. Brătianu

Dincolo de disputele politice, este un fapt că, din martie 1923, România Întregită avea o Constituție modernă, care răspundea etapei istorice respective. Este semnificativ faptul că – după ce în 1926, Partidul Național a fuzionat cu Partidul Țărănesc – Partidul Național-Țărănesc a recunoscut legea fundamentală din 1923 și în anii 1928 – 1931 și 1932 – 1933 a guvernat pe baza ei.

Făcând o analiză comparativă a Constituției din 1923 cu cea din 1866, se poate observa că unele prevederi erau similare sau „aduse la zi”, iar altele erau noi, în conformitate cu noua situație a societății și mai ales ca urmare a Marii Uniri.

În Constituția din 1866, titlul „Despre teritoriul român” prevedea: „Art. 1. „Principatele Unite Române constituie un stat indivizibil, sub denumirea de România. Art. 2. Teritoriul României este nealienabil. Art. 3. Teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de gîntă străină.”

În Constituția din 1923 titlul suna: „Despre teritoriul României” și se preciza: „Art. 1. Regatul României este stat național, unitar și indivizibil. Art. 2. Teritoriul României este nealienabil. Hotarele statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.”

Așadar, Constituția consacra statul național unitar român și caracterul său indivizibil. Pe baza acesteia s-au adoptat legile de unificare a organismului statal, privind: statutul funcționarului public (iulie 1923), organizarea judecătorească (iunie 1924), organizarea armatei (iunie 1924), învățământul primar (iulie 1924), înființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române (februarie 1925), organizarea administrativă (iulie 1925), legea electorală (martie 1926) ș.a.

Titlul „Despre drepturile românilor” figura ca atare în ambele legi fundamentale. În Constituția din 1866 se prevedea la Art.5: „Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de liber-

**Constituția consacra
statul național
unitar român
și caracterul său indivizibil**

tatea întrunirilor.”

Constituția din 1923 stabilea la Art.5: „Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi”. În același spirit, Art. 7 menționa: „Deosebirea de credințe religioase și de limbă nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita.” Având în vedere că în România Întregită trăiau importante minorități naționale, s-a introdus textul „fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie.”

În titlul „Despre puterile statului” au fost înregistrate deosebiri majore. În 1866 – cu modificările ulterioare – dreptul de vot era exercitat pe colegii, în funcție de avere. La colegiul al

Noua Constituție garanta și libertatea presei

*Fruntașul național-țărănist
Ion Mihalache*

asupra statului sunt garantate. Autoritatea publică, pe baza unei legi, este în drept a se folosi, în scop de lucrări de interes obștesc, de subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligațiunea de a desdăuna pagubele aduse suprafeței, clădirilor și lucrărilor existente; în lipsă de învoială, despăgubirea se va fixa de justiție. O lege specială va determina cazurile

de utilitate publică, procedura și modul exproprierii, lucrări de interes militar, cultural și acelea impuse de interesele generale directe ale statului și administrațiilor publice, celelalte cazuri de utilitate publică vor trebui să fie stabilite prin legi votate cu majoritate de două treimi.

Încă din 1917, Art. 19 din Constituția din 1866 a fost modificat, pentru a se permite exproprierea de terenuri arabile, care să fie împărțite

Deși nu au recunoscut „Constituția liberală”, național-țărăniștii au guvernat pe baza ei

la țărani. Ca urmare, în legea fundamentală din 1923 s-a renunțat la principiul proprietății „sacre și inviolabile”, introducându-se „garantarea” acesteia. În noua concepție proprietatea îndeplinea o funcție socială și națională.

De asemenea, s-a inclus o prevedere nouă: „Art. 19. Zăcămintele miniere, precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcții și depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de stat pe baza legilor anterioare.”

Pe această bază s-a promovat politica „prin noi înșine”, care a avut un rol important în dezvoltarea economiei naționale, mai ales a industriei, România realizând în perioada interbelică performanțe notabile; între acestea construcția de

IV-lea (devenit al III-lea), care avea cel mai mic număr de deputați, votul se făcea prin delegați, aleși de cetățenii care plăteau o dare către stat oricât de mică.

Constituția din 1923 consacra votul universal, egal, direct și secret al bărbaților de peste 21 de ani, introdus prin decretul din 1918. Prin mai multe articole se preciza modul de organizare și funcționare a puterilor statului, care statuau regimul democratic în România, caracterizat prin existența mai multor partide, a parlamentului, a unei preze diversificate, desfășurarea unor ample confruntări de idei etc.

O modificare esențială a vizat dreptul de proprietate. În Constituția din 1866 se scria, la Art. 19: „Proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra statului sunt sacre și neviolabile. Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică legalmente constatată și după o dreaptă și prealabilă despăgubire.”

Constituția din 1923 prevedea la Art. 17: „Proprietatea de orice natură, precum și creanțele

*Uzinele „Malaxa”;
sursa: Centenar Horia Creangă (1892-1992)*

Ferdinand și mai ales Carol al II-lea
au uzat și abuzat
de prerogativele constituționale,
luând decizii care au influențat negativ
viața politică din România

avioane la I.A.R. – Brașov și de locomotive moderne la Uzinele „Malaxa” din București.

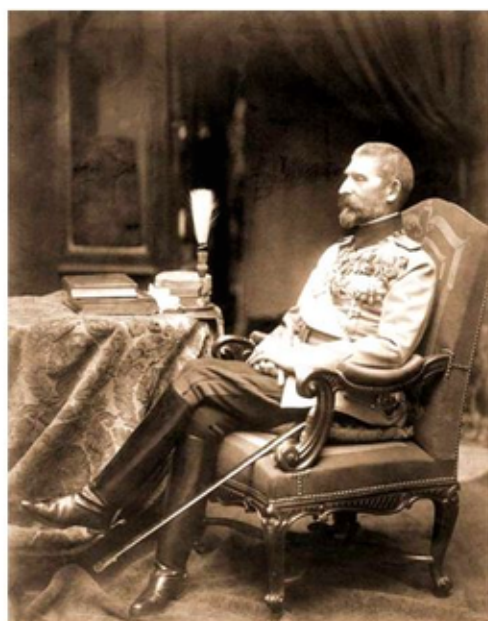
În privința învățământului, Art. 23 din Constituția adoptată în 1866 prevedea că acesta „este liber. Libertatea învățământului este garantată întrucât exercițiul ei nu ar atinge bunele moravuri sau ordinea publică. Se vor înființa treptat școli primare în toate comunele României. Învățătura în școlile statului se dă fără plată. Învățătura primară va fi obligatorie pentru tinerii români, pretutindeni unde se vor afla instituite școli primare.”

Constituția din 1923, la Art. 24, prevedea: „Învățământul este liber în condițiunile stabilite prin legi speciale și întrucât nu va fi contrar bunelor moravuri și ordinii publice. Învățământul primar este obligatoriu. În școlile statului acest învățământ se va preda gratuit. Statul, județele și comunele vor da ajutoare și înlesniri elevilor lipsiți de mijloace, în toate gradele învățământului, în măsura și modalitățile stabilite de lege.”

Noua lege fundamentală ținea seama de noile realități, când în toate comunele existau școli primare, fapt ce a permis creșterea numărului celor care știau carte, precum și puternica dezvoltare a învățământului liceal și superior.

În Art. 88 din Constituția din 1923 erau preluate prevederile despre rolul domnitorului (regelui) existente în legea fundamentală din 1866. Între acestea,

*Regele Ferdinand
a promulgat
Constituția
în ciuda
protestelor
opoziției*

dreptul de a numi și revoca miniștrii, de a refuza sancțiunea (promulgarea) legilor; dreptul de a dizolva Adunările (Parlamentul), fără niciun fel de motivare. Cu toate acestea, în Art. 87 se stabilea: „Niciun act al regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act.”

Spre deosebire de Carol I, care nu a îngăduit nici măcar soției sale să se implice în viața politică, în jurul lui Ferdinand I s-a constituit o camarilă, care i-a influențat deciziile. La rândul său, Carol al II-lea a format el însuși o camarilă prin intermediul căreia a manevrat pentru a-și impune voința în fața partidelor politice existente.

Ambii regi au uzat și abuzat de prerogativele constituționale, luând decizii care au influențat negativ viața politică din România. Pe durata celor 15 ani de existență a acestei Constituții (1923 – 1938), Ferdinand (până în iulie 1927, când a încetat din

viață), Regenta (1927 – 1930) și Carol al II-lea (1930 – 1938) au dizolvat de șapte ori Parlamentul (numai o singură dată după mandatul legal de patru ani) și au numit 18 președinți ai Consiliului de Miniștri. Acest „carusel” guvernamental a condus la discreditarea partidelor politice, a subminat regimul democratic, într-o vreme când pe plan european extrema dreaptă era în ascensiune. Pe acest fond, Carol al II-lea a recurs la lovitură de stat din 10 februarie 1938 și a suspendat Constituția din 1923. A impus o nouă lege fundamentală, promulgată la 27 februarie 1938.

Constituția din 1923 a fost repusă, parțial, în vigoare după 23 august 1944, fiind anulată în 1948, în contextul ocupației sovietice și a impunerii unui regim socialist-totalitar, care avea să dureze până în decembrie 1989. A rămas cea mai democratică și avansată lege fundamentală din istoria României de până în 1991. ■

OUL – ISTORIE ȘI LEGENDĂ

CRISTINA MARINESCU

(Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu”, Argeș)

Oricât ne-am strădui astăzi să determinăm momentul când a apărut obiceiul de a înroși oul ar fi zadarnic sau foarte dificil. Credințe și obiceiuri care dăinuiesc de veacuri au trecut între generații, de la individ la individ, de la grupare la grupare, de la neam la neam și au ajuns până la noi. Cum s-ar putea explica existența aceleiași credințe, a aceluiași obicei, la popoare îndepărtate geografic unele de altele și care – după câte știm astăzi – niciodată nu au intrat în contact direct.

Cum am putea să stabilim unde și când s-a înroșit primul ou? Care popor l-a întrebuițat, pentru prima oară? Ouă roșii de piatră s-au găsit și în morminte din vremuri foarte vechi. Chinezii întrebuițau ouăle roșii cu 2.000 de ani înainte de Hristos și foarte probabil obiceiul era o moștenire din timpuri și mai vechi.

Am putea să încercăm o explicație logică a originii obiceiului de a înroși ouăle. Misterul care învăluie oul a preocupat mintea primului om care a avut înclinații pentru explicarea misterelor lumii. Mai ales că era un obiect neînsușit, ca o piatră, care dădea naștere unei ființe vii! Oul a sintetizat misterul creațiunii: dintr-un ou trebuie să se fi născut Universul, Lumea și în final și omul.

ORIGINEA CREAȚIEI

Oul cosmic poate fi pus la baza credinței tuturor popoarelor din lume. Egiptenii adorau pe zeul Knef, a cărui statuie purta un ou în gură. Perșii credeau că în vâltoarea haosului a apărut un ou pe care Noaptea l-a acoperit cu aripile ei, l-a clocit și din el a ieșit lumea: Soarele și Luna s-au ridicat, iar Pământul s-a lăsat. Indienii, fenicienii, ca și evreii, considerau oul drept principiu al creațiunii.

După una dintre legende brahmene din India, la început era pe lume numai apă din care s-a născut un ou de aur ce a plutit pe ape un an de zile și din el s-au născut Cerul, Pământul și Văzduhul. Chiar zeul Brahma s-a născut din acest ou.

În Kalevala Nordului, se vorbește de *Ilmatara*, „mama apei”, care trăia la început în aer și apoi s-a coborât în ocean, pe valurile căruia s-a legănat

Ieșirea evreilor din Egipt, miniatură într-un manuscris francez de secol XIII

Binecuvântarea ouălor și a mâncărilor de Paște în Polonia

700 de ani. Grecii și românii aveau aceeași credință. Filosofii lor vorbesc despre crearea lumii *ab ovo* (din ou).

Tradiția care spune că din ou s-a născut lumea s-a menținut până în zilele noastre. Așa cred popoarele slave din nord-est – rușii, bielorușii, ucrainenii –, la care însă tradiția e puțin cam întunecată: la ei nu se spune că Universul a ieșit din ou, ci o casă ori un palat, care se pot confunda cu omul ce locuiește în ele, omul fiind o chintesență a Universului. Galii, strămoșii francezilor de astăzi, au mers mai departe în concepția lor figurativă: au luat ca simbol cocoșul, al cărui germen a fost în ou.

Culoarea roșie adoptată pentru vopsirea ouălor este un simbol al biruinței, al forței. Așa se explică de ce popoarele războinice au adoptat-o pe steagurile lor, iar la popoarele indo-europene culoarea roșie era semnul măririi și al cinstei, culoare cu care înfășurau împărații bizantini – purpura.

OUL ȘI FOCUL

Religiile popoarelor au introdus oul roșu în ceremoniile care le ghidau spiritual. Egiptenii aveau un obicei special: la echinocliul de primăvară ofereau ouă zeului creator. Persii aveau același obicei la sărbătoarea Anului Nou, obicei despre care vorbește un călător chiar și pentru anul 1704: de Anul Nou (20 mai) s-au felicitat, dăruindu-și ouă în diferite culori.

Oul avea o mare însemnătate și la romani, care făceau jertfe speciale folosind ouăle, la sărbătoarea echinocliului de primăvară. Scriitorii Ovidiu, Juvenal sau Pliniu cel Bătrân aminteau că ouăle acestea erau colorate. Aceasta ar fi originea oului roșu în obiceiurile popoarelor moderne: amintire

de la strămoși, care venerau oul și focul. Ei au asociat aceste două simboluri pentru a simboliza Creațiunea la adăpost de primejdiile Geniului rău.

Paștele este cea mai importantă sărbătoare creștină a anului. Sărbătoarea Paștelui poate fi asociată cu primăvara. Retrezirea naturii la viață simboliza noua viață pe care creștinii au câștigat-o prin crucificarea și Învierea lui Iisus.

Paștele creștin este similar cu două tradiții antice: una iudaică și cealaltă păgână. Ambele tradiții sărbătoresc Învierea, trezirea la viață. Sărbătoarea Paștelui derivă din Paștele evreiesc, numit Pesach sau Pesah.

În jurul anului 1400 î.H., evreii au părăsit Egiptul cu ajutorul lui Dumnezeu. Scriptura în cartea Exodului (Ieșirea), din Vechiul Testament, ne oferă indicații date de Dumnezeu pentru sărbătorirea Paștilor în timpul lui Moise. Evreii din Antichitate își aminteau de faptul că Dumnezeu i-a salvat din robia în care se aflau în Egipt.

Ca simbol al creației, al zămislirii vieții, oul a inspirat numeroase legende, basme și o întreagă literatură. Cu ocazia ieșirii (fugii) din Egipt, evreii au sărbătorit pentru prima dată Paștele. Trebuia să ia un miel și să-l sacrifice. Apoi, cu sângele lui erau unse ramele de lemn ale ușilor de la casele în care locuiau. În aceea noapte, îngerul morții trimis de Dumnezeu a trecut prin Egipt și a omorât toți primii fii născuți ai egiptenilor, în casele care nu aveau pe ușă sângele mielului. Sângele mielului oferea o garanție, un semn vizibil prin care credincioșii dădeau de înțeles că au luat în serios avertismentul lui Dumnezeu.

Noaptea, după primul cântat al cocoșilor, toată suflarea satului se trezea pentru a porni spre slujba de Înviere. Înainte de a pleca de acasă, toți oamenii, tineri și vârstnici, se spălau pe față cu apă în care s-a pus un ou roșu și un bănuț de argint, în credința că vor „fi sănătoși ca oul și curați ca argintul”. Apoi

Ouă roșii din China

Încondeierea ouălor de Paște a rămas o tradiție

bărbatul lua coșul cu pască și întreaga familie se îndrepta către biserică.

SIMBOLUL SĂRBĂTORII ÎNVIERII DOMNULUI

În spațiul românesc, după slujba de noapte bucovinienii își ordonează pe două rânduri în jurul bisericii coșurile cu pască pentru a fi sfințite de preot. La întoarcerea spre casă, fiecare duce în mână câte-o lumânare aprinsă la Înviere.

Un obicei care se practică numai în Bucovina în noaptea de Înviere este acela ca fetele să se ducă în clopotniță și să spele limba clopotului cu apă neîncepută. Apa neîncepută înseamnă că persoana care a scos-o din fântână să nu vorbească până când va fi folosită la spălarea clopotului. Cu această apă se spală apoi fetele în zorii zilei de Paști, ca să fie frumoase tot anul și să alerge feciorii după ele.

După o scurtă perioadă de odihnă, toți membrii familiei se așează la prima masă festivă de Paști, dar nu înainte de a se spăla, încă o dată, în mod ritual, cu apa în care s-au pus oul roșu și banul de argint. Festivitatea este deschisă de cel mai vârstnic bărbat din familie, care ciocnește primul ou roșu cu soția, apoi cu toți ceilalți.

Obiceiul colorării ouălor roșii, spre deosebire de alte țări ale Europei, unde acesta s-a restrâns

sau a dispărut, la români a înflorit și s-a evidențiat în mod deosebit prin tehnică, materiale, simbolistica motivelor și perfecțiune în realizarea lor. Ouăle încondeiate („împistrite“ sau „muncite“) s-au constituit la români într-o mărturie a datinilor, credințelor și obiceiurilor pascale, integrându-se între elementele culturii spirituale populare, care definesc particularitățile etnice ale poporului nostru.

Folclorul a conservat mai multe legende creștine care explică de ce se înroșesc ouăle de Paști și de ce ele au

devenit simbolul sărbătorii Învierii Domnului. Cea mai răspândită relatează că Maica Domnului, care venise să-și plângă fiul răstignit, a pus coșul cu ouă lângă cruce și acestea s-au înroșit de la sângele care picura din rănilor lui Iisus. Domnul, văzând că ouăle s-au înroșit, a spus celor de față: „De acum înainte să faceți și voi ouă roșii întru aducere-aminte de răstignirea mea, după cum am făcut și eu astăzi“.

Arta populară românească de încondeiere a ouălor are un specific: desenele nu înfățișează niciodată un obiect în întregime, ci se alege partea caracteristică, distinctivă a acestuia, iar tipul clasic este reproducerea în alb pe fond roșu.

De-a lungul timpului, motivele ornamentale s-au complicat (ca și culorile), chiar dacă semnificația simbolică mai este cunoscută doar de bătrânii satului. Motivele predominante sunt cele geometrice, antropomorfe, zoomorfe, fitomorfe sau naturaliste, reprezentând păsări, animale sau chiar scene biblice, în diferite combinații.

Sucesiunea ornamentelor ce împodobesc ouăle încondeiate sau desenate, drumul de la un nonfigurativ arhaic la un figurativ cvasigeneralizat, frecvența și larga răspândire a unor motive ca soarele, bradul, steaua fac din oul împesitrat un document al unității stilistice, un certificat al continuității ființei noastre artistice, al unității de gândire și sensibilitate plastică a românilor. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

LEGENDELE IEPURAȘULUI

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Iepurele lunar și secretul vieții fără de moarte ● Simbolul renașterii și al dragostei, dar și al Paștelui ● Regina Victoria organiza căutarea comorilor lăsate de iepuraș ● Contribuțiile domnilor Nestlé și Lindt

2023 stă, după zodiacul chinezesc, sub semnul iepurelui de apă. Dacă anul trecut, cel al tigrlui, prezicerile au contrabalansat între bine și rău, optimismul a devenit, de astă dată, linia directoare, căci drăgălașul animal se spune că aduce un timp al păcii, el fiind asociat, în același timp, cu eleganța și creativitatea...

Dar pentru a le obține, recomandări care mai de care mai ciudate trebuie respectate: să purtăm culori în tonurile apei; să nu ne temem să facem gesturi îndrăznețe în carieră; să purtăm amulete cu cele șapte simboluri norocoase tibetane, ochiul protector sau oi, câini sau... porci; să nu mâncăm carne roșie și, mai ales, cea de... iepure; în schimb, să ne bucurăm de salate și, în special, de morcovi; să nu oferim... șosete, căci am stărni, astfel, o nedorită despărțire – și toate acestea deoarece farmecul și agilitatea iepurelui atrag banii, iubirea, succesul!

După o legendă Feng shui, se spune că iepurele ar fi sursa longevității, deoarece se consideră că ar fi creat elixirul vieții fără de moarte pentru zeița Lunii, Chang, pe care o însoțește aproape în toate ocaziile. În multe culturi asiatice, dar și în mitologia aztecă există tradiția conform căreia când cineva privește Luna, îl întrezărește pe așa-numitul Iepure lunar, care stă sub un arbore de scorțișoară veșnic verde și ținând între lăbuțele din față tocmai acel elixir al imortalității. Dar

Zeița Lunii, Chang

Tabloul lui Pietro di Cosimo Venus, Marte și Cupidon...

acestea nu ar fi decât efectul unei pareidolii, prin care imagini aleatorii sau modele de lumină și de umbre sunt interpretate ca reprezentând chipuri umane sau animaliere.

Cu toate acestea, credințele străvechi nu pot fi prea ușor înfrânte. De pildă, în timpul festivalului chinezesc de la mijlocul toamnei, care în fiecare an cade pe data de 15 a lunii a opta a calendarului chinezesc (în 2023, la 29 septembrie), unul dintre cele mai importante festivaluri tradiționale, simbolizând strângerea recoltei, care datează de peste 3.000 de ani, când se spune că Luna are cea mai mare și cea mai frumoasă înfățișare, copiii aduc lampioane din hârtie aprinse, reprezentându-l pe iepure; ei urcă pe dealuri înalte să privească Luna și să se bucure de animăluțul ce îi protejează. Este o sărbătoare a familiei, a reunirii cu cei dragi, care se termină cu o masă îmbelșugată, de pe care nu trebuie să lipsească turta Lunii, o prăjitură rotundă sau dreptunghiulară, umplută cu o pastă de semințe de lotus, de fasole roșie sau de curmale și un gălbenuș întreg, în mijloc, menit a echilibra gustul dulce al umpluturii. Când ea se taie de capul familiei, arată tocmai precum o lună rotundă, perfectă.

Cercetări arheologice au scos la iveală încă din Epoca Pietrei schelete de iepuri îngropate alături de rămășițe umane, specialiștii interpretând gestul ca având semnificații religioase, urecheatele animale fiind văzute ca simboluri ale renașterii.

Odată cu trecerea vremii, ritualuri de înmormântare de acest fel au început să devină aproape comune. Conform unei însemnări datând din vremea lui Iulius Caesar (51 î.H.), în Britannia carnea de iepure ajunsese să nu mai fie deloc consumată tocmai în urma importanței

acordate animalului de cutumele religioase. În vreme ce în tradiția clasică a Greciei antice iepurii erau asociați Afroditiei, divinitatea dragostei; fiul acesteia, Eros, fiind înfățișat cel mai adesea purtând în brațe un asemenea animal, ca simbol al dorințelor.

Credințele mesopotamiene au mers și mai departe, identificând drăgălașul animal cu puterile personalităților feminine. În schimb, pentru marile minți ale Antichității – Pliniu cel Bătrân, Plutarh, Filostratus sau Aelian – el reprezenta imaginea hermafrodității. Care a condus apoi la o conexiune firească cu Fecioara Maria – cea care îl aduce pe lume pe pruncul Iisus fără să își piardă virginitatea. Imaginarul medieval și apoi cel renescentist abundă în asemenea reprezentări. Îl descoperim mic și drăgălaș, alături de Maria lui Tițian; rotofei și urecheat – în *Venus, Marte și Cupidon* (1490) al florentinului Pietro di Cosimo (1461 – 1522); în cuplu – alb și maroniu – botic în botic, în *Mariajul mistic al Sfintei Ecaterina* al venețianului Girolamo da Santacroce (cca 1480 – cca 1556).

Greul Polybius (cca 208 – 120 î.H.) se pare că a fost primul care a menționat originea europeană a iepurelui, pe când se documenta pentru vasta istorie a spațiului mediteranean, *Istoriei*. Ar fi fost vorba de Corsica, insulă pe care puteai vedea animale de mici dimensiuni, numite de el *kunikloi* (cei care zgâriaie cu ghearele, într-o traducere aproximativă).

Cel mai probabil unele dintre ele ar fi ajuns însă pe continentul nostru aduse de marinarii fenicieni,

... și Mariajul mistic al Sfintei Ecaterina, de Girolamo da Santacroce

Un personaj
de desene animate,
iubit de copii:
Bugs Bunny

care le descoperiseră în Extremul Orient. Au primit numele inițial de *Sphan*, *Saphan*, cel mai probabil derivat de la *Sphania*, *Ispahana* – actuala Spanie.

Cercetări recente au scos la iveală prezența iepurilor ca animale de companie și în așezări romane de pe teritoriul normand.

Marea majoritate a limbilor europene, spre deosebire de limba română, fac distincția terminologică clară între iepurele de câmp și cel de viziună: engleză: *hare* și *rabbit*; franceză: *lièvre* și *lapin*; spaniolă: *liebre* și *conejo*... Cele două rase sunt complet diferite: primii nasc pui acoperiți cu blană și cu ochii deschiși; în timp ce la a doua categorie puii sunt golași și orbi.

Cu toate că Biblia nu conține nicio referire la legătura iepurașului cu cea mai importantă sărbătoare creștină, animalul s-a transformat de-a lungul timpului într-un puternic simbol religios. Originile exacte ale acestei preluări au rămas încă destul de neclare. Mulți specialiști înclină să creadă că unul dintre motive ar fi chiar faptul că, încă din Antichitate, urecheatul a fost văzut ca un simbol al fertilității și al renașterii.

Un moment important l-au reprezentat însă anii 1600, când în folclorul german și în cel englez au început să circule povești și tradiții care implicau prezența iepurașilor în sărbătoarea Paștelui, copiii fiind cei care încercau să găsească ouăle ascunse de urecheați prin pădure (în spațiul german), respectiv consumul de carne de iepure la masa pascală (în spațiul englez).

După unele surse, se presupune că prima mențiune a obiceiului conform căruia un personaj pe nume *Osterch Haws* (sau cu varianta *Osterhause*) ascunde daruri pascale apare în 1682 (1684, după alte surse), într-o lucrare a medicului și botanistului german, profesor la reputata universitate din Heidelberg,

Georg Franck von Franckenau (1644 – 1704).

O altă tradiție culinară specială, cunoscută într-un sătuc din comitatul britanic Leicester, Halladon, menționa consumul unei plăcinte din iepure, delicată răvniță de atât de mulți încât, prin 1790, autoritățile ecleziastice locale au încercat să o interzică, pe motiv că, la origine, rețeta ar fi implicat credințe păgâne. Ar fi fost vorba de consumul de carne de iepure, despre care se credea că alungă vrăjitoarele în perioada Paștelui. Acestea s-ar fi întrupat, în spațiul Europei nordice, chiar în iepuri și ar fi speriat animalele din cirezi, furându-le vacilor laptele sau chiar și energia sătenilor.

Ideea conform căreia mașterele care și-au făcut de cap peste iarnă pot fi alungate odată cu venirea primăverii este una la fel de veche, apărând în majoritatea credințelor europene. În unele țări, de Paște, sunt ațâțate focuri uriașe – *Osterfeuer*, în Germania – menite a le speria. În Suedia dăinuie și astăzi tradiția adunării vrăjitoarelor în preția sărbătorii pascale pe o insulă îndepărtată din Marea Baltică, unde s-ar afla și sălașul diavolului însuși!

În 1835, unul dintre frații Grimm, Jacob, a lansat teoria ce lega sărbătoarea creștină de o veche zeitate germană, Ostara. Numele i-ar fi provenit dintr-o altă divinitate de origine anglo-saxonă, Eostre (zeitatea zorilor), pe care călugărul medieval Bede a menționat-o pentru prima oară în 731. Conform scrierilor părintelui istoriei britanice, în veacul său, luna aprilie îi purta chiar numele – *Eosturmonath*. Atunci avea loc un festival al

Henri Nestlé

primăverii, care, mai târziu, va fi asimilat reînviării. Dar Bede nu a notat nimic în ceea ce privește asocierea cu blănoșii urecheași.

Conform antropologului american Tok Thompson, cercetări arheologice relativ recente au confirmat venerarea lui Eostre în unele părți din Anglia și Germania. În cele mai multe dintre legende, zeița ar fi salvat viața unei păsări rănite, transformând-o în... iepuroaică. Și, astfel, cu toate că nu mai era înaripată, putea face ouă, pe care le-a dăruit, ca semn de venerare eternă.

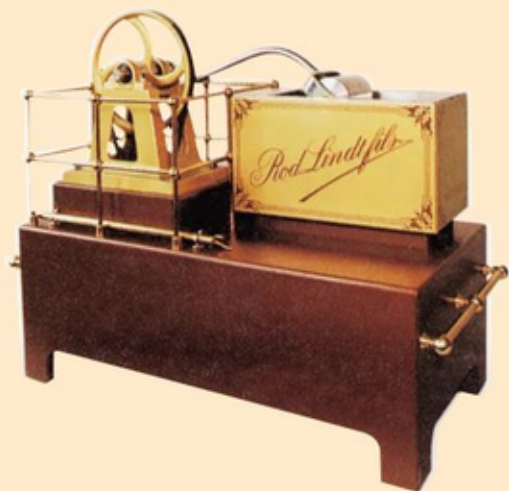
Legătura dintre iepurași și ouăle Paștelui pare, cel puțin la prima vedere, una destul de ciudată. Pentru specialiști în istoria religiilor, explicația ar fi simplă: ouăle, precum iepurașii, ar reprezenta simbolurile fertilității, ale apariției unei noi vieți, ale speranței. Strict din perspectiva creștină, ele trimit cu gândul la renașterea lui Iisus, la ridicarea sa din mormânt.

În Germania, cu predilecție, generații întregi de copii s-au întrecut să găsească cele mai multe ouă pitite de iepuraș, câștigătorului fiindu-i sortite noroc și viață îndelungată. Regina Victoria, a cărei mamă era de origine germană, a impus obiceiul și la Curtea Angliei, organizând, la Palatul Kensington, impresionante căutări de... comori pascale.

Ouăle și iepurașii de ciocolată au apărut mult mai târziu, deoarece dulcele parfumat s-a impus greu în Europa. Inițial, au reprezentat doar extravagante culinare pentru cei bogați.

În 1875, după ani buni de experimente eșuate,

*Mașina de conchiat (măcinat) ciocolata,
inventată de Rudolf Lindt*

*Robert L. Strohecker
și iepurele lui de ciocolată*

un ciocolatier din Vevey, Elveția, Daniel Peter (1836 – 1919), câștiga lumea cu o rețetă cremoasă și fină de ciocolată cu lapte. Secretul: laptele praf – după patentul bunului prieten și vecin Henri Nestlé (1814 – 1890), fondatorul uncea dintre cele mai cunoscute companii de băuturi și alimente – amestecat cu pudră de cacao. Se revoluționa întreaga piață din domeniu, fabricarea devenind un proces mai simplu, dar impunând, totodată, noi standarde pentru gust și texturi.

Patru ani mai târziu, cu ajutorul unui mixer produs de un alt elvețian, Rudolf Lindt (1855 – 1909), din Berna, ciocolata se transforma din nou, devenind mult mai aerată, mai consistentă, dar și mai ușor de prelucrat. Cofetarilor din întreaga lume li se puteau îndeplini mult mai ușor vise care altădată rămăseseră doar iluzii: forme noi, care mai de care mai complicate.

Anul 1890 este cel când, în spațiul german, avea să prindă contur și primul iepure de Paște de ciocolată, undeva în zona München. Și tot cam din aceeași perioadă, din nou într-un mediu german, de imigranți luterani, dar peste Ocean, în Pennsylvania, un anume Robert L. Strohecker își făcea reclamă magazinului de dulciuri pentru cadourile de Paște cu un gigant iepure de ciocolată, comandat la un manufacturier local, în mare ascensiune, William H. Luden (1859 – 1949), inventatorul unor bomboane cu mentă care îl vor face celebru.

În câteva decenii apoi, din atelierele specializate, iepurașii de ciocolată au ajuns pe mesele gospodinelor obișnuite, grație comercializării pe scară largă a mulajelor de cofetărie. O reclamă dintr-o gazetă americană din 1939 le recomandă utilizarea, insistând și pe prețul acceptabil: cinci cenți bucata. ■

CONSTANTIN HOISESCU UN POLITICIAN UITAT

Ing. IOANA IULIANA HOISESCU

Impresiile din copilărie și adolescență sunt întotdeauna foarte puternice și ne însoțesc tot restul vieții, oricare ne-ar fi destinul. O imagine, o emoție sau niște vorbe vor fi mereu undeva în creierul nostru și de acolo vor ieși la iveală când ne vom aștepta mai puțin. Așa pătesc eu în lungile mele plimbări la șosea, ori de câte ori trec prin fața casei de pe Bulevardul Aviatorilor nr. 9. Îl văd lângă mine pe tatăl meu cu lacrimi în ochi, spunând cu glas scăzut: „Casa lui Bădia Costică...“ Când eram copil, nu înțelegeam deloc ce se întâmpla, ce voia să spună. Mult mai târziu m-am lămurit că vorbea despre un unchi pe care îl iubise mult, o amintire dragă din tinerețea lui, care dispăruse cu ani în urmă în negura vremurilor.

Dar cine era Bădia Costică?

Constantin (zis Costică) Hoiescu s-a născut în anul 1878, în satul Itești, comuna Lagna, județul Roman, în numeroasa familie a preotului Gheorghe Hoiescu, căsătorit prin 1875 cu Cleopatra Mihalcea, la rândul ei tot fiică de preot. Au avut zece copii: Nicolae (n. 1876), Alexandru (n. 1877), Constantin (n. 1878), Elena (n. 1880), Pavel (n. 1884), Maria (n. 1886), Adela (n. 1889), Ion (n. 1891), Gheorghe (n. 1894) și Olimpia (n. 1900). Preotul era om sărac, dar foarte cumsecade și căuta să ajute pe toată lumea. Oamenii din zonă îl iubeau mult și îi erau recunoscători pentru bunătatea lui, știind că are multe guri de hrănit, drept mulțumire, la rândul lor, îi aduceau și ei ce puteau: când o găină, când niște ouă, când niște fructe sau zarzavaturi, când o bucată de

Casa din Bulevardul Aviatorilor nr. 9

pânză și tot așa. Astfel, preotul și soția lui și-au ținut toți copiii la școală și au căutat să le dea o educație cât mai solidă.

Când băiatul cel mai mare, Nicolae, a terminat liceul în

1895, o boieroaică din zonă, femeie bogată și fără copii, s-a oferit să-l trimită la studii în Germania, la Freiburg, pe cheltuiala ei. Astfel, acest băiat a devenit unul dintre primii

De la dreapta: Bădia Costică, Maria, soția, nepotul, aviator Victor Hoiescu, și prietenul acestuia Radu Herescu, la o serată în holul de recepții de la parterul casei

ingineri de drumuri și poduri din Europa și a făcut o carieră cu totul remarcabilă în acest domeniu, ajungând chiar să fie solicitat în America și invitat la Casa Albă.

Pe rând, toți băieții preotului au făcut studii universitare: care studii de Drept, care Medicina, care inginerie; ultima fată, Olimpia, a studiat Medicina.

Constantin, al treilea născut, a absolvit, pe la 1901, Școala Națională de Poduri și Șosele din București, predecesora Universității Tehnice de Construcții din ziua de astăzi, devenind un inginer specializat în construcții hidrotehnice. A fost unul dintre primii ingineri din România care s-a preocupat de amenajările pentru gospodărirea apelor. În anul 1930 a realizat documentația pentru un studiu în vederea alimentării șenalului navigabil Târgu Frumos – Iași – Prut, când a fost propusă realizarea unei derivații cu un debit de 18 – 42 mc/s. Canalul navigabil Târgu Frumos – Tutova, cu o lungime de 61,8 km, urma să aibă pe lângă

navigație și alte folosințe. Acest studiu a fost reluat mai târziu de celebrul inginer și profesor Andreescu Cale.

Dar Constantin Hoiescu nu s-a mulțumit doar cu activitatea profesională. A intrat și în politică, alăturându-se Partidului Național-Țărănesc. Așa se face că, deîndată ce a venit la putere primul guvern condus de Iuliu Maniu ca prim-ministru, la 10 noiembrie 1928, Constantin Hoiescu a fost numit subsecretar de Stat la Direcția Monopolurilor Statului. În aceste împrejurări, Ion Mihalache, care deținea portofoliul Agriculturii, i-a devenit un prieten apropiat. Pe politicianul țărănist Constantin Hoiescu îl menționează și Ioan Hudiță în *Jurnalul politic*. Istoricul Ioan Hudiță, la rândul său membru al Partidului Național-Țărănesc, l-a cunoscut bine pe Costică Hoiescu și a admirat ascensiunea politică a acestuia. Într-unul dintre guvernele care s-au succedat în acea perioadă, a deținut funcția de ministru al Economiei. A rămas alături

de Partidul Național-Țărănesc până la desființarea acestuia.

O activitate așa de intensă, atât în plan profesional cât și politic, l-a făcut pe Bădia Costică să rămână burlac până la vârsta de 50 de ani.

Abia prin 1928 i-a venit lui Bădia Costică chef de însurătoare și atunci mai mult din cauza situației sale politice. Cunosând o doamnă din înalta societate bucureșteană foarte frumoasă, bogată și elegantă, divorțată, cu 20 de ani mai tânără decât el, atrasă desigur de poziția lui în societate, și-a pus în sfârșit pirostriile. Această doamnă avea o fetiță din prima căsătorie pe nume Rodica, în vârstă de șapte ani la momentul cununiei cu Bădia Costică. Cum el a decis să o adopte pe fetiță, ea a devenit cunoscută în societatea bucureșteană drept Rodica Hoiescu. Din păcate, micuța Rodica nu va avea prea mult noroc în viață.

Spre sfârșitul anilor '30, devenită o tânără frumoasă și provenind dintr-o familie foarte bună, va avea mai întâi o legătură cu renumitul doctor Burghel, care însă nu se va finaliza printr-o căsătorie din cauza unui scandal monden. Apoi, la începutul anilor '40, ea se va căsători cu fiul mijlociu al generalului Orezeanu, Dudu, care era inginer constructor. Vor avea doi băieți: Matei și Costache, dar Rodica îi va crește mai mult singură, rămânând văduvă de tânără după moartea subită a soțului ei într-un accident de muncă.

Revenind la Bădia Costică, cum poziția lui în societate cerea acum o casă spațioasă, imediat după căsătorie a cumpărat,

în 1929, casa din Bulevardul Aviatorilor nr. 9 cu suma de 2,2 milioane de lei, cel mai probabil din banii de zestre ai soției, Maria. Casa, având la parter un spațiu generos pentru baluri și recepții, cu coloane de marmură și uși tip glasvand, avea o suprafață locuibilă de 517 m². O scară masivă din lemn de stejar ducea la etaj, unde erau situate dormitoare și alte spații, precum și o seră ce dădea în spatele casei. În curte era un garaj pentru două mașini, dar și o mică grădină, înconjurată de un gard viu din hortensii.

Prin 1930, tânărului cuplu i s-a născut un băiat, Radu. Din nefericire, acest copil nu a fost reușit, având un retard sever din naștere și nu a putut face o carieră demnă de tatăl său. A decedat la vârsta de 54 de ani. S-a căsătorit cu o doctoariță pe nume Marcela, care i-a dăruit doi copii: un băiat și o fată.

Un amănunt interesant legat de soția lui Bădia Costică, cunoscută în familie ca tanti Mary, este faptul că avea o colecție impresionantă de biju-

*Una dintre bijuteriile
lui tanti Mary:
o broșă Paul Hollinger*

*C.I. Parhon (stânga)
alături de liderul comunist
Gheorghe Gheorghiu-Dej*

terii, comparabilă în epocă cu celebrele bijuterii ale Marthei Bibescu. Acestea proveneau de la bijutieri renumiți în București la acea vreme, cum ar fi Paul Hollinger, A. Schein sau Resch.

Așadar, din 1929 și până la naționalizarea abuzivă din 1950, familia lui Bădia Costică a dus un trai liniștit în această casă, având o pleiadă întreagă de servitori și găzduind adesea recepții și chiar întruniri politice. Și tatăl meu, Victor Hoiescu, un tânăr avocat de mare perspectivă în anii '40, a fost adesea invitat la aceste recepții și vorbea întotdeauna cu mare admirație despre casa lui Bădia Costică.

În momentul naționalizării, familia lui Costică Hoiescu, atunci în etate de 72 de ani, a fost evacuată din casă în timpul nopții, cu ce aveau pe ei. În graba plecării, tanti Mary a reușit să-și ia doar casetele cu bijuterii, ceea ce o va ajuta mulți ani după aceea să trăiască. Văzându-se în mijlocul drumului în toiul nopții, s-au hotărât la

repezeală să meargă la fratele mai mic al lui Bădia Costică, doctorul Gheorghe Hoiescu, care locuia împreună cu soția lui Ana, și ea tot medic, într-o casuță modestă din Drumul Sării nr. 55, Raionul Lenin, cam la marginea Bucureștiului, aproape de Comuna Voluntari. Pe ei, Bădia Costică știa sigur că nu-i vor naționaliza comuniștii și nu-i vor da afară din casă, fiindcă erau oameni foarte modești și nu puteau reprezenta niciun pericol pentru noua orânduire socială instalată cu forța în România. Gheorghe Hoiescu (cărui în familie i se spunea Bădia Jorj) i-a primit, bineînțeles, dar le-a pus la dispoziție o cameră din podul casei, căci atâta spațiu liber avea și el. La acel moment, niciunul dintre ei nu bănuia că vor locui în acel pod pentru foarte mulți ani și Bădia Costică își va termina zilele acolo. Desigur, acest aranjament, cu titlul de provizoriu și devenit permanent, nu va reprezenta deloc o situație locativă comodă și, nu peste mult timp, măcinat de deznădejde și sărăcie, Bădia Costică va suferi un accident cerebral care îl va lăsa aproape paralizat și fără a mai putea vorbi vreodată. A murit uitat de lume și în mizerie, în anul 1960. Tatăl meu, care avea o mare afecțiune atât pentru el cât și pentru tanti Mary, mergea adesea, împreună cu mama, să-i vadă la Bădia Jorj. Îi găsea de cele mai multe ori șezând pe niște scaune în fața porții, căci în casă era prea mare înghesuială și se iscau tot felul de neînțelegeri.

Fără îndoială că, în acest timp, familia a trăit din vânzarea bijuteriilor lui tanti Mary.

Scara interioară
și o imagine din exterior
a casei

Comuniștii îl lăsaseră pe Bădia Costică nu numai fără casă, dar și fără orice mijloace de subzistență.

Când băiatul lor, Radu Hoișescu, s-a căsătorit prin anii '60 și a avut primul copil, un băiat pe nume Bogdan, a reușit să obțină un apartament în cartierul Drumul Taberei. Aici au luat-o și pe tanti Mary, acum văduvă, să locuiască împreună cu ei și să-i ajute la creșterea copiilor.

Cu toate că era departe de centrul Bucureștiului, tanti Mary venea adesea în vizită la părinții mei și a continuat să vină cu regularitate până ce vârsta înaintată și neajunsurile bătrâneții au împiedicat-o să mai facă un drum așa de lung. Cred că am văzut-o ultima oară, cu puțin timp înainte de moartea ei, când aveam cam 13 sau 14 ani, prin 1980. Era tot frumoasă.

Tanti Mary a fost o femeie extrem de puternică și foarte generoasă. A rămas mereu

frumoasă, decent îmbrăcată, plină de vervă și nu am auzit-o niciodată să se plângă de ceva. Și-a dus necazurile cu multă demnitate și și-a păstrat simțul umorului în pofida tuturor loviturilor pe care i le-a dat viața. A murit cam pe la 85 de ani.

A participat și la botezul meu, în aprilie 1967, când, din puținul ce-l mai avea, în marea ei generozitate, mi-a făcut cadou niște mici comori de familie păstrate cu mare grijă timp de mulți ani: un lăntșor de argint micuț, ca pentru un gât de bebeluș, cu un cap de Crist din sidex, și un păhăruț de argint rusec.

Imediat după naționalizare, casa lui Bădia Costică a devenit casă de protocol și s-a mutat în ea dr. C.I. Parhon care, la acea vreme, era președintele Președintelui Marii Adunări Naționale, adică șeful statului, funcție pe care a îndeplinit-o până în 1952. A rămas în casă până la moarte, în 1969. În minunatul spațiu de recepții de la parter,

doctorul Parhon a găzduit ani la rând revelioane pentru familia, prietenii și colaboratorii săi, un invitat frecvent fiind academiicianul C. Bălăceanu-Stolnici.

Deși a fost primul președinte al Republicii Populare Române, proclamată abuziv imediat după alungarea regelui Mihai și aflată într-un proces agresiv de bolșevizare, doctorul C.I. Parhon a căutat să păstreze doar un rol de reprezentare și să facă cât mai puțin rău. În tot acest timp, a continuat să-și conducă spitalul și era văzut zilnic pe culoarele acestuia, însoțit doar de un singur agent de pază.

Mai târziu, casa a fost lăsată drept reședință diplomatică pentru Ambasada Franței, până în 2001. În tot cazul, de-a lungul anilor casa s-a ruinat, întrucât comuniștii nu au mai făcut reparații sau lucrări de întreținere la acest imobil, așa cum nu au mai făcut la multe alte imobile naționalizate și lăsate la voia sorții.

După un proces de retrocedare care a durat 10 ani, nepotul lui Costică Hoișescu, Bogdan, a recuperat imobilul în 2005. Nu pot decât să-l felicit și să-l admir pentru perseverența lui și pentru faptul că nu a înstrăinat imobilul, ci a căutat să-l refacă și să-l readucă la strălucirea lui de altădată. El a închiriat vila pentru diverse firme și societăți și, la un moment dat, prin 2018, chiar ca sediu pentru partidul U.S.R.

Sunt foarte fericit că, după atâtea decenii, prin bunăvoința chiriașilor, în 2019 am reușit să vizitez și eu acest imobil, în amintirea tinereții tatălui meu, a unchiului și mătușii lui dragi. ■

HARTA LUI RIGAS VELESTINLIS, DONAȚIA SAVANTULUI SIMION MEHEDINȚI

ALEXANDRU IONUȚ CRUCERU

Una dintre hărțile rare și de interes științific aflate la Biblioteca Academiei Române (disponibilă la Cabinetul de Hărți) este cea tipărită de Rigas Velestinlis (Magazin istoric, nr. 3/1981) la Viena, în 1797.

Dintr-o scrisoare oficială aflăm că aceasta a ajuns în patrimoniul instituției de cultură în 1901, prin bunăvoința savantului Simion Mehedinți, care a donat-o la un an după ce a fost numit profesor la Facultatea de Litere din București, în cadrul primei catedre de geografie din România. Nu se cunosc împrejurările în care părintele geografiei românești a intrat în posesia celor 12 foi de hartă, cuprinzând Dobrogea, Țara Românească, o parte din

Banat și vestul peninsulei, până în Pelopones. Cert este că Simion Mehedinți și-a dat seama de importanța acestui material cartografic pentru cercetarea istorico-geografică și ca urmare s-a gândit că locul său cel mai potrivit este într-o bibliotecă publică.

Actul de donație se petrece în același an în care fusese promulgată legea din 11 aprilie 1901, prin care Biblioteca Academiei Române devenea bibliotecă publică și națională. Este demn de precizat că, la momentul la care Simion Mehedinți aducea această contribuție, atât harta Valahiei publicată la Padova în 1700, din inițiativa stolnicului Constantin Cantacuzino, cât și cea a Moldovei, executată câțiva ani mai târziu de prințul Dimitrie Cantemir, erau considerate pierdute pentru eternitate (ambele aveau să fie descoperite în 1926, prima la British Museum, iar a doua la Biblioteca Națională a Franței). Așadar, harta lui Rigas constituia pe atunci documentul cel mai însemnat cu privire la

Simion Mehedinți

începuturile cartografiei noastre.

Autorul său, Rigas Velestinlis (originar din satul aromân Velestino), a fost una dintre personalitățile care au adus roade multiple prin activitatea politică și cărturărească pe

pământul țării noastre, unde a locuit 15 ani. Aici și-a elaborat opera de scriitor, traducător și gânditor și tot aici i-a încolțit în minte ideea să conceapă o hartă geografică a statelor din Balcani. Ca secretar al domnilor Alexandru Ipsilante și Nicolae Mavrogheni și ca profesor la școala domnească din București și Iași, Rigas a dispus de suficiente resurse și izvoare documentare spre a duce la îndeplinire proiectul cartografic, remarcabil pentru cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Se presupune că întocmirea hărții a avut loc în anul 1796 și nu a durat mai mult de șase luni. Rămân incerte însă motivele care au stat la baza elaborării și publicării acesteia. Aparent, demersul ar fi fost inițiat din rațiuni economice, după câte se poate înțelege din declarațiile lui Rigas oferite autorităților austriece după arestare. Având în vedere spațiul geografic pe care harta îl acoperă și contextul ideologic, aceasta ar fi putut avea totuși o încărcătură simbolică, scopul ascuns urmărind fiind, probabil, acela de a readuce la viață dorința de eliberare a statelor balcanice, aflate sub dominație otomană.

Iperlele politice inspirate de modelul democrației franceze (*Thourios, Noua constituție politică*) l-au făcut pe Rigas să fie considerat un pionier în lupta pentru independența Greciei. Desigur că valoarea hărții rezidă în natura informațiilor cuprinse (geografice, politice, administrative etc.), a căror acuratețe reflectă deopotrivă familiaritatea autorului cu provinciile românești și progresul înregistrat de cartografie în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Harta cuprinde și o serie de desene topografice ale unor orașe antice, nume de conducători ai regiunii și diverse reprezentări și comentarii simbolice legate de istoria și mitologia greacă.

Harta Nouă a Valahiei (Nea Harta tis Vlahias) a fost publicată în limba greacă, limba diplomației și a claselor sociale înalte. În colțul din dreapta-sus se remarcă portretul domnului fanariot Alexandru Ipsilante. Luând în considerare indicația regăsită pe hartă („Grecilor și filoelenilor“), unii cercetători cred că aceasta a fost executată la cerința lui Alexandru Ipsilante, cunoscut protector și promotor al culturii elene. În același chenar se mai găsesc trei personaje alegorice și stemele Principatelor Dunărene. Harta redă cu destulă acuratețe rețeaua hidrografică, conformația unităților administrativ-teritoriale, orașele și satele cele mai importante ale fiecărui județ din Muntenia. O premieră pentru cartografia epocii este reprezentată de menționarea pe hartă a plaiurilor, circumscripții administrativ-fiscale care funcționau în zonele de la contactul cu munții și erau conduse de „vătafi de plai“. Chiar dacă din rațiuni tehnice Rigas se mulțumește doar să noteze numele plaiurilor – fără o delimitare spațială a lor, precum în cazul județelor –, faptul este de mare însemnătate istorică.

Pentru conținutul hărții și conceptul grafic în ansamblu, Rigas a avut la dispoziție unele surse de inspirație, precum harta cartografului austriac F.J. Ruhendorf, din 1788. Dar spre deosebire de modelul său, harta lui Rigas nu se oprește cu reprezentarea la fruntariile Valahiei, pe culmile Carpaților, ci înfățișează și partea sudică a Transilvaniei, ceea ce ar însemna că autorul a dorit să sugereze legăturile strânse (culturale, economice, politice, lingvistice etc.) dintre cele două provincii: Valahia și Transilvania.

Din nefericire, harta nu a ajuns niciodată să circule în Principatele Dunărene. La scurt timp după imprimarea celor peste 1.000 de exemplare ale hărții, Rigas Velestinlis a fost arestat, în 1797, la Trieste, de autoritățile austriece. A fost predat celor otomane, care l-au asasinat. Copiile hărții au fost confiscate sau retrase din circulație. Iată de ce harta lui Rigas reprezintă o piesă atât de rară și de valoroasă, nu doar în România, ci și în afara ei. Pe teritoriul Greciei, singurul exemplar din harta Valahiei cunoscut se află în Biblioteca din Chios.

În concluzie, celebra hartă a lui Rigas, ajunsă prin bunăvoința savantului Simion Mehedinți și în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, ne oferă tuturor un motiv de mândrie și așteaptă să releve noi aspecte cu privire la teritoriile românești și la autorul ei. ■

COOPERATIA AGRICOLĂ EVREIASCĂ DIN SUDUL UCRAINEI

ASHER SHAFRIR

Pe tărâmul Ucrainei, dar și în țările cu care se învecinează, s-a consolidat lumea culturală, religioasă și ideologică a poporului evreu din ultimii 300 de ani. Acolo s-au format tendințele religioase care există și astăzi în Israel și în diaspora, acolo s-a aplicat ideea sionismului, acolo s-a născut literatura ebraică modernă și chiar și limba ebraică modernă s-a format acolo.

Evreii din Ucraina sunt identici cu evreii din împrejurimi: Polonia, Lituania, Belarus, Republica Moldova, nordul României. Ei au aceleași obiceiuri, vorbesc aceeași limbă – idiș – și țin aceleași ritualuri religioase.

Kievul este amintit pentru prima oară într-un document evreiesc în *Scrisoarea din Kiev*, care a fost găsit în Gniza din Cairo (o colecție de 400.000 de manuscrise evreiești și documente administrative fatimide păstrate în sinagoga Ben Ezra din Cairo). Această scrisoare a fost trimisă de negustorii care povestesc că unul dintre ei s-a încurcat în datorii și a fost luat prizonier în Kiev. Ei au apelat la comunitatea evreiască din oraș ca să adune suma de bani necesară pentru a-l elibera pe colegul lor. Scrisoarea este datată în secolul al IX-lea.

La puținii evrei care erau acolo s-au adăugat în secolul al XII-lea evrei veniți din

Scrisoarea din Kiev

Europa Centrală, iar în secolele XV – XVI evrei din Polonia. În secolul al XIX-lea autoritățile ruse care stăpâneau Ucraina i-au încurajat pe evrei să înființeze așezăminte agricole în sudul Ucrainei aproape de Marea Neagră și de Moldova. Au fost înființate mai multe comune agricole evreiești. În anul 1806 țarul Alexandru I a semnat un decret potrivit căruia evreii pot primi pământ pentru agricultură mai ales în estul Ucrainei și Crimeea. Chiar și țarul Nicolae I, cunoscut ca un antisemit notoriu, le-a îngăduit evreilor să continue activitatea lor agricolă. Așa s-a format zona evreiască numită „Zona de reședință” sau în ebraică „Thum Hamosav”.

În anul 1917 „Zona de reședință” a fost desființată în mod oficial. Puțin mai târziu a apărut un alt proiect la care au participat în total sute de mii de evrei. Începând din anul 1922, după terminarea războiului civil și instaurarea totală a bolșevismului, în toiul unei crize economice uriașe, zeci de mii de evrei au început să migreze din orașele numite „ștetel” ale fostei „Zone de reședință” spre sate, la colective deja existente sau nou înființate. Acest lucru le permitea recucerirea drepturilor de cetățeni care li s-au luat de-a lungul anilor și o viață

mai bună decât în oraș, mai ales că majoritatea acestor cooperative au înflorit datorită unui proiect uriaș de finanțare făcut de Joint-ul american, cunoscut ca Agro-Joint, care în 1924 a semnat cu Kremlinul o înțelegere de gestionare și aprovizionare a acestor cooperative. Așa au

Înființarea primului district evreiesc

Joseph Rosen
(stânga)
cu Boris
Bogen,
reprezentantul
Agro-Joint
pentru
Europa de Est

avut parte aceste cooperative, care se aflau mai ales în Crimeea și în sudul Ucrainei, de resurse mai mari decât ceilalți agricultori. S-a ajuns la culturi enorme pe milioane de hectare.

Un grup de evrei originari din Rusia a revenit din Palestina în U.R.S.S. și a înființat un kibuz! Erau 30 de familii care au ajuns la Odessa și de acolo în Crimeea, între 1928 – 1930. Mai târziu au mai venit și alții. S-au așezat nu departe de orașul Ievpatoria, în Crimeea. Numele kibuzului era *Vojo Nova* („Drum nou“, în limba esperanto). Au ales esperanto deoarece ebraica era interzisă în U.R.S.S., iar idiș sau rusă nu voiau să vorbească. După anul 1931, când emigrația din U.R.S.S. în Israel a încetat, nu mai era nevoie de aceste comune. Între 1932 – 1935 aceste kibuzuri s-au transformat în kolhozuri. *Vojo Nova* a devenit „Drujba narodov“ (în rusă

„Prietenia popoarelor“). Mulți au părăsit colhozurile.

Birourile Agro-Joint din Moscova și din regiune aveau peste 10.000 de funcționari. În 1937 Stalin a întrerupt activitatea Joint-ului în U.R.S.S., însă cooperativele au continuat să funcționeze până în anul 1941, când naziștii cuceresc Ucraina și viața evreilor s-a transformat într-un calvar.

Din păcate, acest episod uriaș din istoria Ucrainei și a U.R.S.S. legat de evrei este foarte puțin cunoscut atât de evreii din lume cât și de istorici. Aceasta în ciuda faptului că sovieticii au împărțit aceste ținuturi uriașe în cinci regiuni autonome, în care s-a încercat stabilirea unei identități evreiești pe placul Kremlinului, asemănător cu regiunea Birobijan. Sunt multe cauze ale acestui fenomen. Majoritatea celor care au participat la aceste evenimente au murit fie în război sau în Holocaust, fie în purificările evreilor făcute de Stalin în 1937 – 1938 și 1948 – 1952. Și Joint-ul din partea lui mai mult a ascuns toată această poveste. Iar președintele Agro-Jointului, Joseph Rosen, care știa mai mult decât oricine, a murit în 1948. Până atunci el nu a vorbit și nu a scris nimic.

În ciuda acestei experiențe eșuate, se poate spune că evreii au contribuit mai mult decât oricare alții ca Ucraina să fie astăzi al treilea mare producător și exportator de cereale din lume. ■

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

(Urmare din p. 9)

Or, în acest abandon își găsește explicația atât părăsirea unei orientări politice energice la Sud – cu vârful în iradeaua sultanului otoman din 1905 privind recunoașterea minorității aromâne ca distinctă în *millet*-ul creștin imperial –, cât și tăcerea istoriografiei, aparent inexplicabilă, privind rolul jucat de români la Sud de Dunăre de-a lungul a mai bine de un mileniu, ocultându-se, prin excludere, deși abundent probat documentar, Imperiul Vlaho-Bulgar din propria istorie națională (și azi

constatabilă). Ceea ce era un început promițător istoriografic în secolul XIX – prin A.D. Xenopol și nu numai – în acest domeniu a fost curând părăsit, odată cu orientarea geopolitică pronunțat central-europeană, pentru a nu mai avea apoi niciodată tracțiunea meritată în atenția nu doar a politicului, dar și a științei istorice. Mirarea regretatului istoric Aloisio Tăutu, care a publicat principalele acte ale Vaticanului din veacurile XII – XIII privind ridicarea în 1204 la rangul de rege la Târnovo, capitala regatului valah din Sudul Dunării, a românului/vlahului Ioniță Asan, conform

căruia acesta nu este socotit în istoria națională la fel de mare, dacă nu mai mare ca performanță, ca Ștefan cel Mare sau Mihai Viteazul își găsește nu o explicație, ci o justificare. Este adevărat că una cantonată în registrul geopolitic determinat de priorități de orientare națională, care este schimbător, ceea ce implică așadar că va trebui să mai așteptăm reparația istorică cuvenită acestui fabulos înaintaș și făptuirii sale (doar N. Iorga s-a mai aplecat serios asupra acestei problematice în celebra *Bizanț după Bizanț*, din 1935).

(Va urma)

REȘEDINȚE PARTICULARE DIN LA BELLE ÉPOQUE

ALEXANDRA RUSU
(Casa Filipescu-Cesianu)

Expoziția „Interior – intimitate – afinitate în reședințele din Bucureștiul perioadei La Belle Époque” invită publicul să descopere universul intim, al vieții de acasă, din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și până în pragul Primului Război Mondial, prin intermediul unei selecții de fotografii din patrimoniul Muzeului Municipiului București. În cadrul discursului curatorial, interiorul casei, ca fenomen cultural, este abordat din trei perspective: a culturii materiale (interior), a sociabilității (intimitate) și a modernizării stilului de viață (afinitate). De asemenea, fotografiile vin în completarea parcursului expozițional al „Muzeului Vârstelor” (Casa Filipescu-Cesianu), în mansarda căruia va avea loc expoziția, în perioada 3 – 28 mai 2023.

Hol-parterul reședinței lui Emanoil Porumbaru, membru P.N.L., ministru al Afacerilor Străine și președinte al Senatului, din str. Piața Amzei nr. 4, ante 1914

Bucureștenii din perioada La Belle Époque au fost protagoniștii unei epoci de efervescență culturală și inovații fără precedent, asimilarea acestora transformând atât spațiul citadin, intimitatea casei, cât și normele care delimitau relațiile interumane. Reședințele particulare proiectate pentru importanți comanditari, oameni politici, militari, reprezentanți ai marilor familii boierești reflectă modernizarea societății și fuziunea modelelor arhitecturale occidentale cu forme autohtone, manifestări ale curentului istorist din perioadă.

INTERIOARE

În ceea ce privește amenajarea și decorarea interioarelor, observăm stadiul atins de gustul artistic, atât al arhitectului, cât și al comanditarului. Din punctul de vedere al culturii materiale, interioarele

Interior de sufragerie-separeu

reprezentau adevărate „cabinete de curiozități”, ansambluri eteroclite dedicate artelor plastice și decorative. Reședințele erau aglomerate cu întrupări ale bunului gust, confortului fizic și emoțional, bariere împotriva durtății lumii industriale într-o rapidă evoluție. Arhitecții perioadei doresc să creeze ansambluri coerente, de aceea, de multe ori se aventurează și în proiectarea de mobilier, textile sau ceramică. Într-o primă etapă, plastica interiorului se concentrează la ancadramentul ușilor. Apoi, înglobează casa scării și „etajul nobil”.

Către finalul secolului se evidențiază trei tendințe principale în plastica interiorului: o tipologie lipsită de ornament, una aflată în contrast cu arhitectura exterioară, iar cea din urmă armonizată cu fațadele, armonie realizată prin reluarea acelorași forme, ritmuri și profile. Familiile investeau timp, bani și energie în conturarea tabloului lor domestic, materializând programe decorative distincte pentru fiecare cameră. Decorul, caracterizat de *horror vacui* (oroarea de lipsa decorației), romantism și fantezie, contribuia la ambianța teatrală a salonului de bal sau a celui de primire, subliniind în schimb funcțiile de retragere și odihnă, în cazul cabinetului și al dormitorului. Spațiile sunt organizate spre o funcționalitate optimă, mai ales pentru a susține funcția de primire, pentru recepții, serate și chiar spectacole de teatru. Astfel, holurile centrale de recepție sunt impunătoare, iar trecerile spre curți sau grădini se realizează prin logii, terase sau vitraje generoase. Picturile murale, executate fie în ulei, direct pe perete sau pe pânză lipită pe zid (pictură maruflată), fie în tehnica tradițională a frescei – operele unor importanți artiști ai perioadei (Nicolae Vermont, Abcar Baltazar, Ștefan Luchian, George Demetrescu-Mirea) –, constituiau elementul

Interior din reședința Ioan Gr. Periețeanu, avocat

decorativ principal, care înfrumuseța plafonul și pereții saloanelor (scene mitologice sau alegorice) sau/și pereții vestibulelor și bibliotecilor (peisaje și portrete). Soluția decorativă va atinge apogeul în ultima decadă a secolului al XIX-lea, sub influența stilurilor „Art Nouveau” sau „Jugendstil”. Integrarea stilurilor istorice în programul decorativ reprezenta atât un etalon al rafinamentului cât și o modalitate prin care trecutul putea fi experimentat prin ceea ce avea el mai frumos și mai bogat. De asemenea, melanjul de stiluri permitea alăturarea unor obiecte valoroase pe care proprietarii-colecționari le transmiteau din generație în generație.

INTIMITATEA

Conceptul de intimitate în relațiile personale, sinceritatea, armonia și datoria formează nucleul ideal al vieții de acasă în perioada La Belle Époque. Începând cu arhitectura casei și până la comportamentul copiilor, universul vieții de acasă

Biroul lui Emanoil Porumbaru...

... și interior din aceeași casă

trebuia să exprime valorile „omului civilizat“, „un actor șlefuit și sofisticat“ care afișa o fațadă plăcută și un autocontrol deplin. În acest context, reședințele particulare ale protipendadei își amplifică funcția de reprezentare, demers susținut de arhitectura de influență occidentală. Casele se prezintă ca niște podiumuri pe care defilează bogăția și ambiția socială, iar la adăpostul lor, rolurile sociale se declină în funcție de interiorul ocupat/străbătut. Oaspeții erau sortați în funcție de rang și trebuia să treacă printr-un sistem complex de ecluze sociale (încăperi/reguli) pentru a ajunge spre inima casei.

Pe măsură ce viața profesională a bărbaților se transferă în spațiul public, asistăm la construirea unei alte dimensiuni a locuinței private. Casa devine un loc de refugiu, „un antipod pentru anonimitatea, raționalitatea și eficacitatea în creștere a lumii exterioare“. În primul rând, proiectul intimității se împlinesc fizic în arhitectura casei, prin trasarea de limite spațiale, instituirea unor funcționalități precise și prin decorația interioarelor. Apoi, se desăvârșește prin complementaritatea masculin-feminin, ca „un privilegiu al vieții în doi“. În acea epocă, casa și femeia erau entități inseparabile, cea dintâi oglindind virtuțile celei din urmă. Susținută de o armată de servitori, tână soție își asuma sarcina complexă a conducerii unei gospodării, cu atât mai dificilă cu cât se dorea menținut un anumit nivel de respectabilitate și complexitate rituală. Însă, principala îndatorire a unei soții iubitoare era aceea de a susține aspirațiile soțului, transformând căminul într-o oază de confort și armonie. Adesea, prietenii luau parte la această existență caldă și tihnită. În grup restrâns, jucau whist, alte jocuri de societate, dansau, cântau și petreceau multe ore tălmășind în salon.

Interior din casa avocatului Ioan Gr. Periețeanu...

Intimitatea vieții de acasă nu putea fi completă fără prezența copiilor. „Copiii sunt jucăriile părinților, supuși și pitici“, lumea lor fiind ascunsă în spatele figurilor impunătoare ale celor mari. Hainele și camerele lor copiază pe cele ale părinților, iar manierele se formează după cele din familie. Pedagogia din sânul familiei îi îndemna să fie supuși și ascultători, să înțeleagă că înainte de drepturi au obligații, retezându-le pofta de independență. Învăță să respecte granițele care separă diferitele zone ale căminului și să nu intre niciodată în dormitorul părinților fără permisiunea lor. Observă diferența dintre atmosfera și limbajul din bucătărie și comportamentul reținut din sufragerie sau salon. Așadar, majoritatea copiilor din acea epocă au crescut cu idei foarte clare despre cum ar trebui să arate viața de acasă, construite pe care au dorit să le transmită generației următoare.

AFINITATEA

În „Epoca sinergiei“ viața de acasă s-a transformat radical datorită unor noi tehnici și tehnologii. Asimilarea lor a sporit confortul vieții domestice, a diminuat forța de muncă necesară pentru diverse sarcini zilnice, eliberând momente prețioase pentru a fi dedicate activităților de petrecere a timpului liber. Astăzi, la adăpostul caselor noastre inteligente, cu greu ne putem imagina o vreme când cel puțin un membru al familiei era angajat din zori și până târziu în noapte în împlinirea sarcinilor domestice.

... și biroul acestuia

Pentru majoritatea femeilor, viața de zi cu zi presupunea o muncă grea și neîntreruptă, cu foarte puțin timp liber. Manualele de gospodărie erau pline de sfaturi despre menajul adecvat, care stabileau standarde ridicate pentru menținerea curățeniei, călcat, spălat rufe, gătit ș.a. Bineînțeles, elitele beneficiau de munca servitorilor.

În anul 1900, Bucureștiul se afla în prima linie a Europei în ceea ce privește utilizarea energiei electrice, fapt probat de cele 53 de uzine (30.000 de lămpi cu incandescență) care asigurau curentul necesar pentru populația înstărită. Deși flatau tenul feminin prin lumina lor caldă, policandrele cu lumânări și lămpile cu gaz au fost adaptate noilor cerințe, iar sfeșnicele, oricât de frumoase, devin obiecte pur decorative. În preajma izbucnirii Primului Război Mondial uzinele de la Grozăvești și Filaret produceau suficient curent electric pentru iluminarea străzilor principale, marilor instituții și caselor particulare.

Alături de iluminat, încălzirea casei reprezenta una dintre cele mai importante dimensiuni ale locuirii în La Belle Époque. În mediul urban românesc, mai ales în reședințele protipendadei, sobele de teracotă au cunoscut o largă răspândire, fiind treptat secondate de sobele din fontă de tip godin. Spre finalul secolului al XIX-lea, încălzirea centrală cu vaporii sub presiune a devenit practică și accesibilă, caloriferele fiind produse industrial. În bucătărie, pentru prepararea mâncării, se foloseau sobe și aparate care funcționau cu diferite tipuri de combustibil. Pe măsură ce utilizarea energiei electrice se generalizează, tot mai multe gospodării achiziționează dispozitive electrice precum mașini de gătit și fiare de călcat care reduc munca fizică epuizantă, fiind eficiente și sigure de utilizat.

Perioada este fecundă și în ceea ce privește extinderea rețelelor de canalizare și de distribuție a apei potabile în Capitală. „În stil vienez“, primele băi amenajate în interiorul locuințelor erau adevărate curiozități pe care prietenii veneau să le admire. Erau amenajate cu toate utilitățile necesare (cadă, duș, lavoar, sobă, boiler) și aveau feronerie nichelată expusă pentru a fi mai ușor de întreținut. Căzile „sunt considerate parte din mobilier, nu instalații fixe; astfel, fiecare familie trebuie să-și procure propria cadă“.

Modernizarea reședințelor particulare din perioada La Belle Époque s-a înfăptuit prin tehnologii care au dizolvat barierele spațio-temporale, precum fonograful și telefonul. Prin imagine și sunet, spațiul orașului, impresiile lăsate de locuri îndepărtate, specificul diferitelor culturi se insinuează în atmosfera casei. Noua tehnologie de înregistrare și reproducere a sunetelor și vocii a schimbat modul în care se asculta muzica în intimitatea casei. La începutul secolului XX familiile se adunau în jurul gramofonului și, pentru prima dată, puteau să asculte muzicieni care nu erau prezenți și genuri muzicale variate, fără mijlocirea unui instrument muzical și a competențelor specifice. Puteau să decidă ceea ce doreau să asculte, când și cu cine. Ba mai mult, ritmurile puteau însoți momentele de solitudine. Se schimbă și „timpul muzicii“. Ea nu mai este dedicată unui moment anume din zi sau momentelor de agregare socială, iar repertoriul putea fi ascultat iar și iar.

Cotidianul vieții de acasă s-a schimbat fundamental grație mijlocului de comunicare revoluționar al profesorului Alexander Graham Bell, prin care se puteau „transmite gândirile într-un minut la distanțe imense“. Urmând moda altor capitale europene, telefonul se amplasează în holul de la intrare și este folosit mai ales pentru a plasa comenzi furnizorilor. Drept semn al progresului, posibilitatea de a vorbi la telefon cu o persoană din cel mai retras colț al țării încântă și provoacă cetățenii, astfel încât autoritățile vin în întâmpinarea lor și trasează planuri de extindere a rețelei telefonice în toată țara.

Primele decenii ale secolului XX vor adânci prăpastia care se deschisese treptat între proiectul ideal al vieții de acasă și realitatea unei lumi într-o rapidă transformare. Vechea ordine, regulile tradiționale care stabileau ierarhia, loialitatea și controlul social nu păreau să mai funcționeze. Se instituie o atmosferă de tensiune, a ciocnirii de valori, care va culmina cu izbucnirea Primului Război Mondial. ■

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm, în avanpremieră, câteva imagini din expoziția „Interior – intimitate – afinitate în reședințele din Bucureștiul perioadei La Belle Époque” ce va fi deschisă la Casa Filipescu-Cesianu, în perioada 3 – 28 mai 2023.

*Pictorul Eugen Voinescu împreună cu soția.
Imagine din reședința de pe strada Logofăt Luca Stroici, nr. 9
început de secol XX*

*Biroul
lui
Victor Bălăcescu,
avocat, 1914*

*Imagine
din reședința
Ioan
Gr. Periețeanu,
avocat*

*Pictorul Eugen Voinescu în reședința
din strada Logofăt Luca Stroici, început de secol XX*

*Interior din casa lui Emanoil Porumbaru,
din strada Amzei nr. 4, ante 1914*

*Altă imagine din interiorul casei pictorului
Eugen Voinescu, 1908*

*Marica Caragiale
 (născută Sion,
 în picioare),
 soția lui
 Mateiu Caragiale,
 Florica Voinescu
 (centru, la masă),
 soția pictorului
 Eugen Voinescu,
 și Miss Belbiu,
 profesoară
 de engleză,
 în salonul
 pentru servirea
 micului dejun,
 în reședința
 din strada Logofăt
 Luca Stroici,
 început
 de secol XX*

*Florica Voinescu (stânga),
 soția pictorului Eugen Voinescu la taifas,
 în reședința din strada Logofăt Luca Stroici,
 început de secol XX*

DE LA „BON POUR L'ORIENT” LA... „BON POUR L'OCCIDENT”

MATEI CAZACU
(CNRS, Paris)

În secolul al XIX-lea, universitățile franceze au inventat, pentru a caracteriza tezele de doctorat slabe, în special la Drept și Medicină, susținute de studenți străini, o categorie specială, „Bon pour l'Orient”, care traduce ideea: „Doctor să fie, dar numai la el acasă”.

Din Orient, termen vag care cuprindea și România, țările balcanice și cele din Orientul Apropiat, veneau la Paris mulți tineri, dintre care unii nu prea se omorau cu cartea în vremea studiilor, fapt deja remarcat de Ion Ghica în câteva pagini savuroase, dar și de alții. Unii mai avuți plăteau intelectuali săraci, ba chiar profesioniști ziși Nègres („sclavi negri”) sau Ghost writers, care se specializau în redactarea de articole, cărți și teze (în Franța chiar mari scriitori ca Alexandre Dumas sau Heinrich Heine au apelat la serviciile lor) pe bandă rulantă, o practică răspândită și în alte țări până în zilele noastre – vezi cazul Elenei Ceaușescu, a cărei teză de doctorat în chimie, susținută pe furiș (adică deloc) la Iași, a fost redactată de două chimiste de la ICECHIM, răsplătite cu pașapoarte pentru Occident.

Alții se încăpățâneau însă ani de zile să revină în fața comisiilor, în speranța unui miracol, care se și întâmpla uneori. Așa a fost cazul extraordinar petrecut la Paris în 1885 cu un student ieșean în Medicină pe nume George Bogdan (1859 – 1930), despre care povestește memorialistul Grigore Ghica (Grigri) în amintirile sale. Evocând personalitatea unui unchi, Albert Ghica (Moș Albert), pretendent oficial la tronul Albaniei înainte de 1912, „povestitor fără pereche”, Grigri scrie: „Altădată l-am auzit caracterizând pe doctorul Bogdan, profesor de medicină legală: A ales cea mai ușoară specialitate, «avea de a face numai cu morții», nu putea face mai mult. A devenit doctor la Paris, pentru că francezii sunt spirituali; în altă parte n-ar fi ajuns nimic. De cinci ori căzuse la examenul de doctorat; a șasea oară s-a întâmplat să fie aceeași comisie care îl mai trântise; membrii s-au consultat între ei, președintele l-a întrebat:

«— Monsieur Bogdan, de câte ori v-ați prezentat?

— De cinci ori, Monsieur le Président.

— Bun! Comisia a hotărât să vă pună o singură întrebare; reflectați

bine, de această întrebare depinde admiterea dumneavoastră; iat-o: care este semnificația cuvântului a crea?

Bogdan se gândește, se sucește, răspunde:

– Cred că înseamnă: a face din nimic ceva.

– Perfect, Monsieur Bogdan, Facultatea de Medicină din Paris vă creează doctor».”

Această întâmplare mi-a revenit în minte citind un capitol din teza de doctorat a domnului Frédéric Beaumont despre *Slavii din Bucovina*, teză care ar merita mențiunea „Bon pour l'Occident”, atât este de confuză, plină de erori și slab documentată, că nicio universitate românească nu ar accepta-o. Capitolul este intitulat: „Statul moldovenesc: creație hibridă slavo-română în menghina imperiilor polonez, ungar și turcesc” (pp. 52–72). Un subiect devenit extrem de actual în contextul războiului dezlănțuit de Rusia împotriva Ucrainei acum un an, la 24 februarie 2022. În momentul în care scriu aceste rânduri, conflictul dintre cei doi Vladimiri – Vladimir de la Moscova și Volodimir de la Kiev – are tendința de a se extinde și asupra Moldovei, care a alertat de curând opinia publică internațională asupra posibilității unei lovituri de stat la Chișinău. Teleghidat și manipulat de Moscova prin intermediul unor rusofoni locali și agenți speciali (ca în cazul Cehoslovaciei din 1968, al României din decembrie 1989 și al Transnistriei în 1992, tineri atletici îmbrăcați la fel, cu părul tuns scurt, mirosind – în Cehoslovacia – a același săpun sovietic, sau pur și simplu „omuleți verzi”, ca în Crimeea), acest proiect se inspiră din experiența

câștigată de Imperiul Rus în Georgia (2008) și mai recent din Donbas și Crimeea. Bazat pe ideea „protecției” pe care Moscova se crede obligată s-o acorde minorităților ruse din statele limitrofe, acest proiect este frunza de viță acoperind expansionismul și imperialismul din zilele noastre, care își propune reunirea „spațiului rus” – „Lumea rusă” definită de V.V. Putin și patriarhul Kirill ca Rusia –, Belarus, Ucraina și Moldova, cu „patria mămă”, Moscova. O idee pe cât de fantezistă, pe atât de falsă, deoarece neagă existența însăși a națiunilor vecine cu frontierele – niciodată definite și prin definiție extensibile (sau „inexistente”, potrivit Kremlinului) ale Rusiei moscovite de astăzi care se auto-consideră încă moștenitoarea Rusiei (de fapt Rus’) kievene din secolele X–XIII (*Magazin istoric*, nr. 5–12/2022). La care se adaugă, precum cireasa pe tort, himera Imperiului Mongol pe cale de realizare – dar fără Mongolia – prin redeschiderea „Drumului mătăsii” și acorduri semnate sau în gestație între China, Iran și Rusia, trei părți dintre cele patru constituind imperiul urmașilor lui Gînghis Han: China dinastiei Yuan, Iranul dinastiei Il-Han și Hoarda de Aur cu capitala pe Volga, deci aproape toată Rusia. O himeră asemănătoare – al Treilea Imperiu Roman de Națiune

Tipuri de români din Transilvania,
din secolul al XVIII-lea:
țărancă în costum de casă...

... păcurar...

... româncă din Făgăraș...

O capistere

Germană (*Das Dritte Reich*) al lui Hitler – a dus, așa cum se știe, la Al Doilea Război Mondial, cea mai mare catastrofă din istoria omenirii.

Revenind la capitolul II din teza lui F.B. (singurul accesibil – teza se află în microfișe la Biblioteca Sorbonei, Facultatea de Geografie, la Bordeaux și Montpellier, dar autorul nu a dat curs cererii mele de a o consulta integral), constatăm că el se vrea o istorie generală a slavilor de la migrațiile lor în Balcani și pe teritoriul României și Ungariei de azi (secolele VI – VII) până la formarea statelor medievale (în sudul Dunării) și la asimilarea lor în secolul al XII-lea în spațiul românesc. Slavii instalați în Transilvania și în celelalte regiuni românești au fost numiți daco-slavi și sunt cunoscuți grație descoperirilor arheologice, toponimiei (numele de locuri), onomasticii (numele de persoană) și cuvintelor lăsate în limba română sau maghiară. Inspirându-se din lucrări ungurești mai vechi sau mai noi, autorul afirmă că slavii erau agricultori, iar românii păstori, cei dintâi locuind la șes și la deal, iar daco-românii (valahi) colindând cu turmele de oi prin munți, astfel

încât un cititor neavizat s-ar putea întreba cum de au putut conlocui și unde. De fapt, în treacăt fie zis, cei trei termeni fundamentali ai vieții sexuale în limba română dovedesc un net avantaj în favoarea daco-românului: numele sexului masculin e de origine lati-

... român din Hațeg

Păstorit
transhumant

nă (deși nu figurează în *Dicționarul Limbii Române* editat de Academia Română), cel feminin (nici el în *DLR*) de origine slavă și a intrat și în ungurește, iar actul sexual este tot de origine română.

Revenind la ocupațiile „păstorilor valahi”, constatăm că cele mai însemnate operații din agricultură și toate cerealele (cu excepția ovăzului, slav) sunt de origine latină: grâu, secară, mei, orz, alac, parâng, mălai, spic, paie, neghină; câmp, țarină, arie, lucru (câmpului), plug (germanic, adoptat și de slavi), sapă, grapă, meleșteu, ciur, cuptor; a ara, a semăna, a treiera, a secera, a culege, a vântura, moară, a

Frédéric Beaumont este atașat
pentru cooperare științifică și universitară
în cadrul Ambasadei Franței la Bruxelles.
Anterior a îndeplinit aceeași funcție
în cadrul Ambasadei Franței la București

măcina, făină, capistere (covată mică în care se cerne făina sau mălaiul și se frământă aluatul), a cerne, aluat, a coace, pâine, răsură, plăcintă, tăietei, păsat etc. La fel și cu legumele și fructele: ceapă, usturoi, leurdă, ridiche, usturoi, curechi, varză (poate dacic), nap, curcubată, pepene, lăptucă, mărar, pătrunjel, linte, faua (fasole), mazăre, în general legume; măr, păr, cireș, piersic, prun, nuc, gutui, poame în general. Nu mai vorbim de apicultură (albină, ceară, miere, fagure, păstură) și viticultură, ocupații străvechi ale dacilor și ale românilor și în care slavii din toate timpurile, și mai ales rușii, s-au manifestat drept consumatori învederați, nicidecum ca viticultori: vin, vița de vie, strugure (germanic), must, lauruscă (viță sălbatică), cadă, beat, a bea, bețiv etc. Dintre animalele domestice, doar trei au nume de origine slavă: bivol, cocoș, găscă – cam puțin pentru un popor de agricultori de câmpie, restul fiind de origine latină.

Crede oare autorul acestei teze că strugurii și cireșele creșteau pe creștele munților de unde le culegeau „păstori valahi”? Și totuși, el scrie: „cea mai mare parte a termenilor desemnând practicile

*Notarul anonim,
statuie aflată la Budapesta*

agricole ale câmpiilor și platourilor (dealuri) sunt împrumuturi din limba slavă“ și dă ca exemplu: „câmp obținut prin defrișare (poiană)“! Or, după DLR și așa cum știe fiecare român, poiana este o porțiune de pădure fără arbori, numai cu iarbă și flori, iar nu un teren defrișat de mâna omului, care se numește altfel.

Iar dacă e vorba de „păstori nomazi“, îl invit pe domnul F.B. să meargă în Pirinei și Béarn să admire păstoritul transhumant așa cum îl practica și valahii, tip de păstorit confundat cu nomadismul de savanții de cabinet, care afirmă de atâtea secole că românii și aromânii din Balcani erau nomazi.

Daco-slavii au lăsat o „însemnată moștenire“ (C.C. Giurescu) în domeniul toponimiei, mai precis acolo unde termenul nu există în limba română: Bistrița, Dâmbovița, apoi nume de munți dintre care numai în Făgăraș găsim zece (noi credeam, după cum scrie dl F.B., că slavii locuiau doar la șes), nume de orașe (Craiova, Râmnic) și

de sate terminate în -ița (Toplița, Topolnița) și -ov sau -ova (Snagov, Roznov, Rahova). Situația este asemănătoare cu toponimia slavă din Germania orientală din jurul și răsăritul Berlinului, unde abundă astfel de termeni slavi (cu însumi am trecut prin Bucov, Grabov = Gârbov etc.).

Ajungem în sfârșit la partea istorică: pentru autor, cronica ungară a Notarului anonim al regelui Bela are, în ce privește cucerirea Transilvaniei, un caracter de „legendă populară“: „ducele“ (voievodul) Menumorut (al cărui nume ar fi împrumutat de la Maramureș, deși avea un bunic Morout, care ar însemna Moravia) este „valah“ (?), deși se pregătea să plece în Grecia când a fost atacat de unguri (cap. 28). În schimb, ignoră faptul că Gelou, „quidam Blacus“ „dux Blachorum“, „vero dux Ultrasilvanis“, care domnea peste „Blasii et Sclavi“ era român. Iar în ce îl privește pe Glad, ducele de la Cenad (Morisena, desigur o „Mureșana“), învins și el de unguri, deși avea ajutor de la cumani și valahi, nu „apare în cronicile bizantine sub numele de Ahtum“, cum crede F.B. (p. 60, nota 76), ci este arătat foarte clar drept strămoș al acestuia, numit de unguri Ajtony (Glad „ex cuius progenie Ohtum fuit natus“, cap. XI; Glad, din ai cărui urmași s-a născut Ohtum) și XLIV („ex cuius etiam progenie longo post tempore descenderat Ohtum“, Glad din ai cărui urmași după multă vreme a descins Ohtum). Iar cronicile bizantine care vorbesc despre el există numai în imaginația autorului.

Intrând în miezul problemei istorice, întemeierea Moldovei este una dintre cele mai confuze și discutabile părți ale acestui capitol, problemă pe care o vom discuta într-un articol viitor.

(Va urma)

DOMN ROMÂN (Biverb: 5, 5)

R
T U...U...U...U

Laurian BUTURE

Soluția rebusului FEMEI CARE AU INTRAT ÎN ISTORIE, din nr. 3/2023

AGRIPPINA – E – SARA – ASI – FL – PR
– MATAHARI – ABA – SAB – NAS – SOREL
– EMISA – I – STAEL – NEB – ANI – NAAS
– RE – ANA – R – TL – T – WOOLF – LEIGH
– BIET – BORGIA – CA – OLIMPIA

Soluția jocului VICTORIE, din nr. 3/2023

ÎN BĂTĂLII ÎNVING SEMILUNA
(IN – BA – T – A/L – II – IN – V/IN – G –
SEMI – L/UN – A)

Continuăm cu partea a doua, din momentul ocupării Basarabiei de trupele sovietice, în iunie 1940.

AGENȚIA B.N.R. TIGHINA 19 MAI 1927 – 21 DECEMBRIE 1944

CRISTIAN PĂUNESCU,
MIHAELA TONE

*Prima pagină
a ziarului Timpul
datată 28 iunie,
care anunța
cedarea Basarabiei
și a Nordului
Bucovinei...*

*... și cea din
31 august 1941,
care anunța
prezența
lui Ion Antonescu
la Tighina*

În seara zilei de 26 iunie 1940, Viaceslav Molotov, comisarul pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., i-a transmis lui Gheorghe Davidescu, ministrul României la Moscova, nota ultimativă a Guvernului sovietic prin care se cerea imperativ Guvernului regal al României să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia și să-i transmită partea de Nord a Bucovinei, conform frontierei trasate pe harta care era anexată documentului. În noaptea de 27 spre 28 iunie 1940, la București a ajuns a doua notă ultimativă prin care Uniunea Sovietică cerea evacuarea administrației și a armatei române din Basarabia și din Nordul Bucovinei, în decurs de patru zile, începând din 28 iunie, ora 14.00 (ora Moscovei). Populația României a fost anunțată oficial despre conținutul ultimatumului și acceptarea acestuia de către Guvern în dimineața zilei de 28 iunie, printr-un comunicat al Marelui Stat Major al Armatei Române. Chiar din aceeași zi, forțele sovietice au lansat parașutiști în diverse zone ale Basarabiei, iar unitățile lor moto-mecanizate au pătruns pe teritoriul țării, împiedicând autoritățile române să organizeze o evacuare ordonată.

In vara anului 1940, Agenția B.N.R. Tighina era condusă de Ioan Coruia, care, împreună cu ceilalți patru funcționari, a trebuit să facă față unei situații excepționale pentru care nu era pregătit. Cititorii revistei *Magazin istoric* au aflat deja din comunicările prezentate la ediția de anul trecut a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu” (*Magazin istoric*, nr. 8/2022) ce s-a întâmplat în ziua de 28 iunie 1940 la sediul Agenției și cum a reușit directorul să transporte la Râmnicu Sărat valorile Băncii, parcurgând 360 km în trei zile, sub amenințarea avioanelor sovietice care urmăreau agresiv convoaiele de autocamioane, cu populația rusofonă ostilă, cu benzina la limită, cu poduri distruse și drumuri înfundate, fără mâncare și apă.

Finalul acestei evacuări cu accente tragice îl cunoaștem din scrisoarea pe care directorul Agenției Râmnicu Sărat, Gheor-

ghe Sărăcăceanu, a transmis-o guvernatorului B.N.R. Mitiță Constantinescu la 1 iulie 1940: „În dimineața zilei de 30 iunie a sosit dl Coruia, directorul Agenției Tighina, cu mama d-sale, însoțit de un ușier cu familia, un gardian cu familia și un domn conducător tehnic cu soția [supraveghetorul lucrărilor noului sediu al Agenției]. Au venit cu două camioane cu valorile sediului și ceea ce și-au putut salva. Dl Coruia mi-a dat în primire numerarul neîmpachetat, pe care l-am primit așteptând instrucțiunile dvs., și a plecat chiar în după-amiaza zilei de 30 iunie la Drăgășani, unde-și are soția și copiii și urma să treacă și pe la dvs. să raporteze asupra peripețiilor îndurate și asupra celor ce știe cu privire la soarta celorlalți funcționari și slujbași ai sediului ce a condus”.

La 2 iulie, au ajuns cu trenul la Râmnicu Sărat și ceilalți funcționari de la Tighina cu familiile lor: contabilul Ioan

Moldovan, casierul Constantin Isac, impiegatii Iosif Florescu și Dumitru Tanasciuc. Tot atunci, directorul Sărăcăceanu transmitea către Centrală: „Ne-au predat valorile ce au adus și i-am găzduit pe toți la Bancă”.

Peste un an, la 27 iulie 1941, ca urmare a înfrângerilor suferite de Armata Roșie pe front, a început retragerea autorităților bolșevice din Basarabia. Operațiunea a fost însoțită de incendiarea cartierelor comerciale și a celor mai importante edificii din orașul Tighina, unde, după cum consemna arhitectul Radu Dudescu, au fost „distruse clădirile autorităților civile și militare, clădirile evreiești și ale creștinilor înstăriți, ale instituțiilor cu caracter economic”. Funcționarii B.N.R. care au ajuns la Tighina în vara anului 1941 au constatat că orașul devenise cel mai activ punct de trecere între Basarabia și Transnistria cu teritoriile de dincolo de Bug și Nipru în care operau armatele române și germane. Prin oraș, unde staționau marile unități cu depozitele lor de materiale și muniție, și peste podurile de la Tighina se transportau atât trupele operative, cât și convoaiele de răniți evacuați de pe front.

Directorul Coruia, revenind în Tighina la 30 iulie 1941, constată cât de mari sunt cerințele de imobile pentru „autorități, instituții și locuințe”, cerințe care deveneau „tot mai mari cu cât funcționarii, magistrații, corpul didactic și militarii sosesc la posturi”. Tot atunci, directorul a găsit „noul imobil proprietatea B.N.R. distrus prin dinamită de soviete și vechiul local închiriat al

După revenirea autorităților române în Basarabia, s-a publicat o carte, cu numeroase imagini, despre crimele comise de sovietici în anul de ocupație; cadavre descoperite în curtea fostului sediu din Chișinău al NKVD

Andrei Zănescu,
directorul
Agenției B.N.R. Tighina
(1928 – 1929)

fapt din orașul Tighina și să binevoiați ca în mod excepțional, pe timp de un an, să închiriem locuință nu numai pentru director, dar și pentru contabil și casier, rezervând și 1 – 2 camere și pentru cazarea funcționarilor B.N.R. mobilizați, în trecere prin această localitate. Astfel, acești funcționari vor simți cât mai aproape de zona de luptă o nouă dovadă de grija ce le poartă instituțiunea“.

Problema înlocuirii celor doi funcționari, Coruia și Isac, nu a fost simplă pentru conducerea B.N.R. La 14 august 1941, au fost numiți Gheorghe Carantino, directorul de la Bârlad, și Dem. Condopl, contabilul de la Râmnicu Vâlcea. Dar în septembrie, când erau așteptați la Tighina, Agenția este informată printr-o telegramă că au fost anulate cele două numiri și că noul director este Radu Rădulescu de la Serviciul Scont. Această decizie a fost valabilă scurt timp, pentru că la 6 octombrie 1941 s-a făcut o nouă numire, în persoana lui Gavrilă Ionescu, care s-a prezentat la post. Venea de la Piatra Neamț unde fusese contabil, era căsătorit, avea

Adrian Vasiliu,
directorul
Agenției B.N.R. Tighina
(1931 – 1937)

un copil și a primit la numire o retribuire lunară de 35.000 lei. Pentru o idee mai clară privind nivelul salariului, adăugăm informații dintr-o scrisoare prin care directorul transmitea la București prețuri din Tighina: 50 lei un transport gară – oraș, 150 lei o cameră la hotel, „fără bacșiș, când se găsește“, 700 lei trei mese pe zi la restaurant.

Noul director a găsit la Tighina „un local lipsit de lumină electrică și apă, cu atmosfera viciată de praful de pe străzi ce pătrunde în camere, cât și cel din dușumele, în urma grozavei murdării lăsate de trupele sovietice“. În condiții neînchipuit de grele, fără niciun funcționar, deoarece casierul a ajuns la Tighina abia la 8 decembrie, fără „imprimare, materiale, mașini și aproape tot ce este necesar serviciului“, Gavrilă Ionescu a început desfășurarea operațiunilor de casă, viramente și trezorerie, în cea mai mare parte pentru armată: „Am fost în permanență la dispozițiunea unităților militare și s-au făcut operațiuni atât în timpul nopții, cât și în orele de repaus.

sediului ocupat de Comenduirea pieței Tighina“. În aceste condiții, a reușit să ocupe aripa în care funcționase sediul până la evacuare, iar la mutarea birourilor Comendurii pieței a ocupat și celelalte două apartamente din imobil, în care a fost cazat personalul și au fost organizate birourile Oficiului de schimb al rublelor. Oficiul a funcționat până la 22 august, când schimbul rublelor s-a încheiat și imediat au început operațiunile bancare pentru unitățile militare staționate în zonă sau aflate în trecere.

În octombrie 1941, Coruia se pregătea să plece, fusese numit în Administrația centrală, șef de serviciu la Scont. Ca unul care trăise din plin greutățile vieții la Tighina, înainte de plecare se preocupă de locuințe pentru funcționarii de curând numiți care erau așteptați la Agenție și îi scrie guvernatorului Alexandru Ottulescu: „Ne permitem a vă ruga să admiteți ca excepțională situațiunea de

Delegații militari veniți de pe front aveau timpul limitat de ședere în orașul nostru, astfel că au fost satisfăcute nevoile armatei cu toată bunăvoința. Volumul celorlalte operațiuni nu poate fi luat în considerare. Nu am avut prilejul să acordăm credite“.

La plecarea rușilor, situația economică a întregului județ era dezastruoasă. Tot ce a fost viață comercială și industrială nu mai exista. Băncile populare, organizate „cu atâta trudă de secțiile B.N.R., între anii 1938 – 1940, erau distruse. Scripte și bunuri erau devastate, iar conducătorii lor deportați“. Până la evacuarea din iunie 1940, existau circa 75 de astfel de unități, cele mai multe de producție și aprovizionare. Ocuparea Basarabiei de U.R.S.S. a dus la lichidarea co-operației românești din regiune. Activul și pasivul acestor unități a fost preluat de unitățile cooperatoriste rusești nou înființate, iar debitorii găsiți în scriptele pe care rușii le-au confiscat au fost executați neîntârziat. După revenirea din august 1941, B.N.R. a transmis Institutului Național al Cooperației numeroase propuneri pentru reorganizarea cooperației din zonă, deoarece regiunea avea nevoie de bani pentru refacerea vieții comerciale, industriale și cooperatoriste. La fel agricultura, pomicultura și viticultura aveau nevoie de finanțare pentru redresare, iar reparația drumurilor era o necesitate urgentă.

Câteva luni după revenirea administrației românești, nicio bancă comercială sau populară nu a activat în județ. Abia în luna noiembrie 1941, s-a redeschis Sucursala Băncii Basarabiei,

Moment de doliu în fața Palatului Regal, după cedarea Basarabiei

dar nu a făcut operațiuni de reescont atât din lipsă de personal, cât și de solicitări. De fapt, în luna aprilie 1942, lipsa de personal se resimțea din plin și la Agenția Băncii Naționale, unde casierul Toma Vizitiu era mobilizat, iar directorul Gavrilă Ionescu și contabilul Constantin Isac constatau că, deși ziua lor de muncă era de 10 – 12 ore, nu făceau față lucrărilor. Operațiunile de viramente, trezorerie și casă erau extrem de numeroase: cu casierile de tezaur ale armatelor aflate pe Nistru, cu Administrația Financiară, cu Depozitul C.A.M., precum și cu Guvernământul Civil al Transnistriei, fără a mai vorbi de administrarea portofoliului de circa 4.000 de efecte în valoare de aproape 34 milioane lei, evacuat în 1940.

În concepția directorului Gavrilă Ionescu, revigorarea activității bancare depindea de refacerea unităților cooperatoriste, de revenirea pe piață a marilor bănci comerciale, mai ales a Băncii Românești, precum și de revenirea la o activitate economică temeinică, „fără de care creditul nu poate exista“. Consecvent celor afirmate în

scrisorile adresate conducerii B.N.R., în mai 1942 directorul este prezent în zonele mai importante din județ „în vederea organizării băncilor populare“ și identificării „posibilităților de redresare a vieții industriale și reînființării registrelor notariale de inscripțiuni“ distruse sub ocupația bolșevică.

Una dintre marile probleme ale acestei regiuni era, în continuare, rețeaua căilor de comunicații, întotdeauna insuficientă și foarte prost întreținută, starea drumurilor împiedicând „într-o foarte mare măsură dezvoltarea economică normală a județului“. În martie 1942, Gavrilă Ionescu, pus în situația să formuleze propuneri pentru îmbunătățirea rețelei de comunicații, nu poate să facă altceva decât să tragă o concluzie: „În actuala situațiune, orice propunere am face ar rămâne fără efect. Dacă atunci când pentru cazuri de urgență necesitate de interes național nu s-au luat măsurile unei bune întrețineri a rețelei și când în timpuri de liniște și de prosperitate nu s-a făcut mare lucru, când zeci de mii de kilograme de fructe

s-au prăpădit din aceste cauze, astăzi perspectiva este aproape redusă la zero. Incompetența și lipsa de înțelegere a celor instalați la conducerea treburilor gospodărești ale regiunii sunt motivele principale“.

În iunie 1943, regăsim Agenția cu „un scont redus ca sumă“ și cu patru prezentatori: Creditul Național Agricol, Banca Românească, Banca Basarabiei și INCOP. Relațiile cu aceștia nu erau dintre cele mai bune, existând un conflict deschis între directorul Agenției B.N.R. și reprezentanții băncilor scontatoare. Directorul nu era pe placul bancherilor din Tighina pentru că, spuneau ei, „este prea exigent în materie de lichiditate și garanții, fapt ce nu cadrează cu vremurile și situația din Basarabia“. Mai ales cu directorul Băncii Basarabiei era Gavrilă Ionescu foarte riguros. Pentru a clarifica această situație, inspectorul general Constantin Ortinschi vine la Tighina și găsește următoarea explicație: „Cred că pe lângă concepția proprie, rezervată, a directorului B.N.R. în materie de credite, a contribuit și impresia ce face directorul Sucursalei Băncii Basarabiei. Dotat cu un fizic puțin reprezentativ, mereu într-o ținută puțin compatibilă cu postul ce deține, se pare că are și oarecare preferință pentru debitorii ce fac comerț cu băutură“. Dar una dintre principalele obligații ale funcționarilor B.N.R. era aceea de a avea relații bune cu autoritățile locale și cu scontatorii, așa că în timpul desfășurării inspecției, la 1 iulie 1943, se fac următoarele mișcări de personal: Gavrilă Ionescu este transferat la Soroca, acolo unde era di-

rector Dem Georgescu, care este numit în aceeași funcție la Orhei. Directorul de la Orhei, Traian Tigoi, este instalat la Tighina, cu sarcina imediată de a îmbunătăți relațiile cu băncile comerciale din oraș. Situația a revenit foarte repede la normal pentru că și directorul Sucursalei Băncii Basarabiei a fost mutat din Tighina, prin decizia Consiliului de administrație al acestei bănci.

La începutul anului 1944, luând în considerare situația frontului și experiența din iunie 1940, la Agenția Tighina încep primele pregătiri pentru evacuare. Cu o autodubă venită de la București, în luna ianuarie sunt expediate opt lăzi cu documente la Cahul, iar la 26 februarie se comunică la București că dintre familiile funcționarilor șase sunt pregătite de evacuare și alte șase vor pleca în „ultima fază“. La 27 martie 1944, Agenția era evacuată la Cahul, iar la Tighina rămăsese Ion Majarschi „paznicul care a preluat sediul în momentul și pe timpul evacuării“. Acesta era om de serviciu la Sucursala Institutului Național al Cooperăției din Tighina și primea pentru serviciile aduse B.N.R. „locuință gratis, dreptul de a consuma lemne și suma de 3.000 lei“. La 29 aprilie, directorul Traian Tigoi și ușierul Elisei Vârtosu erau la Pitești „cu toate valorile și scriptele în ordine“. În luna mai, Agenția B.N.R. Sighișoara era avizată să se prezinte la gară, unde ajunseseră șase lăzi cu arhivă de la Tighina, se pare prin grija unor cadre militare. Imediat, documentele au fost expediate prin C.F.R. la Pitești, unde erau foarte

necesare deoarece se încerca reluarea activității agenției evacuate, mai ales pentru clarificarea situației portofoliului evacuat, care se prezenta astfel: în ianuarie 1942, portofoliul ordinar al efectelor scontate era de peste 18.000.000 lei și până la 27 martie 1944 se încasase doar 11,6%, adică puțin peste 2.000.000 lei. Odată cu evacuarea Agenției și apoi cu închiderea ei, sumele neincasate se vor înscrie la marile pierderi suferite de B.N.R. în vâltoarea acestor evenimente istorice tragice.

La finalul acestei istorii restrânse a Agenției B.N.R. Tighina, o să prezentăm pe scurt și ceea ce spun cifrele despre parcursul său. În cifre, anul 1930 a fost cel mai bun pentru situația operațiunilor din întreaga perioadă de activitate a Agenției (1927 – 1944): 140.475.000 lei a fost valoarea efectelor admise la scont, 2.147.000 lei valoarea împrumuturilor acordate pe gaj de efecte publice și alte valori, 1.543.425.000 lei mișcarea viramentelor (intrări și ieșiri), 99.211.000 lei valoarea cecurilor certificate achitate, iar mișcarea casei (intrări și ieșiri) a fost de 773.579.000 lei. În aceste condiții, la un buget anual de 1.653.677 lei, beneficiile brute din scont, împrumuturi și alte operațiuni au fost de 2.769.000 lei. Cifre apropiate au fost înregistrate și în anii 1929 și 1931. Începând din 1932, valoarea operațiunilor a scăzut constant, iar beneficiile s-au situat din ce în ce mai mult sub valoarea bugetului anual.

(Continuare în p. 45)

În cadrul eforturilor depuse pentru a convinge Italia să ratifice Tratatul Basarabiei, în anul 1926 o delegație italiană este invitată în România (Magazin istoric, nr. 3/2023).

VIZITA MAREȘALULUI PIETRO BADOGLIO ÎN BASARABIA

Conf. univ. dr. SILVIA CORLĂTEANU-GRANCIUC
(Institutul de Istorie, Chișinău)

În dorința de a-și ține promisiunea în raport cu provincia natală, Averescu a insistat pentru vizita mareșalului Badoglio în Basarabia, care a avut loc între 10 și 13 noiembrie, după plecarea ducelui de Spoleto, pe la Timișoara spre Italia. Badoglio, însoțit de membrii familiei, a mers în Basarabia la Tighina, apoi la Chișinău și în final la Soroca. Misiunea lui Badoglio a fost de a vedea cu ochii lui Basarabia și de a-l convinge pe Mussolini că Basarabia este pământ românesc. El a sosit cu trenul la Tighina.

Mareșalul Pietro Badoglio la Soroca
(sursa: www.facebook.com/soroca.oras.legenda)

În contextul vizitei înalților oaspeți, în ziua de 12 noiembrie 1926, Consiliul comunal al Primăriei Chișinău a ținut o ședință extraordinară cu caracter festiv. În cadrul acestei ședințe s-a anunțat că un grup de consilieri comunali a propus ca, pentru meritele sale în propășirea ideii latinității Basarabiei, mareșalul Badoglio să fie proclamat cetățean și consilier municipal de onoare al Chișinăului. La ora 18.45, sosit de la Tighina, mareșalul Badoglio a intrat în sala de ședințe a primăriei, însoțit de suita sa, în aplauzele consilierilor. I-a fost dăruită *Monografia Basarabiei* și a fost dată citirii diploma prin care i s-a conferit titlul de cetățean de onoare al urbei. Badoglio a răspuns: „Popoarele român și italian sunt înfrățite nu numai prin sânge, ci și prin suferințele pe care le-au suportat împreună. Viața ambelor popoare a fost marcată de zile grele. Eu, ca fiu al poporului italian, iubesc poporul român

și iubirea mea este de la frate la frate. Eu nu sunt diplomat, ci soldat, și repet ceea ce am spus de atâtea ori de când sunt în România: la nevoie mareșalul Badoglio e cu voi și veți fi mulțumiți de el”. La acea ședință solemnă au luat cuvântul Arhiepiscopul Gurie (viitorul Mitropolit al Basarabiei) și Pan Halippa, personalități importante ale Basarabiei. A doua zi mareșalul Badoglio a întreprins o vizită la Soroca, plecând definitiv din România spre Italia la 16 noiembrie.

ÎNTÂMPINAT CU PÂINE ȘI SARE

La Soroca, mareșalul Badoglio a fost salutat de primarul orașului și de alți demnitari. Printre aceștia se afla și Dimitri (Dimitrie) Iov, scriitor, dar și deputat în Consiliul municipal al localității. Dimitri Iov ne-a lăsat câteva amintiri despre

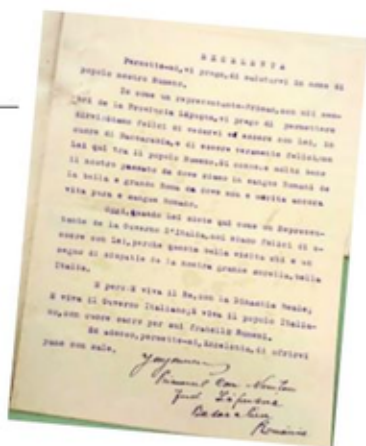
*Scrisoarea
primarului
comunei Nemțeni,
plasa Bujor,
pentru Mussolini
despre primirea
la Chișinău
a mareșalului
italian
Pietro Badoglio...*

vizită. „În noiembrie 1926, Mareșalul Badoglio colinda Basarabia. Trimis anume să cerceteze dacă elementul românesc ființează în această provincie a cărei realipire la trupul României nu fusese încă recunoscută de Italia [...] Mareșalul, un bărbat înalt, cu nasul prăbușit între sprâncene, era întovărit de soția lui, o frumusețe de italiancă, de fiul său semănând mamei, de un colonel aghiotant și o contesă urâtă. În drum spre Soroca cortegiul s-a oprit în primul sat ieșit în cale – Izvoare. Oamenii, slobodi de lucrările agricole, au ieșit de la mic la mare să vadă acele fețe deosebite ce le-a[u] tulburat viața pașnică de la sat. Primarul comunei, Alexandru Gălușcă, i-a întâmpinat cu pâine și sare, după cum este obiceiul. A rostit și câteva cuvinte de bun venit. Cum primarul comunei vorbea rar, lat [lent] și cumpătat, în graiul moldovenesc, mareșalul Badoglio s-a întors uimit către soția sa și a întrebat-o: «Tu ai înțeles ce-a spus?». «Aproape tot», răspunsese italianca, mirându-se.“

Povestește Dimitrie Iov despre vizita lui Badoglio la Soroca: „Cred c-a înțeles mareșalul că nu mai e nevoie să vadă și să cerceteze, ci numai să asculte. La Izvoare, istoria se vorbea“. Dimitrie Iov mai povestește că la Izvoare primarul Alexandru Gălușcă a dat fuga după ei și le-a dat pâinea. Numai că pâinea era un colac mare, cât o roată de plug, rumen și împletit în șase vițe, pe care italianul l-a dat gata până la Soroca.

La Soroca a fost oferit un dineu de circa 70 de persoane cu bucate italienești. Despre aceste bucate scrie Dimitrie Iov: „Am arătat ce vrea să zică belșug și primire românească. Însă i-am zăpăcit pe italieni, când li s-au pus înaintea delicioase mâncăruri de broaște și niște strașnice macaroane à la Neapole, gătite de o domnișoară pripășită nu de mult pe aici, prin Soroca“. După care, autoritățile din Soroca au organizat un gest simpatic, „întâmplarea cu căciulile“, pentru a destinde atmosfera oficială, despre care a consemnat același martor ocular: „Când oaspeții s-au așezat la masă, eu am chemat niște căciulari, strașnici meșteri, și i-am rugat să facă numadecât cinci căciuli din picelicelele cele mai frumoase pe care le au. Meșterii au luat măsura gambetelor rămase-n sală, la cuier, și când s-a isprăvit ospățul cu mâncăruri multe și vinuri alese și cu discursuri, cușmele erau gata. Trei negre, crețe, cu luciu de păcură, și două în culoarea coajei de castană coaptă, în valuri regulate, cu ușor spic argintiu... O minune!... Când să ieșim, ne facem că nu se găsesc pălăriile. Mareșalul rămâne uimit. Cum se poate să lipsească pălăriile? Atunci am apărut eu cu cele cinci căciuli. Ca și la mâncarea cu broaște, tot așa s-au minunat frații

... și o fotografie de grup a primarilor câtorva comune din județul Lăpușna, în frunte cu primarul comunei Nemțeni, în Gara din Chișinău întâmpinându-l pe oaspetele important din Italia (stânga) și discursul rostit de același oficial român (9 noiembrie 1926; sursa celor trei imagini: ASDMAE, Fond Affari Politici. Romania; dosar nr. 1514, mapa 51 Ufficiali italiani al estero)

Badoglio cu soția, Sofia Valania Badoglio, la Roma, 18 decembrie 1937

(sursa:

<http://www.museobadoglio.altervista.org/docs/Foto/>)

italieni veniți de la maica Romă cea bătrână. Afară începuse a fulgui. Cei cinci italieni s-au îndreptat spre mașini precum cinci gospodari moldoveni“.

DORINȚA ROMÂNILOR BASARABENI

Badoglio a plecat din Basarabia în ziua de 16 noiembrie 1926, prin Constanța. Misiunea a fost îndeplinită. Urma să transmită mesajul celor văzute, vorbite și auzite, dar, mai ales, să confirme că Basarabia este pământ românesc.

Un detaliu impresionant și sensibil ne oferă corespondența primită de Mussolini din Basarabia, la 7 ianuarie 1927, legată de vizita mareșalului Pietro Badoglio la Chișinău și în alte orașe basarabene. Această vizită oferea mari speranțe românilor cu privire la ratificarea neîntârziată a Tratatului Basarabiei de Italia. Cu ocazia vizitei la Chișinău, la 9 noiembrie 1926, mareșalul Badoglio a fost întâmpinat la Gară de oficialități orașului, dar și de o delegație de primari din comunele județului Lăpușna. După întâmpinarea înaltului oaspete cu pâine și sare, primarul comunei Nemțeni, plasa Bujor, a ținut un discurs în limba italiană în care a exprimat grațitudine „înaltului oaspete, care, în calitate de reprezentant al Guvernului Italiei, este acum, aici, cu noi, în inima Basarabiei și mai mult, această vizită reprezintă un semn de simpatie din partea surorii mai mari Italia“. După întoarcerea lui Badoglio la Roma, pe adresa lui Mussolini a fost trimisă o scrisoare de grațitudine, în care se relatea emoția întâlnirii la Chișinău cu reprezentantul prim-ministrului italian. În plicul cu scrisoarea

respectivă, a fost inserată fotografia de grup care immortaliza delegația de primari basarabeni în momentul întâlnirii cu înaltul demnitar italian și textul discursului, în italiană, citit de primarul comunei Nemțeni.

Scrisoarea arată o dată în plus dorința românilor basarabeni de a trăi împreună cu toți românii din România. Totodată, presupunem că organizatorii expedierii acestei scrisori direct lui Mussolini au încercat, printr-un act de diplomatie publică, să atenționeze conducerea Italiei asupra necesității de a-și respecta semnătura pusă pe Tratatul Basarabiei la Paris, la 28 octombrie 1920, prin ratificarea acestuia.

Scopul principal al vizitei mareșalului Badoglio era acela de a cunoaște Basarabia, la insistența lui Mussolini, dar mai degrabă, cum scrie Dimitrie Iov, de „a auzi Basarabia“.

Vizita a fost reflectată în presa italiană a timpului. Ziarul fascist *Tevere* a văzut în această vizită o viziune de politică externă a lui Mussolini (fără a se pomeni de Tratat), ceea ce reliefa faptul că rolul lui Badoglio, în efortul de convingere a lui Mussolini, a fost substanțial. Printre altele, Agenția italiană de știri „Stefani“ a publicat un articol despre tratatul de prietenie dintre România și Italia, inclusiv despre schimbul de scrisori dintre Mussolini și Averescu, în care se menționa că problema ratificării Tratatului Basarabiei (întrebare pusă de Averescu la întâlnirea cu Mussolini) pentru Italia rămânea a fi o chestiune de timp și de oportunitate.

UN SEMN DE RECUNOȘȚINȚĂ

Tratatul a fost ratificat de Parlamentul Italiei la 8 martie 1927, reasezând relațiile româno-italiene într-o nouă albă. La acest act, în semn de grațitudine, consiliul comunal al Primăriei Municipiului

Vila Pronin

Chișinău, în ședința din 3 aprilie 1927, la propunerea primarului municipiului, Sebastian Teodorescu, decide în unanimitate (cu 44 voturi prezente din 66) a-l împroprietări pe mareșalul Badoglio, „care a fost factor preponderent în ratificarea Tratatului Basarabiei”, cu un imobil, și anume vila Pronin, după ce, în ședința solemnă din 12 noiembrie 1926, fusese numit cetățean de onoare al municipiului și membru de onoare al Consiliului Municipal Chișinău.

Presa timpului a scris că în ședința Consiliului Primăriei Chișinău, primarul Sebastian Teodorescu a anunțat: „Consiliul Primăriei Chișinău dăruiește mareșalului Badoglio vila Pronin, cumpărată cu 3.600.000 lei, în semn de recunoștință și care va fi restaurată și adusă la bună stare”. Se presupune că în vila Pronin a activat Consulatul Italiei în Chișinău, clădire distrusă de sovietici în 1940. Conform altor opinii, se presupune că vila Pronin a constituit ansamblul arhitectural dăruit de provincia Basarabia viitorilor suverani ai României, principelui moștenitor Carol și principesei Elena, ca dar de nuntă. Acest edificiu, în

perioada interbelică, a găzduit sediul Fundației Regale în care s-a aflat Institutul Român de Sociologie, filiala din Basarabia, la fel, distrusă în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, iar unul dintre edificiile auxiliare a fost dăruit mareșalului Badoglio, în 1930.

Totodată, în perioada 1927 – 1940, 1941 – 1944, două străzi din Chișinău au purtat numele General apoi Mareșal Alexandru Averescu (astăzi strada Ismail) și Mareșal Pietro Badoglio (astăzi strada Armenească). La rândul său, Prefectura județului Ismail informa că Primăria localității Reni a hotărât ca trei străzi din acea localitate să poarte numele „str. Victor Emmanuel al III-lea”, „str. Mussolini” și „str. General Badoglio”. De asemenea, o decizie a Primăriei orașului Soroca prevede ca, „în onoarea generalului Averescu și a mareșalului Badoglio al Italiei, str. Calea Bălțului să fie numită «Strada General Averescu»”, iar strada Tarani, să fie numită „Strada Mareșal Badoglio”. La fel, unor străzi din București li s-au atribuit numele lui Mussolini și Badoglio. ■

AGENȚIA B.N.R. TIGHINA 19 MAI 1927 – 21 DECEMBRIE 1944

(Urmare din p. 41)

Ca exemplu, în anul 1934, bugetul a fost de peste 1.000.000 lei iar beneficiile brute de sub 500.000 lei. După ce în anul 1939 s-a înregistrat o ușoară revigorare a activității bancare, a urmat colapsul din anul 1940, când Agenția nu a mai raportat situația operațiunilor curente. În cele șase luni de activitate din anul 1941, nu s-au făcut operațiuni de scont, împrumuturile acordate pe gaj de efecte publice și alte valori s-au ridicat la o sumă modestă de 40.000 lei, în schimb mișcarea casei și mișcarea viramentelor au atins sume foarte mari: 7.005.285.000 și 6.446.494.000 lei. Acest record al viramentelor și al mișcării casei, legat de operațiunile pe

care Agenția le realiza zilnic pentru unitățile militare staționate sau în trecere prin zonă, precum și pentru Trezoreria Statului, a continuat și în anii următori. În 1943, la valoarea destul de redusă de 37.815.000 lei a efectelor scontate și 32.000 lei a împrumuturilor acordate pe gaj de efecte publice și alte valori, mișcarea casei a fost de 14.988.121.000 lei, iar a viramentelor de 13.970.710.000 lei.

La 20 noiembrie 1944, în documentele Centralei B.N.R. este consemnată situația funcționarilor de la Tighina: directorul Traian Tigoi era repartizat la Tismana, unde urma să participe la „Operațiunea Neptun” (*Magazin istoric*, nr. 1 – 3/2002), contabilul Constantin Isac lucra în Centrală pentru lichidarea

Agenciei, cei doi impiegați, Nicolae Predescu și Petre Adrian, unul era mobilizat pe front și altul era transferat la B.N.R. Ploiești, dactilografa Elena Vâlcov și doi ușieri, Emilian Batâr și Elisei Vârtosu, erau transferați în Centrală. Ultima informație despre Agenția B.N.R. Tighina este din 21 decembrie 1944, când contabilul Constantin Isac, singurul funcționar care mai reprezenta Agenția, transmitea guvernatorului B.N.R. Ion Lapedatu: „În conformitate cu dispozițiunile Onor Direcțiunii de desființare a sediilor din Basarabia și Bucovina de Nord, avem onoarea a vă face cunoscut că operațiunile de lichidare ale Agenției Tighina, pe ziua de azi, data de mai sus, sunt complet terminate”. ■

O ISTORISIRE CU BALOANE, METEOROLOGI ȘI SPIONI

TUDOR PĂCURARU

Wasaburo Oishi avea două mari pasiuni: meteorologia și limba esperanto. Ca director al observatorului meteorologic din preajma Muntelui Fuji, lansa zilnic baloane meteo, pe care le urmărea apoi cu luneta, pentru a determina vântul de altitudine. Și zi de zi se întâmpla același lucru: de îndată ce treceau de 7.000 m, baloanele sale erau luate de un vânt puternic, care bătea de la est la vest. Pe vremea aceea, radarul încă nu fusese inventat, așa că meteorologii au solicitat ajutorul Marinei Imperiale pentru a urmări traseul urmat de baloanele lor, deasupra Pacificului. Vântul era într-adevăr puternic: în medie, 150 km/h. Conform calculelor lui Wasaburo Oishi, în 65 de ore baloanele parcurgeau 9.700 km și ajungeau deasupra pădurilor Californiei. Tocmai descoperise ceea ce astăzi meteorologii numesc jet stream polar.

Wasaburo Oishi

Între 1926 și 1944, Wasaburo Oishi a publicat 19 rapoarte despre acest fenomen. Însă le-a publicat în esperanto, o limbă artificială la modă pe atunci, astfel încât au trecut practic neobservate de lumea științifică internațională. Dar Marina Imperială nu l-a uitat. În 1944, când Imperiul Japonez era pisat zilnic de bombardierele americane, Statul Major Imperial a redescoperit scrierile lui Wasaburo Oishi și a lansat Programul Fu-Go: mii de baloane

purtând bombe incendiare urma a fi inserate în acel vânt stratosferic est – vest, între 9.000 și 10.700 m. După 65 de ore, un mecanism de ceasornic urma să determine prăbușirea balonului și aprinderea încărcăturii, chiar în mijlocul pădurilor californiene (*Magazin istoric*, nr. 9/1990).

NISIPUL I-A DAT DE GOL

În toamna anului 1944, Statul Major Imperial a înființat,

în prefectura Ibaraki, lângă Fukushima, o brigadă de aerostate: trei batalioane cu o capacitate de lansare de 200 de baloane pe zi. Se spera că vreo 10% dintre acestea aveau să ajungă de partea cealaltă a Pacificului, dând foc Californiei. Primul balon Fu-Go a fost recuperat de marina americană din apele Pacificului la 4 noiembrie 1944. Din fericire Oishi calculase greșit viteza vântului; în realitate era de numai 100 km/h, astfel încât marea majoritate a

Balon japonez
și mecanismul incendiar

baloanelor incendiare declanșau în largul Pacificului.

Totuși, în cele șase luni care au urmat, zi de zi au fost descoperite baloane incendiare japoneze pe teritoriul S.U.A. Cel mai adesea, încărcătura incendiară nu funcționa-se, în urma lungului traseu deasupra oceanului. Studiarea seriilor tuburilor electronice a sugerat americanilor că fuseseră produse mii, poate zeci de mii de asemenea baloane. Iar studiarea săculeților de balast a permis US Geological Survey să stabilească că nisipul provenea din prefectura Aichi, din zona localității Ichinomiya. O serie de misiuni de recunoaștere aeriană a dus la descoperirea în zonă a două instalații de produs

hidrogen, care au fost distruse de bombardierele americane în aprilie 1945.

După capitularea Japoniei, învingătorii au căutat documentele asociate programului de baloane incendiare. Spre marea lor surprindere, au aflat că fuseseră lansate 9.300 de baloane. Din cauza greșelii de calcul comise de meteorologii japonezi, numai vreo 300 ajunseseră deasupra Statelor Unite. Dar aviația

americană abia reușise să doboare 20 dintre ele: nici măcar 7%! Dacă n-ar fi greșit calculul meteorologic, dacă încărcăturile incendiare ar

fi fost în bună stare, peste 600 de baloane incendiare ar fi devastat țărmul american!

Această constatare neliniștitoare a coincis cu spargerea parțială a codurilor folosite de spionii sovietici din Statele Unite: Operațiunea Venona. Cu stupoare, oficialitățile S.U.A. au

descoperit că agenții Kremlinului penetraseră în inima programului nuclear american. Militarii americani, îngrijorați de posibilitatea ca Stalin să dobândească bomba atomică mult mai devreme decât se presupunea, au lansat în 1947 un program secret de baloane stratosferice: Operațiunea Mogul.

Sub acoperirea unor cercetări meteorologice efectuate de New York University, de la baze din Statele Unite au fost lansate pe *jet stream*-ul polar, la 19 – 20 km altitudine, spre spațiul aerian sovietic, aerostate de mari dimensiuni, purtând microfoane speciale. Derivate din echipamentul folosit încă de la acea vreme pentru goniometrarea artileriei dușmane, în scop de contrabaterie, aceste microfoane detectau infrasunetele generate de eventualele explozii nucleare. Rezultatul era înregistrat pe film, printr-o tehnică similară celei folosite în cinematografie. Odată ieșit din spațiul aerian sovietic, balonul era detectat radar de navele Flotei a 7-a a Statelor Unite. Primind un semnal radio

codat, balonul parașuta containerul cu film și se autodistrugea.

Balon lansat în cadrul Operațiunii Mogul

URECHEA DIN CER

US Navy urmărea aceste aerostate-spion cu radarul, fiindcă ele erau dotate cu reflectoare radar. La sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50, americanii nu aveau nicio grijă că aceste aerostate stratosferice ar putea fi detectate și interceptate de

sovietici. Datorită sutelor de zboruri de recunoaștere electronică efectuate pe la frontierele U.R.S.S., americanii știau că stația radar P-20 „Periscop” avea altitudinea maximă de detecție de 18.000 m, iar avionul de vânătoare standard al apărării aeriene sovietice, MiG-15, avea un plafon de numai 15.500 m. Totuși, primele lansări nu au decurs fără peripeții: aerostatul NYU#4, lansat la 4 iunie 1947, a suferit o defecțiune gravă și s-a prăbușit în zona localității Roswell, New Mexico. O adevărată binecuvântare pentru turismul local, care continuă până în ziua de astăzi, provocată de inabilități de comunicare ale autorităților ce au permis speculații potrivit cărora acolo se prăbușise o farfurie zburătoare.

Relativ repede, aerostatele stratosferice au atins parametrii de proiect, majoritatea ajungând deasupra teritoriului sovietic. Dar japonezii avuseseră dreptate: numai vreo 10% încheiau călătoria în jurul lumii, ajungând deasupra Mării Japoniei. Și nu se știa data exactă când va reuși Uniunea Sovietică să detoneze prima sa bombă atomică, deci ar fi trebuit lansate săptămânal câte 10 – 20 de aerostate pentru a menține veghea. Operațiunea Mogul era prea costisitoare, a fost înlocuită în primăvara anului 1949 cu aeronave speciale, care colectau mostre de aer din *jet stream*-ul polar. Din analiza acestora se putea deduce dacă au avut loc teste nucleare.

Programele de recunoaștere prin aerostate stratosferice au

Balon lansat în cadrul Proiectului Genetrix de pe portavionul „Valley Forge”

continuat însă, vreme de încă 45 de ani, încheindu-se abia în 1992. Ele nu mai urmăreau detectarea exploziilor nucleare, ci fotografierea teritoriului sovietic. Spre exemplu, Proiectul Genetrix (criptonim WS-119L) a fost aprobat de președintele Eisenhower la 27 decembrie 1955 și a constat din 516 lansări, în perioada 10 ianuarie – 6 februarie 1956, efectuate de la baze aeriene situate la: Gardermoen (Norvegia), Evanton (Scoția), Oberpfaffenhofen și Giebelstadt (R.F.G.) și Incirlik (Turcia). Această perioadă a fost aleasă fiindcă, an de an,

jet stream-ul polar bate cu putere.

Din 516 aerostate, numai 54 au fost recuperate din Marea Japoniei, iar numai 31 au furnizat fotografii utilizabile. S-a reușit astfel fotografierea a 2,8 milioane km² de teritoriu sovietic, într-o epocă în care Statele Unite încă nu dispuneau de sateliți spion. Dar o parte dintre aerostate au fost pierdute deasupra teritoriului U.R.S.S. Sovieticii au recuperat dintre rămășițe o serie de piese interesante, pe care le-au refolosit: primele fotografii ale feței nevăzute a Lunii, efectuate de sonda sovietică Luna-3, au fost făcute

pe film fotografic capturat de la americani. Rezista la temperaturi înalte și radiații cosmice!

Deci sovieticii știau deja că sunt spionați din stratosferă, dar n-aveau ce face. În acei ani, avionul de vânătoare standard al „Lagărului socialist” era MiG 17, cu un plafon de zbor de 16.600 m. Iar aerostatele americane evoluau între 18 și 20 km. După sutele de lansări din cadrul Proiectului Genetrix, Biroul Politic sovietic a ordonat construirea unor radare cu bătaia de peste 25 km (P-35 „Saturn”) și a unui avion specializat în vânărea aerostatelor:

Avionul MiG-17 SN

*Bombardierul
Miasîșcev M-4*

MiG-17 SN. În locul obișnuitei prize de aer din bot, acesta avea prize de aer laterale, iar în fața cabinei era montată o turelă cu acționare electrică, cu trei tunuri TKB495, calibrul 23mm, care puteau fi ridicate până la 27°, ochind ținte situate deasupra nivelului de zbor al avionului. A fost nevoie și de muniție specială pentru tunuri: obuzele normale de 23 mm treceau prin balon fără să explodeze. La primele teste, s-a constatat că atunci când tunurile din bot trag, avionul intră în picaj necomandat.

Mai mult. Biroul Politic a ordonat copierea aerostatelor stratosferice americane, pentru a fi folosite împotriva... Statelor Unite! În 1956 a fost înființat Biroul de proiectare OKB-424 (în prezent, DKBA – *Dolgo-prudny Automatics Design Bureau*). În următorii 60 de ani, OKB-424 a produs 20 de tipuri de aerostate. Cu tehnica furnizată de OKB-424 a fost înființată, în 1957, *Vozduhoplavitelnaia Slujba* (Serviciul

Aerostate al Armatei Sovietice), care în anii 1980 dispunea de opt divizioane specializate, răspândite pe întreg teritoriul U.R.S.S. În mod grăitor, unul dintre aceste divizioane este și astăzi desfășurat la Baza Aeriană Klyuchi din Kamceatka, la 20 de ore de spațiul aerian al statului Alaska. În spațiul public nu circulă date despre eventuale misiuni de spionaj deasupra S.U.A. și rezultatele acestora.

CACEALMAUA

Începând din iarna 1953 – 1954, problema aerostatelor stratosferice a devenit acută pentru Kremlin. Uniunea Sovietică dispunea de arme nucleare, dar nu și de vectorii necesari pentru a amenința Statele Unite: orice încercare de a realiza un bombardier intercontinental, similar lui B-52, eșuase. Atunci, noul secretar general, Nikita Hrușciov, a recurs la o cacealma. Printr-o scăpare controlată de informații (denaturate), presa americană a aflat că sovieticii

pregăteau lansarea în fabricație „de serie mare” a unui bombardier capabil să lovească S.U.A.: Miasîșcev M-4. În realitate, M-4 era un semi-eșec: nu era capabil să ajungă până în Statele Unite. Iar în ce privește producția „de masă” a acestui model, existau cu totul 10 asemenea bombardiere. Dar, în iulie 1955, liderul sovietic a ordonat să fie scoase la paradă, de Ziua Aviației: aceleași avioane să treacă de trei ori pe deasupra tribunelor, pentru a crea impresia unei flote inexistente.

Astfel a izbucnit „scandalul bombardierelor”, care a durat până în decembrie 1959. Pornind de la cacealma lui Hrușciov, analiștii occidentali au prezis că în cinci ani U.R.S.S. va avea 800 de bombardiere atomice, ceea ce a stârnit panică. În realitate, în 1960, când s-a încheiat fabricarea modelului M-4, existau cu totul 98 de exemplare. Iar între timp americanii fabricaseră 750 de bombardiere B-52, pentru a face față flotei aeriene imaginare a sovieticilor. Pentru a menține credibilitatea păcălelii, Nikita Hrușciov, care tot nu dispunea de un bombardier intercontinental funcțional, trebuia să găsească rapid modalități de a îngădi accesul avioanelor de recunoaștere U2 (ceea ce e o altă poveste), dar și cel al aerostatelor stratosferice, care l-ar fi dat de gol.

A urmat un nou ordin al Biroului Politic sovietic, în urma căruia a luat naștere avionul de vânătoare „de mare altitudine” Suhoi Su-9. La 4 septembrie 1959, un Su-9 modificat, pilotat de Vladimir S. Iliușin, a stabilit recordul mondial de altitudine: 28.852 m. Totuși, așa cum s-a

*Interceptorul
Suhoi Su-9*

A-60 „Dreyf”

dovedit în mai 1960, Su-9 nu reușea să intercepteze aeronavele de spionaj U2. Și cu atât mai puțin reușea să intercepteze aerostatele stratosferice, ca urmare a unei greșeli elementare. Noul avion „de mare altitudine” era expresia obsesiei lui Nikita Hrușciiov pentru rachete: Su-9 avea ca armament numai rachete K-5Ms. Iar detonatorul acestora, de proximitate (radio), nu declanșa la învelișul de polietilenă al aerostatelor: detonatoarele cu laser nu fuseseră inventate.

În lipsă de ceva mai bun, începând din 1959 sovieticii au folosit, pentru interceptarea aerostatelor stratosferice, binecunoscutul MiG-21, cu plafon de zbor la 18.000 m. Performant pentru acele vremuri, MiG-21 reușea să doboare aerostate numai în primele minute ale zilei, când balonul era vizibil și, răcit peste noapte, cobora spre plafonul avionului. Documentele sovietice desecretizate arată că, între anii 1956 și 1977, un număr de 4.112 baloane au fost detectate în spațiul aerian sovietic. Numai 793 (19%) au putut fi doborâte. Pentru a înțelege de ce, să aruncăm o privire asupra caracteristicilor avionului, în versiunea sa perfecționată, MiG-21 Bis. La plafonul maxim de 18.300 m, viteza sa minimă e de 1.55 Mach, 294 m/s la acea temperatură (-56,5°C) și presiune. Sub această viteză, MiG-21 Bis intră în vrie și cade ca piatra.

Nici armamentul nu era

cel mai adecvat. Colimatorul radar SRD-5M „Kvantum” încadrează ținta abia de la distanța de 3.000 m: pilotul avea 10 secunde ca să ochescă și să tragă. De fapt 9 secunde, fiindcă telemetrul bloca colimatorul și trăgaciul la 300 m, ca turboreactorul să nu aspire resturile țintei distruse. În aceste 8–9 secunde, pilotul trebuia să aducă ținta în centrul colimatorului, dar la această altitudine și viteză, avionul vira cu cel mult 5° pe secundă. Dacă aveai o abatere axială inițială mai mare de 30°, nu mai aveai timp să o corectezi și să și tragi. În plus, la respectiva viteză și altitudine, MiG-21 are oscilații în plan longitudinal, ceea ce face încă și mai dificilă ochirea. Înțelegem de ce sovieticii dirijau câte 12 avioane pe o singură țintă, iar consumul de muniție era în medie 26 rachete și 112 lovituri de tun pentru fiecare balon doborât.

VÂNĂTORUL ȘCHIOP

Nici americanii nu erau mulțumiți de situație: baloanele stratosferice nu erau potrivite pentru recunoașterea fotografică. Nu fotografiau țintii și nici măcar în șir, ci surprindeau pe peliculă la întâmplare și cu pauze de noapte. Ca urmare, datele cartografice culese începând din iunie 1956 cu avioane U2 au arătat că principalele ținte din U.R.S.S., identificate prin recunoașterea optică din aerostat, se găseau de fapt la zeci de

kilometri de poziția estimată. Din acel moment, misiunile de recunoaștere foto au fost efectuate cu avioane U2, apoi cu primii sateliți-spion. Iar misiunile aerostatelor stratosferice au fost dedicate interceptării semnalelor radar (SIGINT) și a radiocomunicațiilor guvernamentale și militare (COMINT). De altfel zborurile U2 ar fi fost imposibile fără datele SIGINT obținute de aerostatele stratosferice Genetrix, care au pus în evidență alcătuirea și modul de funcționare ale sistemului radar sovietic de apărare aeriană.

Astăzi, telecomunicațiile civile folosesc numai fibra optică sau microundele, care permit transmiterea unor volume mari de informații. Dar comunicațiile guvernamentale și militare folosesc rețelele radio de unde scurte, care permit legături pe o arie vastă, cu un minim de infrastructură: undele radio sub 30 MHz se reflectă de straturile superioare ale atmosferei, acoperind distanțe de sute sau mii de kilometri. Chiar dacă inamicul reușește să întrerupă magistralele de microunde, compuse din sute de stații radio-releu înșirate pe mii de kilometri, comunicarea în unde scurte este întotdeauna disponibilă. De aceea, în vremurile Războiului Rece ca și azi, bazele militare strategice ale armatelor lumii sunt conectate prin legături în unde scurte.

De la jumătatea anilor '60, sateliții au putut intercepta de pe orbită relele de microunde: frecvențele peste 30 MHz nu se reflectă în atmosferă, pot fi recepționate de pe orbită. Dar gama undelor scurte a rămas inaccesibilă cercetării radio-electronice de pe orbită. În cursul

Războiului Rece, pentru interceptarea radiocomunicațiilor în unde scurte, sovieticii au folosit sistematic nave de „pescuit” sau „oceanografice”, iar Statele Unite, baloane stratosferice. În ambele cazuri, semnalele interceptate erau/sunt retransmise spre sateliți releu militari.

Evident că prezența aproape permanentă a aerostatelor stratosferice deasupra principalelor baze militare sovietice a deranjat. Pentru a rezolva cumva situația, în august 1971 Biroul Politic sovietic a dat un nou ordin: să fie construit un avion de mare altitudine, Yak-25PA – PA de la „perekhvatchik aerostator”, vânător de aerostate. Avea două tunuri GSh de 23 mm într-o turelă orientabilă amplasată dorsal: precum am văzut, la înălțimea la care pluteau baloanele americane, era greu spre imposibil să manevrezi la modul obișnuit, cu tot avionul. Radarul fiind destul de inefficient în cazul baloanelor, ochirea se făcea electro-optic: o cameră TV care detecta balonul de la 40 – 50 km și îl urmărea automat, plus un telemetru laser. Rezerva de muniție era mare: 500 de lovituri. Au fost construite numai două exemplare de Yak-25PA, fiindcă nu s-au dovedit eficiente: urmărirea automată nu funcționa, iar pilotul tot nu avea timp să ochiască și să tragă.

În plus, din 1978, probabilitatea de doborâre a scăzut și mai mult: aerostatele americane au devenit semi-dirijabile, ca urmare a intrării în funcțiune a sistemului GPS. Ajunse deasupra unui punct de interes, se comanda prin satelit scoaterea lor din *jet stream*, urcând la o înălțime mai mare. Intercepta-

rea devenea mult mai dificilă, ca urmare a altitudinii mai mari, dar și a vitezei relative crescute. Ca urmare, Statele Unite au continuat să folosească aerostate de observare și în anii '80. Spre exemplu, în decembrie 1980 – ianuarie 1981, tocmai când Uniunea Sovietică pregătea o intervenție militară în Republica Populară Polonă, pentru a zdrobi cu tancurile Sindicatul „Solidaritatea”, s-au înregistrat aproape 3.000 de lansări de aerostate stratosferice. Foarte puține dintre ele au fost interceptate de sovietici.

CE NU ȘTIAU „UNIVERSITARIIL” CHINEZI

După 30 de ani de război stratosferic, aerostatele americane continuau să fie atât de greu de interceptat, încât Biroul Politic sovietic a trecut în 1980 la măsuri drastice: a ordonat uzinelor TsKB Almaz să construiască un laser cu bioxid de carbon, aeropurtat, de mare putere, cu numele de cod „Ladoga”, cu care să le „prăjească”. Iar biroul de proiectare Beriev, din Taganrog, l-a montat pe un avion de transport Iliușin-76 modificat, rezultând un sistem de armă unic, A-60 (criptonim „Dreyf”). Laserul avea o bătaie de 50 km. Ochirea se făcea printr-un radar special, construit de NIR Radar (azi Phazotron), a cărui antenă de 1,5 m diametru ar fi trebuit să detecteze balonul de la 60 – 70 km. La 27 aprilie 1984, „Dreyf” a doborât primul balon-țintă, pe poligonul Volsk. A doborât e mult spus: în loc de 50 secunde, salva a avut doar 11 secunde. Balonul a fost doar „pârliț”. La destrămarea

U.R.S.S., programul „Ladoga” a fost abandonat. În decembrie 2002, Federația Rusă a scos de la păstrare aeronava A-60. Sub noua denumire de cod, „Sokol – Echelon”, a fost reamenajată ca să orbească senzorii în infraroșu ai sateliților americani.

Deci să nu ne mirăm că, în secolul 21, încă se folosesc aerostate stratosferice pentru culegerea de informații: ele continuă să fie o țintă dificilă. Televiziunile din lumea întreagă au prezentat un clip cu doborârea unui aerostat chinez, de la prima încercare. De fapt, misiunea executată de un F-22, dotat cu o rachetă AIM-9 modificată, a fost atent și îndelung pregătită într-o locație din California, care, culmea ironiei, se cheamă Naval Air Weapons Station China Lake. În cadrul proiectului High Altitude Sidewinder, o ogivă AIM-9X a fost montată pe un propulsor mai puternic, preluat de la racheta AIM-7 Sparrow. Se pare că „universitarii” chinezi nu cunoșteau existența acestui proiect și credeau că, și de această dată, „balonul de februarie” va trece netulburat. Iar spionul nepris e meteorolog cinstit! Incidentul nu este însă atât de singular pe cât poate părea multora dintre contemporani: el se înscrie în istoria de aproape un secol a folosirii militare a *jet stream*-ului polar. Și de unii, și de alții!

Iar dacă ne amuză că, în zilele care au urmat, forțele aeriene americane au mai doborât vreo trei baloane, civile de astă dată, irosind pentru fiecare câte o rachetă de 400.000 dolari, să ne gândim câte miliarde a irosit Uniunea Sovietică, vreme de 40 de ani, pe avioane unicate, tot ca să „prindă baloane”... ■

ROMÂNIA. UN SECOL DE DATORII EXTERNE

ALEXANDRU M. TĂNASE,
MIHAI RĂDOI

Fenomenul datoriilor publice, interne și externe, a devenit în ultimii ani unul generalizat. Marea majoritate a țărilor lumii (dezvoltate, emergente, în curs de dezvoltare și mai ales țările cu venituri mici) își finanțează deficitele bugetare prin împrumuturi de pe piețele de capital, interne sau externe. Mai simplu spus, multe dintre acestea trăiesc (parțial) pe datorie. Până în anul 2021, datoriile guvernamentale au ajuns la impresionanta sumă de USD 235 trilioane (cel mai înalt nivel istoric), ceea ce reprezintă mai mult cu 19% față de nivelul atins înainte de pandemia declanșată în martie 2020. Evoluția datoriei externe a României în ultimul secol, dar mai cu seamă din 1989 și până în prezent, merită o analiză detaliată din cauza implicațiilor majore pe care acest indicator le poate avea asupra statalității românești, întemeiată în 1918 prin Marea Unire și apărută de atunci încoace chiar și cu sânge când a fost nevoie, dar și cu multe alte eforturi incomensurabile. Scăparea de sub control a nivelului datoriei externe ar fi însă o greșală gravă și de neiertat de politică națională.

România a încheiat una dintre cele mai zbu-ciumate și glorioase pagini din istoria sa, Marea Unire din 1918, cu o datorie externă relativ modestă: 33,6 milioane lire sterline, respectiv 570 milioane franci francezi, al căror echivalent în dolari S.U.A. pe baza cursurilor istorice a fost de 182 milioane. Nevoile de finanțare ale unei economii care a suferit major de pe urma războiului precum și cele generate de marele proces al unirii tuturor provinciilor românești într-un singur stat erau însă imense. În afara unor împrumuturi de pe piața internă, statul român a contractat și câteva împrumuturi de stabilizare și dezvoltare. Primul a fost cel din 1929, de 100,7 milioane dolari,

în patru tranșe. Cel de-al doilea a fost intitulat împrumutul de dezvoltare, fiind contractat în 1931, în sumă de 1.325 milioane franci francezi. A fost urmat tot în 1931 de un alt împrumut de 250 milioane franci francezi de la Banca Franței. Achitarea acestor împrumuturi a fost anevoioasă, întreruptă, ele fiind lichidate abia în anii socialismului, când cele mai multe arierate externe au fost soluționate bilateral cu statele creditoare.

O scurtă analiză a exporturilor din anii care au urmat Primului Război Mondial arată că România exporta cantități mari de petrol brut, cereale și alte produse neprelucrate sau prelucrate doar incipient, ceea ce a condus la înregistrarea de

largi excedente comerciale în anii 1922 – 1924. Exporturile de țitei, în special către Germania, erau preponderente, situație care i-a permis Germaniei să atragă România de partea ei în prima parte a celui de Al Doilea Război Mondial. Mai mult, ca trend, exporturile din 1926 erau mai mari cu trei miliarde de lei decât cele din anul precedent. Același lucru avea să se întâmple și în perioada socialistă, în anii '50 ai secolului trecut, doar că țiteiul se exporta atunci în U.R.S.S., în contul despăgubirilor de război, prin intermediul vestitelor Sovromuri. Din mare exportatoare de țitei în perioada interbelică și după Al Doilea Război Mondial, România avea să devină în curând importatoare a acestei

materii prime, deoarece rezervele interne și producția s-au micșorat dramatic (chiar dacă noi rezerve au fost găsite pe platoul Mării Negre). Datele publicate de fosta Bancă Chrissoveloni în perioada interbelică reflectă amănunte interesante și în legătură cu serviciile. Ca și în prezent, veniturile din turism erau capitolul cel mai important din sfera serviciilor. În acei ani, România era net exportatoare de servicii turistice, un avantaj important care a fost și el pierdut în perioada de tranziție către o economie de piață.

Primile măsuri monetare care au avut impact asupra datoriei externe a României în perioada socialistă trebuie analizate în contextul stabilizărilor monetare din 1947 (în paralel cu etatizarea Băncii Naționale, confiscarea valutei, reducerea numărului băncilor comerciale, cedarea aurului către Banca Centrală, fixarea prețurilor, naționalizarea mijloacelor de producție etc.) și din 1952 (făcută după modelul reformei monetare din U.R.S.S. din martie 1950), precedată de naționalizarea Societății Na-

Sediul Băncii Chrissoveloni

ționale de Credit Industrial din august 1948.

România a fost însă prima țară din C.A.E.R. care a aderat la F.M.I. și la Banca Mondială la 15 decembrie 1972 (după fosta R.S.F. Iugoslavia). Aderarea și-a pus amprenta asupra datoriei externe.

Una dintre motivațiile majore ale aderării României la F.M.I. a fost nevoia de valută convertibilă. România a solicitat aceste credite de la C.A.E.R., dar a fost refuzată. Fiind membră a F.M.I. și a Grupului Băncii

Mondiale, România a avut nevoie de credite externe pe care le-a folosit pentru modernizarea industriei, rețehnologizare, finanțarea unor sisteme de irigații în Câmpia Română, dezvoltarea rețelelor de transport etc. Este adevărat că unele țări membre critică programele F.M.I., dar România a beneficiat prin disciplina financiară promovată, în special în privința datoriei externe. Fiind membră a instituțiilor internaționale respective, România a avut acces și la piețele internaționale de capital, ceea ce a avut efecte benefice pentru economie.

Deși datoria externă, care începuse să se acumuleze până la nivelul de circa 11 miliarde dolari, era ținută sub control, România a avut probleme în achitarea creditelor externe contractate și a fost nevoită să solicite reeșalonarea datoriei sale externe în 1982 – 1983. Negocierile de reeșalonare s-au desfășurat prin intermediul Clubului de la Paris și a Clubului de la Londra pentru creditele private și direct cu F.M.I. și Banca Mondială

Unul dintre numeroasele sovromuri create în România

Tabelul 1: România – Contul Curent și Rezervele Internaționale, 2020 – 2022, EUR mld

Explicații	2020			2021			2022		
	Credit	Debit	Sold	Credit	Debit	Sold	Credit	Debit	Sold
CONTUL CURENT	93,1	104,1	-11,0	109,0	126,0	-17,0	135,7	162,3	-26,6
Bunuri și servicii	81,3	90,8	-9,5	96,9	110,8	-13,9	121,8	141,6	-19,8
Venituri primare	5,9	9,4	-3,5	6,5	10,6	-4,1	6,8	15,5	-8,7
Venituri secundare	5,8	3,9	1,9	5,6	4,6	1,0	7,1	5,2	1,9
Rezerve internaț.	x	x	40,7	x	x	45,8	x	x	52,3

Sursa: B.N.R., baza de date/date provizorii, după metodologia F.M.I.

pentru împrumuturile făcute la aceste organisme. A început apoi anevoiosul și durerosul drum al achitării forțate a datoriei externe până în martie 1989.

Începând cu anul 1973, Ministerul Finanțelor, care a fost responsabil de întocmirea Balanței de plăți până în decembrie 1989, raporta anual la F.M.I. un set complet de date, inclusiv și cele referitoare la datoria externă, dar prezentarea era într-un format foarte succint. Mai mult, datele analitice privind acest indicator cheie erau considerate strict secret, unele chiar strict secret de importanță deosebită, la care aveau acces doar foarte puțini salariați, și nu s-au publicat în țară până în 1990. În perioada analizată, două balanțe erau întocmite în echivalent dolari S.U.A. Această

practică a continuat până la introducerea monetei euro la 1 ianuarie 1999. În perioada socialistă calculele de balanță se făceau separat pentru relația Devize Libere (DL) și respectiv relația Clearing Țări Socialiste (CTS). Rolul de monitorizare a poziției externe a României a fost bine îndeplinit în perioada socialistă, având în vedere rolul pe care factorul politic îl juca în controlul sever al datoriei externe, în special după intrarea țării în încetare de plăți la începutul anilor '80 ai secolului trecut (*Magazin istoric*, nr. 4/1990). O altă remarcă s-ar impune în legătură cu modul de colectare a datelor în acei ani, care era asigurat prin raportările de la băncile comerciale și de la Banca Națională a Republicii Socialiste România și de la mi-

nisterele economice. De menționat că Ministerul Finanțelor nu ținea evidența conturilor externe ale țării.

În prezent, România deține 103,6 t aur, depozitat în țară și în străinătate, care pe baza prețurilor internaționale în vigoare la 31 decembrie 2022 valorau 5,7 miliarde euro. Aceste cifre nu cuprind și Tezaurul de la Moscova (91,48 t aur fin), trimis la păstrare în decembrie 1916 împreună cu alte monete de aur și argint, valute convertibile și alte valori naționale de importanță istorică și încă nereturnate.

O decizie majoră legată de aurul românesc a fost luată în ultimii ani ai dictaturii comuniste. În perioada 1986 – 1989, datele privind rezervele de aur ale României nu au mai fost raportate către F.M.I. și nici

Tabelul 2: Evoluția datoriei externe a României, 1926 – 2022
USD mld (1926 – 1996); EUR mld (2010 – 2022)

Explicații	1926	1980	1989	1996	2010	2020	2021	2022
Datoria externă	0,18	10,2	-0,8	6,9	93,63	125,9	136,6	142,7

Sursa: B.N.R., baza de date interactivă și EBRD Transition Report Update 1996

Scănteia
anunță
stabilizarea
din 1947

publicate în țară. Unul dintre motivele neîndeplinirii acestei obligații elementare către F.M.I. a fost faptul că în 1986 conducerea țării a aprobat vânzarea a 80 t de aur din rezerva Băncii Naționale, cu condiția ca după achitarea deplină a datoriei externe stocul de aur să fie reînțregit. Cantitatea de 80 t de aur a fost vândută la cele mai bune prețuri de pe piețele internaționale până în luna martie 1987, conform datelor publicate de guvernatorul Florea Dumitrescu (martie 1984 – martie 1989). Pe această cantitate s-au încasat 1.040 milioane dolari, care au fost folosite la plata datoriei externe, alături de alte sume din exporturile forțate (în special de alimente și produse de bază), pentru care populația trebuia să facă grele sacrificii. În cea de-a doua parte a anului 1989 s-au răscumpărat doar 21 t, dar evenimentele din decembrie 1989 au stopat operațiunea de răscumpărare a aurului. Prețurile aurului pe piețele internaționale au fost mai mici decât cele la care s-a vândut aurul în 1986 – 1987 până în 1992 inclusiv, dar autoritățile române care au condus țara după evenimentele

din decembrie 1989 au avut alte priorități.

După 1990, raportările, inclusiv vânzările și răscumpărările de aur, au fost reluate și apar întocmai în datele și publicațiile F.M.I. În prezent, o parte importantă a aurului românesc (60%) este depozitat la Londra și este luat în calcul la împrumuturile pe care România le face pe piețele externe și la cotațiile (*ratings*) făcute de agențiile de rating internaționale, cu implicații favorabile asupra costului datoriei externe.

Evenimentele dramatice din decembrie 1989 au marcat începutul tranziției României către economia de

pieță. Atribuțiile Ministerului Finanțelor legate de controlul datoriei externe au fost preluate de Banca Națională a României. În prezent, aceasta publică lunar datele de bază privind deficitul comercial și cel de cont curent. Tabelul 1 prezintă sintetic situația contului curent și a rezervelor internaționale (inclusiv aurul) din ultimii trei ani. Operativ, B.N.R. publică date provizorii și cu frecvență lunară. Modul de raportare a fost computerizat, spre deosebire de perioada socialistă, când totul era raportat manual.

Datele preliminare comunicate de B.N.R. pentru anul 2022 indică, de asemenea, largi deficite comerciale și de cont curent. O scurtă privire asupra contului curent comparativ cu cel înregistrat în anii 1922 – 1925 scoate la iveală diferențe de formă, dar și de fond majore între situația de acum 100 de ani și cea din prezent. Deficitul comercial în ultimii doi ani a fost de ordinul multor miliarde de euro, iar la subcapitolul servicii din turism, deficitele sunt de asemenea majore. Veniturile primare (care includ veniturile din muncă, cele din investiții în active financiare,

Ministrul de Finanțe Florea Dumitrescu
semnează aderarea la F.M.I.

*Plata
datoriei
externe
a adus
penuria
de alimente*

inclusiv transferuri de dividende ale companiilor străine, precum și alte venituri de natura impozitelor etc.) înregistrează deficite majore. Acestea sunt doar parțial contrabalansate de Veniturile secundare (care includ transferurile curente private, cum ar fi remitențele primite în țară de la milioanele de români care lucrează în străinătate, precum și transferurile administrației publice).

Impresia generală este că nu mai există un control strict al sumelor cu care România se îndatorează, atât la intern cât și la extern. Unul dintre instrumentele cheie folosite în ultima sută de ani pentru controlul datoriilor, și anume Balanța de plăți, și-a pierdut parțial rolul de monitorizare a poziției externe a României. Mai mult, controlul datoriei externe a țării, care se exercita prin programele *stand-by* cu F.M.I., nu se mai efectuează pentru că în ultimii ani România nu a mai încheiat astfel de programe. În prezent, factorii politici din țară au alte priorități care nu sunt cele legate de nivelul datoriei externe.

Datele din Tabelul 2 nu mai au practic nevoie de nicio prezentare. Este evident că deficitele comerciale mari și deficitele paralele de cont cu-

rent înregistrate în perioada de tranziție au condus la pierderea avantajului net pe care România l-a avut comparativ cu alte țări care începeau tranziția în 1990. Pe de o parte, datoria externă zero atinsă în martie 1989 a avut consecințe sociale negative la intern și a creat o anumită percepție negativă pe plan extern. Pe de altă parte, această situație a oferit noii României o șansă uriașă de a se concentra pe crearea unei economii competitive, în care echilibrele macro-economice sunt respectate. Nu a fost să fie așa, din păcate.

Acumularea datoriei externe a început rapid în primii ani ai tranziției și s-a accelerat și mai puternic în ultimii trei ani. Este adevărat că pandemia înregistrată din martie 2020 și până în prezent a însemnat costuri materiale, financiare și valutare uriașe. Aceasta nu a făcut însă decât să accentueze dezechilibrele fundamentale pe care România le-a înregistrat în tranziție. Așa s-a ajuns la situația că din datoria externă totală, statul a împrumutat 57,7 miliarde euro la 31 decembrie 2022. România are în prezent o creștere economică bazată pe consum, reflectată în deficitul serios al balanței comerciale (importuri substanțial mai mari

decât exporturile). Aceasta este o strategie complet greșită, ale cărei consecințe s-au văzut în mod clar în perioada crizei energetice și a crizei geo-politice din regiune (războiul din Ucraina declanșat de Federația Rusă). Investițiile au fost neglijate în toate sferile de activitate (producție, infrastructură, agricultură, educație, digitalizare etc.), dar ceea ce a fost și mai grav a fost emigrarea uriașă a forței de muncă tinere. Este adevărat că miliarde de euro sunt înregistrate anual ca remitențe, dar dezechilibrele sunt mult mai grave, așa încât datoria externă publică și privată, pe termen lung și scurt, a ajuns la circa 58% din PIB-ul țării (estimare cu date PIB pentru 2021).

România, țară membră a NATO din 2004, a devenit membră cu drepturi depline a Uniunii Europene de la 1 ianuarie 2007. Aceste două mari realizări nu au fost fructificate îndeajuns sau în mod eficient. Utilizarea fondurilor puse la dispoziție de U.E. prin intermediul Planului Național de Redresare și Reziliență (P.N.R.R.) este imperios necesară, dar rezultatele în această privință sunt modeste. Sume mari, sub formă de credite și asistență financiară gratuită/fonduri nerambursabile, încă așteaptă să fie atrase prin implementarea de proiecte.

Întreaga societate românească este preocupată de stăvilirea inflației, evitarea consecințelor crizei energetice, statutul neclar al unor mari privatizări, amânarea intrării României în spațiul Schengen, securitatea granițelor de la Est, finanțarea deficitelor majore ale Casei de Pensii, etc.

(Continuare în p. 63)

O RIVALITATE FATALĂ

FLORENTINA DOLGHIN

Austerul Colbert
(pictură de Claude Lefèvre)...

Jean-Baptiste Colbert și Nicolas Fouquet, doi capi ai finanțelor franceze din veacul al XVII-lea, își datorează carierele uneia și aceleiași persoane, prim-ministrului Jules Mazarin (1602 – 1661), el însuși recomandat, în 1642, de muribundul Richelieu regelui Ludovic al XIII-lea. Ambiția lor nemă-

... și rivalul și victima sa Fouquet
(pictură de Charles Le Brun)

surată de a-i succede lui Mazarin îi stârnește să se sfâșie între ei.

În 1648 Mazarin anunță creșterea impozitelor, pentru a salva finanțele statului. Parlamentul Parisului protestează, capii opoziției sunt arestați, ceea ce provoacă tulburări la Paris. Este începutul Frondei (1648 – 1653), perioadă traumatizantă și formatoare pentru tânărul rege Ludovic al XIV-lea, în vârstă de zece ani, în contextul regenței mamei lui, Anna de Austria. Acele frământări civile îi vor marca viziunea politică și îl vor face să-și instaleze Curtea la Versailles, departe de capitala mult prea turbulentă.

Regatul se divide atunci: unii sunt cu Mazarin și Ludovic al XIV-lea, un copil, alții contra lor. Fouquet (1615 – 1680) și Colbert (1619 – 1683), amândoi adulmecând lacom ascensiunea rapidă, sunt de aceeași parte, a familiei regale. Pentru că au minți strălucite, intră amândoi în anturajul lui Mazarin. Iar Mazarin își propune să le folosească competențele, inteligența economică, pentru a gestiona bugetul de stat și... a-și rotunji

averea personală. În ciuda anecdotelor care circulă despre legăturile lui presupuse cu Anna de Austria, în ciuda incredibilei înavuțiri personale, Mazarin este de neînlocuit ca slujitor al lui Ludovic al XIV-lea. Și regele știe asta. Greu să îi găsească succesori. Când închide ochii Mazarin, Franța absolutistă este arbitru Europei. Are liniște la granițe, e în stare de pace cu germanii, cu spaniolii, cu Habsburgii.

ASEMĂNĂTORI, DAR ATÂT DE DIFERIȚI

Cu atât mai contondentă lupta dintre cei doi, Fouquet și Colbert, de a se elimina unul pe altul și de a se remarca pentru dregătorie în ochii protegitorului și, în final, ai suveranului. Deși sunt în aceeași tabără, tinerii protejați ai lui Mazarin sunt total diferiți: Fouquet este fermecător, scânteietor, până a umbri Soarele, adică pe Regele Soare, un fel de Icar al veacului al XVII-lea, îndrăzneț, ingenios, un spirit liber, de nimic îngrădit; Colbert – rece, calculat, iubitor de secrete, fie ele mari sau mici, ambițios, muncitor până la epuizare. Și pe măsură ce tot urcă treptele ascensiunii lor fulgurante, hiatusul dintre ei se adâncește, ceea ce va genera o rivalitate nemiloasă, fatală, dar numai pentru unul dintre ei.

Amândoi au studiat la iezuiți, Fouquet la Paris, între fii de prinți, secretari de stat, ambascadori, Colbert la Reims. „Parizianul” își cucerește educatorii cu firescul de comportament, cultura și flerul diplomatic deja înmugurit. Celălalt nu lasă o impresie prea agreabilă în școală: e lent,

În Franța de până la Revoluția din 1789 existau 13 parlamente, cel mai vechi fiind cel din Paris. Ele nu erau echivalentul unui parlament modern, ci erau Curți de justiție unde se ajungea în apel final. Exercitau o varietate de puteri, mai ales în domeniul taxării. Legile și edictele regale deveneau efective abia după publicarea lor de parlamente.

greoi, întotdeauna printre ultimii din clasă. Nicolas crește în cartierul Marais, părinții, proveniți din burghezia de robă și financiară, îi asigură o educație îngrijită. Adolescentul petrece multe ore în bibliotecă, îi citește pe clasici, se familiarizează cu colecțiile de antichități ale tatălui. Care l-ar fi vrut dedicat carierei juridice, dar flăcăul are alte gânduri. Este conștient că posedă șarm, vrea să strălucească în societate. Părintele cedează, și, în 1633, îi cumpără o funcție de consilier în Parlamentul din Metz. Pentru un tânăr de 18 ani nu-i rău.

În Lorena, departe de autoritatea părintească, Nicolas se dedă luxului și plăcerilor. În 1636, cu dispensă acordată de Richelieu, în urma intervenției bătrânului Fouquet pentru mezinul său, de numai 21 de ani, este numit raportor al Consiliului de Stat. În 24 ianuarie 1640 tânărul se căsătorește, la Catedrala Notre-Dame din Nantes, cu o anume domnișoară bretonă Louise Fourché, dintr-o veche familie de magistrați. Aduce cu ea 16.000 de livre dotă. Aspect important în urcușul mirelui. Mai ales că trei luni mai târziu rămâne șeful clanului. Tatăl, cu rețeaua lui de protectori, moare. De fapt, la origine, familia Fouquet este de oameni de rând, abia tatăl, François, acumulează pământuri, ceva avere, face un mariaj avantajos, cu Marie, născută Maupeou (vor avea 12 copii), reușește să câștige totală încredere a cardinalului de Richelieu, predecesorul lui Mazarin. Și tot el își face blazon, având reprezentată o verigă ghidușă, de unde sintagma „clanul verigilor” pentru familia Fouquet.

Jean-Baptiste Colbert nu pare a se fi născut sub o stea la fel de norocoasă. Vede lumina zilei într-un mediu destul de înstărit, dar auster. Tatăl este un negustor bogat din Reims, are zece copii de hrănit, așa că părinții sunt destul de strâmtorați, iar Jean-Baptiste va rămâne de atunci un tip posac, de unde și porecla dată de Doamna de Sévigné: „Nordul”. Băiatul are relații puține și dificile cu severul lui tată. Iar atunci când familia va

*Anna de Austria, regina Franței
vreme de 27 de ani,
apoi regentă încă opt
(copie după un original pierdut al lui Rubens)*

*Cardinalul Mazarin
(pictat de Pierre Mignard)
a știut să se folosească
de ambii rivali
în interesul suveranului*

trece prin clipe grele financiar, cel mai mare dintre copii, adică el, părăsește casa, abandonează studiile, angajându-se în biroul unui bancher din Lyon, apoi al unui notar din Paris. Printr-o proptea a familiei, reușește să obțină în 1640 un post la Secretariatul de Stat la Război. Este începutul lungii sale cariere în serviciul regatului.

ÎI FUGE FUNCȚIA DE SUB NAS

În 1648, când izbucnește Fronța, puterea regală, amenințată, trebuie să se bazeze pe oameni siguri. Colbert este unul dintre ei. Când Curtea părăsește în grabă Parisul, Jean-Baptiste servește ca agent de legătură între Michel Le Tellier (1603–1685), secretarul de Stat la Război, rămas în Paris (și renumit pentru fidelitatea lui de lungă durată față de monarhie – i s-a spus „Fidelul” – și nu numai a lui, ci și a fiului lui, marchizul de Louvois, care îi succede în funcție), și Mazarin, care îi însoțește pe rege și pe mama lui.

Într-una dintre aceste misiuni, Colbert se intersectează cu Fouquet, care are acum funcția de raportor al Curții de Casație pe lângă Parlamentul

Parisului. Tânărul îi face o bună impresie. Este eficient. Iar când Fouquet îl roagă să intervină pe lângă Le Tellier pentru a-i deveni colaborator, Colbert îl ajută, cu plăcere chiar. I-l prezintă acestuia ca pe un „om de onoare”, mânat de „o foarte puternică dorință de a vă fi slujitor devotat”. Recomandarea rămâne însă literă moartă. Lui Le Tellier ambițiosul Nicolas Fouquet îi pare mult prea politicos pentru a fi și cinstit.

Dar secretarul de Stat nu poate opri „veverița” argint viu, pornită să urce. Fouquet își țese pânza tenace în continuare. Sigur pe el, șiret, face carieră în administrație: din raportor devine intendent la Justiție, poliție și finanțe la Grenoble, în 1644. Trei ani mai târziu, grație Annei de Austria, care îl protejează, este intendent al Picardiei. În noiembrie 1650, se apropie din nou de putere, o adulmecă, își cumpără funcția de procuror general în Parlamentul Parisului. Când Mazarin se autoexilează pentru câteva luni în Germania, pentru a lăsa timp să se stingă ostilitatea Parisului revoltat, Fouquet joacă la două capete. Oficial, ca procuror general, acționează împotriva lui. Pe ascuns, își protejează bunurile și colaborează cu Colbert, administratorul patrimoniului ministrului. Văduv din august 1641, rămas cu o fetiță, Marie, Nicolas Fouquet contractează o nouă căsătorie, zece ani mai târziu. La 5 februarie 1651 îi devine

Pamfletele din timpul procesului Fouquet vorbesc despre o mică veveriță, pentru mult timp părăsită într-o cușcă, cu referire la Fouquet, în vreme ce un șarpe coboară, se ridică, se unduie și avansează târâș, cu trimitere evidentă la Colbert. Simbolurile zoologice erau cu atât mai transparente cu cât „la couleuvre” (năpârcă, în franceză) vine din latinescul „coluber”, cvasi-omofon cu Colbert, care, de altfel și-a ales un șarpe ca imagine pentru blazon.

Fouquet era ușor de identificat cu agila veveriță, pentru că ea era conținută de blazonul lui, sub deviza „Quo non ascendet?” (Unde nu va urca?). Unul dintre pereții cabinetului de lucru din castelul Vaux-le-Vicomte avea reprezentat acest mic animal, cu o reptilă pe urmele lui.

*Castelul lui Fouquet, Vaux-le Vicomte,
l-a iritat prin opulență pe Regele Soare*

soție o adolescentă, Marie-Madeleine de Castille, dintr-o familie bine situată de vechi magistrați, cu o moștenire consistentă. Vor avea cinci copii.

Colaborarea Colbert – Fouquet nu durează. A doua parte a anului 1650 este marcată de o opoziție sporită între ei. La nivel de stat, odată pacea restabilită – Fronza Parlamentului s-a încheiat în martie 1649, prin Pacea de la Rueil –, Mazarin, revenit triumfal în Capitală, la 21 octombrie 1652, împreună cu Ludovic al XIV-lea, îl numește pe Fouquet intendent la Finanțe, adică ministru de Finanțe. La 38 de ani el devine cel mai tânăr responsabil cu visteria Vechiului Regim. Vicleanul cardinal Mazarin nu și-a pierdut mințile însă. Deși există autori, Jean Castarède este unul dintre ei, care consideră că în perioada Frondei „nimic n-a fost rațional”. Pentru a-l supraveghea pe tânărul ministru de Finanțe i-l face adjunct pe omul său de încredere, Colbert. Scrâșnind din dinți, acesta acceptă poziția de subaltern al lui Fouquet. El, care l-a introdus în ecuația puterii! Abia își poate ascunde mânia că postul i-a trecut pe sub nas. Așadar, așteaptă să-și ia revanșa. Pune la cale un complot pentru a-și elimina adversarul.

RĂZBUNAREA

Iar Fouquet nu simte deloc pericoulul. Îmbătat de forța banului, „Monseigneur”, cum i se spune de autoraj, comite imprudențe după im-

prudențe, se dedă speculei, dă cu împrumut sau ia cu împrumut, cumpără fără să plătească, își face „rezerve pentru iarnă”, adică își umple buzunarele. Nu numai ale lui, ci și ale lui Mazarin. În 1659, Colbert iese direct la atac. Adresează un raport cardinalului: Fouquet ar fi delapidat 10.000.000 de livre în doi ani. Dar ministrul, prin spionii săi, interceptează documentul și aleargă la Mazarin să dezamorseze bomba. Acesta, având încă nevoie de el, îi cere lui Colbert să pună un bemoal poveștii. Colbert se execută și așteaptă să-i vină vremea.

În 1661, Mazarin, foarte bolnav, știe că nu mai are de trăit decât câteva săptămâni. Fouquet este la apogeul favorurilor. Bine plasat, speră să-i succedă. Dar cardinalul mai are un rând de jucat. Îl avertizează pe tânărul Ludovic al XIV-lea că Fouquet este mult prea ambițios și îl recomandă pentru funcția lui pe subalternul acestuia. „Vă datorez totul, Sire, dar cred că mă pot achita oarecum lăsându-vi-l pe Colbert.” A fost sau nu pronunțată această frază – ca și cea atribuită regelui, „Statul sunt eu”, la fel de îndoielnică –, nu se știe, dar cert este că monarhul ordonă crearea unei noi comisii, în care postul de intendent la Finanțe îi este atribuit lui Colbert. Iar acesta își intră în rolul îndelung așteptat: răspândește imediat, dar înainte de toate șoptește regelui, zvonuri cum că Fouquet ar fi deturnat milioane de livre și pregătește un complot contra lui Ludovic. La mai puțin de două luni după moartea lui Mazarin, tânărul suveran ia decizia de a-l elimina pe Fouquet.

La 17 august 1661, Regele Soare onorează o invitație la castelul lui Fouquet de la Vaux-le-

*Așezarea Pignerol, din Piemont (la 1650),
cu temnița unde își va găsi sfârșitul
zglobia „veveriță” Nicolas Fouquet*

Colbert a fost căsătorit cu Marie Charron, moștenitoarea unei familii de finanțști. A format cu ea un cuplu unit, durabil, chiar dacă lui i se atribuie și alte legături extraconjugale. Cu o regularitate de ceas, soția a dat naștere multor copii.

Funeraliile lui s-au desfășurat cu mare discreție, pentru că ministrul era atât de impopular, încât regele s-a temut ca mulțimea să nu-i profaneze sicriul. La doi ani după moartea soțului, văduva a comandat lui Le Brun și sculptorilor Coysevox și Tuby un monument funerar. Îl reprezintă pe Colbert în rugăciune, purtând veșmintele funcției de mare trezorier, flancat de alegoriile fidelității și pietății.

Vicomte, în Seine-et-Marne, deținut de el din 1650 și unde monarhul îi mai făcuse două vizite. Proprietatea este o bijuterie cu ziduri medievale, pădure, parc, fermă și toate acareturile, pentru a cărui modernizare „Veverița” a făcut apel la cei mai mari artiști ai momentului: peisagistul André Le Notre, arhitectul Louis Le Vau, pictorul decorator Charles Le Brun, cei angajați și la construcția Versailles-ului. Fouquet a schimbat până și cursul râului ce nu se integra în peisaj.

Festivitățile sunt grandioase. Le găsim la Alexandre Dumas 200 de ani mai târziu, în *Vicomte de Bragelonne*. 600 de invitați, focuri de artificii, un meniu sofisticat, datorat maestrului François Vatel (l-am văzut de curând la TV pe Gérard Depardieu în filmul omonim, din 2000), muzică de Lully (*Magazin istoric*, nr. 5, 9/2022), montarea în premieră a unei piese de Molière, *Nefericiții...* Lumea rămâne mută de încântare. Inclusiv suveranul, dar el înțelege că trebuie să se descotorosească urgent de un servitor megaloman, care îl umilește cu voluptate. De fapt, decizia e luată încă din luna mai. El, regele, nu și-ar fi putut permite asemenea extravagante. Vrea pedeapsa cu moartea. „La 17 august, ora 6 seara, Fouquet era regele Franței; la 2 dimineața nu mai era nimic”, scrie Voltaire. La 5 septembrie, de ziua regelui, el este arestat la Nantes, de d'Artagnan, căpitanul muschetarilor.

Ultimul act se desfășoară conform planului. Colbert urzește adversarului un proces în toată regula: complot contra autorității regale (Fouquet cumpărase cea mai mare insulă de pe coasta bre-

tonă, Belle-Île, o fortificase, avea flotă personală, tunuri, bombe, mortiere etc., arsenal cu care urmarea, în cârdășie cu fosta metresă regală Louise de Lavallière, o lovitură contra suveranului), deturnare de fonduri în timpul exercitării funcției. Împricinatul riscă pedeapsa capitală. Pentru a fi sigur că scapă de Fouquet, Colbert își plasează oamenii între judecători, face uz de intimidări. Nu iese însă totul cum vrea el. Acuzarea duce lipsă de probe suficiente, așa încât, la 21 decembrie 1664, judecătorii dau sentința exil și confiscarea bunurilor. Verdict mult prea blând, consideră suveranul, în vârstă de 23 de ani, care intervine de la înălțimea autorității sale. Cum să lase în afara țării un fost ministru deținător de secrete de stat? Ludovic sfidează sentința judecătorilor și decretează temniță pe viață. În afara țării, dar în spatele gratiilor. Fouquet ajunge în fortăreața Pignerol, în actualul Piemont, din Italia. Soția, în pofida cererilor de recurs, scrisorilor adresate lui Ludovic al XIV-lea, nu-l poate vizita decât după anul 1670.

Ex-ministrul fiind îndepărtat, monarhul face din Colbert ministrul său devotat. „Veverița” este învinsă. Atribuțiile lui sunt tot mai numeroase: trezorier, controlor general al Finanțelor, secretar de stat pe lângă Casa Regală... Visul rivalului! La sfârșitul lunii martie 1680, Curtea află despre decesul lui Fouquet, la 65 de ani, în fortăreața Pignerol. Colbert îl urmează peste trei ani, la 6 septembrie 1683, a doua zi după ce Regele Soare și-a sărbătorit cu fastul de rigoare cei 45 de ani. ■

MÂNECĂTOAREA ȘI SÂNGEORZ, SORĂ ȘI FRATE ÎN IMAGINARUL POPULAR

Dr. GEORGETA ROȘU

Legende populare românești o menționează pe Mâneacătoare ca fiind sora Sfântului Gheorghe. În calendarul satelor se prăznuia la 22 aprilie și este divinitatea chemată în ajutor de femeile care descântă împotriva vrăjilor făcute pentru furatul manei turmelor, a cirezilor și a ogoarelor. De asemenea, Mâneacătoarea ajută și la dezlegarea farmecelor făcute de vrăjitoare pentru alungarea dragostei dintre doi tineri.

Icoană ce îl înfățișează pe Sfântul Gheorghe călare, ucigând balaurul cu sulița (Țara Oltului, prima jumătate a secolului al XIX-lea)

În imaginarul colectiv ea poate apărea sub forma unei ramuri înverzite și este investită cu puteri apotropaice (cu puteri binefăcătoare), ca înlocuitoare a zeului vegetației. De aceea se pun la porțile caselor și la intrarea în stâne ramuri verzi în ziua de 22 aprilie. Obiceiul este foarte răspândit în Muntenia – Teleorman, Dâmbovița, Muscel. Este o sărbătoare care face parte din ciclul calendaristic popular, cu precădere „ținută” de ciobani și proprietari de stâne și cirezi.

Partea cea mai importantă a sărbătorii este cea nocturnă, noaptea de 22 spre 23 aprilie, ziua Sfântului Gheorghe. În această noapte avea loc improorul, pășunatul liber al vitelor, pe rouă, când iarba este foarte bună de păscut și ajută animalele să se refacă după iarna în care au fost hrănite doar cu fân. În credința oamenilor această iarba proaspătă ajută animalele să prindă putere, să dea mai mult lapte și să fie sănătoase tot anul. În mentalul popular această noapte făcea animalele vulnerabile. Păscând libere ar fi putut fi atacate de strigoi și strigoaicele care voiau să fure mana turmelor și a cirezilor. De aceea ciobanii nu dormeau toată noaptea. Făceau focuri uriașe în jurul

animalelor, băteau din clopote pentru că zgomotele speriau pe strigoi, cântau din buciume sau foloseau lanțuri puse în fața porților de intrare în stâne, pentru a crea bariere de care să nu treacă aceste forțe malefice (C. Sănculescu, *Civilizație, cultură, ritualuri*).

Erau gesturi rituale pe care le împlineau pentru alungarea forțelor răului. Ciobanii acordau o mare atenție primului muls. Acesta se făcea deasupra unei găleți pe gura căreia se punea un colac, pentru a menține abundența, prosperitatea și fertilitatea animalelor. În lupta lor cu forțele răului foloseau și plante cu proprietăți apotropaice – leușteanul, în Banat și Transilvania, rugi de măceș, bozii, pelin, odolean și usturoi în Muntenia, Moldova, Transilvania. În ziua Mâneacătoarei femeile ungeau cu usturoi melițele pentru că se spunea că strigoaicele călătoreau pe ele. Usturoiul avea forța să le alunge. Afumau grajdurile și locurile de stână, le stropeau cu apă sfințită, așezau spini la porți și la intrarea în stâne și ungeau ugerile animalelor cu usturoi (A. Moldoveanu, *Obiceiuri de primăvară – Sfântul Gheorghe*).

Bustul împăratului Dioclețian

Pentru că animalele erau adevăratele comori ale lor, oamenii considerau stâna loc sacru. Acolo nu erau îngăduite certurile, animalele trebuia bine îngrijite. Strigoaicele și strigoi puteau fi recunoscuți pentru că se asemuiau cu femei care umblau dezbrăcate și despletite, treceau prin iarba pe care o pășteau animalele târând niște năframe legate de picior și sece-
rau iarba pentru a ascunde în ea

drobi de sare vrăjiți, rostind cuvinte magice, pentru ca animalele care îi mâncau să nu mai dea lapte și să nu se mai înmulțească. Erau atât de primejdioase, încât puteau lua chip de pisică, de țap sau capră (Prahova, Tecuci, Suceava) sau de bivol (Vaslui). Mâncătoarea ajuta și fetele nemăritate. Acestea trebuia să meargă desculțe în noaptea de 22 spre 23 aprilie prin lanurile de grâu înrouate pentru a fi sigure că vor fi sănătoase, își vor păstra frumusețea și vor fi pe plac feciorilor pe care îi îndrăgeau.

Ajutați de Mâncătoare și de focurile purificatoare aprinse în apropierea animalelor, a stânelor, ciobanii și văcarii treceau cu bine noaptea și înteeau rugurile aprinse pentru ziua de Sângeorz,

Ciobanii acordau o atenție deosebită gesturilor rituale legate de sărbătoarea din 22 aprilie

fratele Mâncătoarei, care în mentalul popular este considerat unul dintre paznicii timpului, deținător al cheilor vremii. El era considerat ca având puterea de a închide vremea rea și frigul iernii, deschizând anotimpul cald, favorabil creșterii roadelor ogoarelor, dar și creșterii și înmulțirii animalelor.

Păstorii îl cinsteau ca pe protectorul lor și de aceea înălțau de ziua lui focuri mari, femeile coceau colaci și

se ospătau cu toții cu vin, mulțumindu-i sfântului pentru protecție. Sfântul Gheorghe este vestitorul anului pastoral și pentru patimile suferite din porunca împăratului roman Dioclețian (284 – 305) ca să renunțe la credința sa este considerat ca fiind purtător de biruință. Zugrăvit de iconarii țărani ca un tânăr în plinătatea puterilor, viteaz care înfruntă și ucide balaurul ce simboliza Imperiul Roman (care declanșase prigoana împotriva creștinilor), dar și pe Satana, Sfântul Gheorghe este sărbătorit începând din 22 aprilie, ziua Mâncătoarei, apoi în 23 aprilie, praznicul numelui său și 24 aprilie, zi „ținută” ca „ziua calului lui Sfântul Gheorghe”. La noi, Sfântul Gheorghe este socotit și ocrotitorul armatei române. ■

ROMÂNIA UN SECOL DE DATORII EXTERNE

(Urmare din p. 56)

Multe dintre acestea sunt perfect justificabile, dar reducerea datoriei externe, prin micșorarea deficitului bugetar, a deficitelor comerciale și de cont curent și stimularea intrărilor de capital, nu este printre acestea. Deși aceasta a devenit o chestiune de interes național, Guvernul, Ministerul Finanțelor Publice (care ar trebui să controleze datoria externă publică), B.N.R. și, mai pe larg, partidele politice și societatea în ansamblu său au o atitudine permisivă în legătură cu acumularea de noi datorii externe.

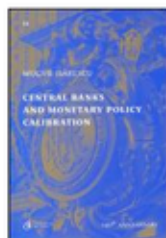
Deocamdată, merge și așa! Aceasta este opinia celor mai

mulți, dar neexprimată formal niciodată. Orice neglijare însă și/sau repetarea întârzierilor din trecut recent pot afecta pe termen lung echilibrul economic și pot schimba fibra socială a națiunii și societății românești. Dificultățile Greciei (membră a zonei Euro) în rambursarea unei datorii externe supra-dimensionate (acumulată și ca urmare a unor salarii și pensii nejustificate de mari) ar trebui să ne ofere învățămintele

care se impun. Mai mult, stafia fostei Iugoslavii, țară dizolvată din motive inter-etnice, dar și de datorie externă mare, încă bântuie în Balcani! Dacă noi, ca națiune, nu ne vom controla datoria externă, piețele de capital internaționale o vor face pentru noi la costuri mult mai mari, care în final se vor transforma în inflație importată, cu consecințe grave asupra nivelului de trai al populației. ■

Acestea reprezintă părerile personale ale autorilor. Analizele și părerile exprimate nu sunt cele ale BERD și/sau F.M.I. și/sau B.N.R. și/sau ale vreunei bănci comerciale și/sau ale oricăror altor instituții citate. Analiza și datele sunt bazate pe informații existente la sfârșitul lunii februarie 2023.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mugur Isărescu – CENTRAL BANKS AND MONETARY POLICY CALIBRATION** (foreword by Valentin Lazea)

Curtea Veche Publishing, București, 2022, 112 pp.

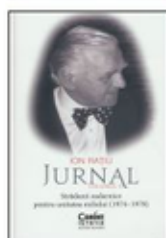
● **ROMÂNII DUPĂ „MARELE RĂZBOI”: ANUL 1919. DOCUMENTE, IMPRESII, MĂRTURII** (Coordonator: general-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu)

Editura Militară, București, 2021, 620 pp.

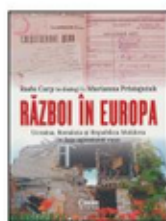
● **DOCUMENTE IDENTIFICATE ÎN ARHIVA DIPLOMATICĂ A MINISTERULUI DE EXTERNE AL ROMÂNIEI REFERITOARE LA FABRICAREA TIMBREI POȘTALE, FISCALE ȘI A HÂRTIILOR DE VALOARE LA PARIS ÎN SECOLUL AL XIX-LEA (VOL. 111, FOND FRANȚA). VOLUMUL IV** (cu o prefață de Andrei Potcoavă. Colecție de documente realizată sub îngrijirea ing. Săvoiu Emanoil Alexandru)

Editura Săvoiu, Craiova, 2011, 202 pp.

● **ION RAȚIU: JURNAL, VOLUMUL 5: STRĂDANIUL ZADARNIC PENTRU UNITATEA EXILULUI (1974 – 1978)** (prefață de Nicolae C. Rațiu; Studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Oлару)

Editura Corint, București, 2022, 861 pp.

● **RADU CARP ÎN DIALOG CU MARIANNA PRISIAJ-NIUK. RĂZBOI ÎN EUROPA: UCRAINA, ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN FAȚA AGRESIUNII RUSE** (cuvânt înainte de Radu Carp)

Editura Corint, București, 2022, 141 pp.

● **Ion Bold – ȘCOALA DE ECONOMIE AGRARĂ ȘI RURALĂ. ESEU ASUPRA EVOLUȚIEI** (ediția a II-a)

Editura ASE, București, 2022, 548 pp.

● **CENTENARUL ÎNCORONĂRII REGILOR ROMÂNIEI MARI – FERDINAND ȘI MARIA. OCTOMBRIE 1922 – OCTOMBRIE 2022** (album elaborat de Ștefania Dinu)

Editura Muzeul Național Cotroceni, București, 2022, 164 pp.

● **Francis Fukuyama, Matilde Fasting (editor) – DUPĂ SFÂRȘITUL ISTORIEI: UN DIALOG DESPRE ULTIMII 30 DE ANI** (traducere din limba engleză de Alina Popescu; prefață de Mihai Răzvan Ungureanu)

Editura Corint, București, 2023, 268 pp.

● **GLORIA LIMBII ROMÂNE: 10 ANI. CINE A ÎNȚEAT ȘI LEGIFERAT SĂRBĂTOAREA NAȚIONALĂ ZIUA LIMBII ROMÂNE? SCURT ISTORIC ȘI ARTICOLE DE PRESĂ** (antologie de Al Florin Țene)

Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2022, 120 pp.

● **Serghei Medvedev – ÎNTOARCEREA LEVIATANULUI RUS. CULTURA VIOLENȚEI ȘI OBSESIA IMPERIALISMULUI** (traducere din limba engleză de Alina Popescu; prefață de Cosmin Popa)

Editura Corint, București, 2022, 399 pp.

● **SĂLAJUL LA CENTENAR** (ediția a II-a, coordonată și îngrijită de prof. univ. dr. Traian Vedinaș)

Editura Caiete Silvane, Zalău, Editura Eikon, București, 2020, 486 pp.

● **MONITOR STRATEGIC** (Revistă de studii de securitate și apărare)

Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară, anul XXIII, Nr. 1–2/2022, 98 pp.

ZIUA CÂND S-A NĂSCUT JAMES BOND

13 aprilie 1953. La editura fondată cu aproape trei decenii înainte de Jonathan Cape a văzut lumina tiparului Casino Royale, prima carte din longeviva serie James Bond. Autorul, Ian Fleming, și-a gândit și schițat singur coperta acestei ediții scoase în peste 4.500 de exemplare, care, contrar predicțiilor, s-a epuizat în mai puțin de o lună. A urmat, la foarte scurt timp, o a doua, apoi o a treia... și tot așa. Succesul a rămas garantat!

Ian Fleming cu soția, Ann Charteris

Si l-a prins nepregătit chiar și pe Fleming... A început să scrie, ca să se distreze și să își consume timpul. Mai rămăsese puțin până la nunta cu Ann Charteris, iubita ce își părăsise cel de-al doilea soț, lordul Rothermer, pentru a fi împreună cu Ian. Nerăbdător, bărbatul îndrăgostit până peste cap nu mai știa cum să facă să se scurgă zilele mai repede.

Se afla departe de zgomotul lumii, la moșia pe care o cumpărase, încă de la sfârșitul războiului, în nordul Jamaiciei, la St. Mary, și pe care a botezat-o „Goldeneye” (se pare în amintirea operațiunii armatei britanice din Gibraltar, 1940 – 1943, în care a fost implicat!).

Într-o dimineață de februarie, s-a așezat la masă și stiloul a început să îi fugă pe hârtie: peste 2.000 de cuvinte s-au conturat rapid – o poveste fascinantă a unui agent secret. Bazat atât pe propria-i experiență de ofițer în Divizia de Informații a Marinei, cât și pe bogata sa imaginație, romanul a fost terminat în două – trei săptămâni. După cum avea să mărturisească într-un interviu din 1963, „scriam cam trei ore, în fiecare dimineață, și încă aproape o oră seara, între 6 și 7. Niciodată nu mi-am corectat sau revăzut ceea ce am așternut pe hârtie”.

Obligat să se reîntoarcă la Londra, unde lucra ca jurnalist, Fleming a luat manuscrisul cu sine. Cine știe?! Poate după ce îl vor citi câțiva dintre apropiați, se va decide să îl publice... Secretara sa roșcată, Joan Howe (cea care a fost sursa de inspirație pentru simpaticul personaj domnișoara Money Penny), l-a bătut la mașină. După ce l-a citit, una dintre fetele iubite, cu care rămăsese în relații de strânsă prietenie, Clare Blanchard, l-a sfătuit ferm să... nu îl publice! Sau, dacă chiar vrea să o facă, să semneze cu un pseudonim... Asta i-a dat de gândit lui Ian, așa că a apelat la un alt amic, care mai târziu va deveni editor, William

Plomer. „M-am temut și chiar rușinat de gestul meu, inițial. Mă gândeam, după ce o să-l parcurgă, probabil că William nu va mai vorbi cu mine niciodată. Sau, mai rău, va râde ca de o glumă proastă”!

Dar Plomer a făcut cu totul și cu totul altceva: i-a trimis povestea reputatului Jonathan Cape și restul a devenit istorie! ■

Actorii care i-au dat chip lui James Bond, de la stânga: Sean Connery, George Lazenby, Roger Moore, Timothy Dalton, Pierce Brosnan, Daniel Craig

T.S.S.

Continuăm publicarea analizei politicii internaționale interbelice (Magazin istoric, nr. 1 – 3/2023), document redactat în limba franceză și trimis de Iuliu Maniu la Istanbul, prin intermediul soției ministrului Braziliei la București. Ajuns în posesia lui Alfred Gardyne de Chastelain, șeful Special Operations Executive din Istanbul, acesta l-a expedit la Londra.

IULIU MANIU DESPRE POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI INTERBELICE

DENNIS DELETANT

(profesor emerit, School of Slavonic
and East European Studies, University College, London)

Domnul Beck, ministrul de Externe al Poloniei, a venit la Galați, pentru a asista la manevrele regale, în octombrie 1939 [de fapt, în anul 1938, la 18 octombrie, a avut loc întrevederea cu regele Carol al II-lea – D.D.] și a fost primit de rege. Beck a făcut propuneri în acest sens, dar au fost refuzate în mod categoric.

Inițiatorul politicii de apropiere a Poloniei de Germania, ministrul Afacerilor Străine Jozef Beck, este primit de Führer

Așadar, am văzut că în perioada de mari tulburări care a urmat luării puterii în Germania de național-socialiști, România și-a păstrat linia politică.

Această atitudine trebuie cu atât mai mult subliniată cu cât nu au lipsit, încă din 1935, ofertele tentante, în schimbul unei politici mai rezervate și dacă luăm în calcul și faptul că politica externă a guvernului era supusă criticilor

acasă. Unii oameni de stat susțineau că România făcea o greșală sprijinind politica de securitate colectivă și principiile Statutului Ligii Națiunilor, că trebuia să părăsească Mica Înțelegere și să abandoneze prietenia cu Franța și Marea Britanie și să treacă de partea Germaniei și Italiei. Un partid politic, ce avea mulți susținători printre tineri, era cel mai activ propovăduitor al acestui punct de vedere. Nu-

mărul mare de voturi pe care l-a obținut la alegerile din decembrie 1937 a fost, în parte, rezultatul efectului pe care l-au avut asupra opiniei publice eșecul politicii de sancțiuni și atitudinea pasivă a Marii Britanii și Franței în criza renană. *Anschluss*-ul și dezmembrarea Cehoslovaciei au oferit noi și puternice argumente în favoarea propagandei acestui partid politic.

Cu toate acestea, în vreme

Militari germani defilează prin centrul orașului Praga

ce Statele Unite se dezinteresau în continuare de continentul european, în vreme ce Franța și Marea Britanie mergeau din neînțelegere în neînțelegere, din compromis în compromis, din renunțare în renunțare, pe când Polonia și Iugoslavia se mutau în tabăra opusă, România a rămas, fără ezitare, credincioasă unei politici bazate pe principiul respectului pentru angajamentele internaționale și al menținerii ordinii politice și teritoriale stabilite la Conferința de Pace.

Dar după 30 septembrie 1938, România nu mai putea să conteze pe sprijinul pentru această politică, nici pe cel al Ligii Națiunilor și securității colective; fuseseră îngropate la München.

Lumea era curioasă, bineînțeles, să vadă creându-se încetul cu încetul o mare coaliție. Dar multe state aveau să cadă curând „unul câte unul”, pentru că odată distrus mecanismul de securitate colectivă, dispărea și condiția esențială a eficacității securității colective, și anume simultaneitatea unei acțiuni comune.

C. Perioada de după 15 martie 1939. Izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial

1. Dispariția Cehoslovaciei.

La 15 martie s-au produs ultimele consecințe ale Acordului de la München: trupele germane au intrat în Praga. Germania a stabilit un protectorat asupra Boemiei și Moraviei și un cvasi-

protectorat asupra Slovaciei. În același timp, Ungaria ocupa și anexa Rutenia Subcarpatică. Guvernul român a propus celui polonez să întreprindă o acțiune diplomatică comună pentru a preveni ceea ce constituia o amenințare strategică serioasă pentru România, dar nu numai că răspunsul Varșoviei a fost negativ, dar Guvernul polonez l-a informat pe cel român că dăduse Ungariei o *garanție* [subliniat în original – D.D.] în ceea ce privește ocuparea acelui teritoriu de trupele ungare. Acest lucru arată, o dată în plus, ce însemna în realitate politica poloneză față de aliați.

2. Garanțiile britanice

Dar Polonia nu avea să se bucure multă vreme de liniștea pe care o cumpărase cu atâtea acțiuni îndoielnice. Pentru Germania sosise momentul potrivit ca să testeze problema Danzigului și a Coridorului.

Momentul a coincis cu o schimbare a politicii britanice, care a urmat loviturii în forță germane din 16 martie [15 martie]. Marea Britanie, care nu scosese sabia din teacă nici pentru zona demilitarizată renană, nici pentru Austria, nici pentru Cehoslovacia, s-a declarat de data aceasta gata să se opună forței cu forța, chiar dacă era vorba despre teritorii de dincolo de Rin.

Profitând de noua orientare a Guvernului britanic, Guvernul român a obținut, la 13 aprilie 1939, din partea Marii Britanii, garanții de asistență în cazul unei eventuale agresiuni la care România ar rezista

Comisarul poporului pentru Afaceri Străine, Viaceslav Molotov, își pune semnătura pe Pactul ce îi va purta numele alături de cel al ministrului de Externe german, Joachim von Ribbentrop (în spatele lui, în picioare)

cu propriile forțe. Și Franța dădea, la rândul ei, asigurări identice.

În același timp, România reînnoia cere-urile adresate în mai multe rânduri Marii Britanii și Franței să participe de o manieră puternică la reînarmarea ei, furnizându-i material de război. Dar Marea Britanie și Franța, preocupate de propria înarmare, nu au putut da curs acestor cereri decât în mică măsură.

Pentru a-și întări poziția în eventualitatea unui război la care ar fi luat parte, ca urmare a angajamentelor asumate față de Polonia și România, Marea Britanie a întreprins o acțiune diplomatică la Moscova, pentru a-și asigura sprijinul Uniunii Sovietice. Cu acea ocazie, România a declarat Guvernului britanic că, fără a dori să participe la negocierile de la Moscova, nu va pune niciun fel de obstacol la derularea lor.

3. Tratatul germano-sovietic

În vreme ce delegații britanici și francezi negociau cu reprezentanții sovietici pentru un acord de asistență reciprocă, într-o cameră învecinată de la Kremlin se desfășurau discuții secrete sovieto-germane pentru un tratat între cele două state; la 23 august 1939, domnii Ribbentrop și Molotov au semnat un pact de neagresiune și consultări, valabil 10 ani. Aceste negocieri în tandem – oficiale cu Marea Britanie și Franța, în secret cu Germania – și încheierea în acele condiții a Tratatului sovieto-german

La 1 septembrie 1939 trupele germane intră în Polonia

au constituit un act de lipsă de loialitate fără precedent în anele relațiilor internaționale. Pe când lumea șocată se întreba ce preț fusese plătit pentru gestul sovieticilor, Germania s-a grăbit să exploateze la maxim avantajul pe care noul tratat i-l asigura și a atacat imediat Polonia.

4. Războiul

Nici prin angajamentele sale, nici în virtutea recunoștinței datorate Poloniei prin prisma liniei politice urmărite de aceasta în ultimii ani, România nu era obligată să acorde ajutor Poloniei [Iuliu Maniu încearcă să explice faptul că România, deși avea o convenție de alianță cu Polonia, reînnoită în martie 1926, prin care cele două țări se angajau să își acorde imediat ajutor în cazul unei agresiuni neprovocate,

nu s-a angajat în război alături de Polonia. Este adevărat, intervenția României nu ar fi contat în mod practic și acest lucru a fost recunoscut chiar de președintele Poloniei atunci. Iar România a permis evacuarea pe teritoriul ei, în ciuda presiunilor Germaniei și U.R.S.S., a președintelui, Guvernului polonez, a tezaurului, comorilor

artistice și arhivistice și a armatei poloneze – D.D.]. Mai mult, fără o frontieră comună cu Germania, România nici nu ar fi avut posibilitatea să acorde o asemenea asistență.

În zorii zilei de 1 septembrie 1939, trupele germane au declanșat atacul contra Poloniei, iar la 3 septembrie 1939 Marea Britanie și Franța au declarat război Germaniei. La 2 septembrie s-a produs un incident care ar fi trebuit să dea de gândit Guvernului român. Ministrul Afacerilor Străine francez a telefonat ministrului Franței la București pentru a-i cere, în absența unei legături telefonice directe între Paris și Varșovia, să transmită un mesaj urgent Ambasadei din Polonia. Domnul Bonnet l-a informat pe domnul Noël că domnul Mussolini s-a declarat

gata să convoace o conferință pentru rezolvarea disputei dintre Germania și Polonia. Ministrul Afacerilor Străine francez îl însărcina pe ambasadorul din Varșovia să preseze Guvernul polonez să accepte propunerea italiană. Și asta chiar în timp ce trupele germane ocupau teritoriul Poloniei!

Demersul Guvernului

Varșovia bombardată sălbatic de Luftwaffe

*Militari
polonezi
internați
în România*

francez s-a făcut fără acordul celui britanic, care refuzase să ia în calcul propunerea domnului Mussolini, înaintată după agresiunea Germaniei. Insistențele domnului Bonnet s-au topit sub ploaia de bombe, care cu o zi înainte începuseră să cadă cu sutele asupra Varșoviei. Dar acest incident poate arunca o lumină asupra lipsei de convingere de care era dominată Franța în ceea ce privește intrarea în război. Pe de altă parte, lipsa totală de acțiune pe frontul occidental, absența oricăror represalii din partea aviației Aliate pentru bombardarea populației civile din Polonia nu au întârziat să provoace o mare nemulțumire în opinia publică românească.

Cu toate acestea, în ciuda protestelor și amenințărilor germano-sovietice, Guvernul român a adus, în clipa prăbușirii Poloniei, servicii apreciabile cauzei aliata. Astfel, Guvernul român a acceptat să asigure tranzitul pe teritoriul României a aproape întregii rezerve de aur a Băncii de emisiune poloneze. O mare parte a militarilor polonezi refugiați în România au putut continua fără opreliști drumul lor către țările aliata. Iar cei 24.000 de militari polonezi internați au beneficiat de un regim generos de libertate,

astfel încât peste 16.000 au putut părăsi ulterior România. Așa au ajuns în Siria, în Palestina, în Franța și în Marea Britanie cele mai bune elemente ce au scăpat din dezastrul armatei poloneze. Între ei s-au aflat toți aviatorii polonezi care nu au căzut pe câmpul de luptă.

5. Atitudinea amenințătoare a Uniunii Sovietice

România se găsea ea însăși într-o situație amenințătoare. După încheierea pactului sovieto-german, România era amenințată în mod direct de vecina de la Răsărit.

Din 1918 până în 1934, România nu a avut relații diplomatice cu Uniunea Sovietică. Aceasta a refuzat să recunoască unirea la România a provinciei românești Basarabia, unire care se făcuse pe baza principiului autodeterminării, pronunțată de Adunarea Națională a acestei provincii. Reîntoarcerea din proprie voință a Basarabiei în cadrul frontierelor românești fusese consacrată la 28 octombrie 1920 printr-un tratat semnat de Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia. [Tratatul nu a intrat niciodată în vigoare pentru că nu a fost ratificat și de Japonia – D.D.].

În 1929, România semnase, alături de Uniunea Sovietică,

Protocolul Litvinov prin care intra în vigoare cu anticipație Pactul Briand-Kellogg pentru renunțarea la război [semnat la Paris, la 27 august 1928, purta numele inițiatorilor, ministrul Afacerilor Străine francez, respectiv secretarul de Stat american – D.D.]; România a semnat, de asemenea, în 1933, Convenția care definea agresorul, prin care se confirmau și precizau obligațiile de neagresiune asumate de cele două state prin aderarea la Pactul Briand-Kellogg și prin încheierea Pactului Litvinov.

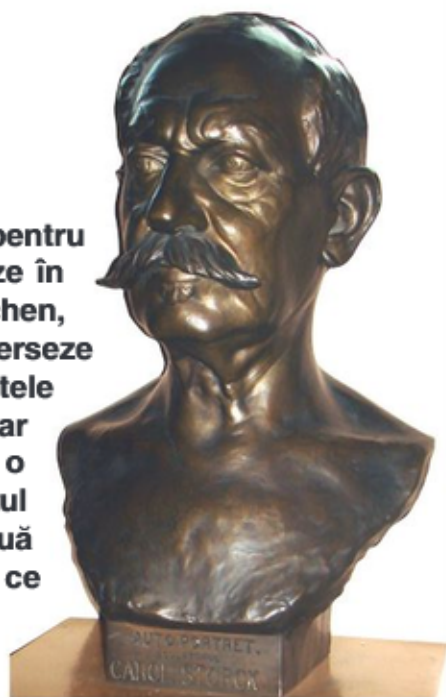
In 1934 – anul în care Uniunea Sovietică a intrat în Societatea Națiunilor – România a stabilit relații diplomatice cu acest stat. Noua atitudine a României se baza, pe de o parte, pe faptul că asumându-și obligațiile din Statutul Societății Națiunilor, Uniunea Sovietică s-a angajat „să respecte integritatea teritorială și independența politică a tuturor membrilor Societății Națiunilor”; pe de altă parte, pe faptul că relațiile româno-sovietice se plasau și sub garanția unui organism dirijat practic de America, Marea Britanie și Franța. Într-adevăr, ținând cont de enorma disproporție de forțe și de ambițiile seculare ale Rusiei de a ajunge la Constantinopol, relațiile româno-ruse nu puteau fi concepute ca lipsite de pericol într-un cadru strict bilateral. Prudența cea mai elementară cerea României să pună aceste relații sub garanția celorlalte Mari Puteri, căci România nu putea risca un nou act de violență, precum cel din 1878, când Rusia aliată a forțat-o să-i cedeze sudul Basarabiei, a doua zi după victoria contra Turciei.

(Va urma)

UN TÂNĂR ARTIST BUCUREȘTEAN ÎN LUMEA NOUĂ

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Focarele de cultură vizuală atractive pentru studioșii români dornici să se specializeze în arte erau, în secolul al XIX-lea: Paris, München, Roma și Viena. Ca un bucureștean să traverseze Oceanul Atlantic și să se îndrepte spre Statele Unite ale Americii era o situație unică. Dar Carol Storck (1854 – 1926), îndemnat de o doamnă americană bogată și cu asentimentul tatălui, ia decizia să meargă în Lumea Nouă pentru a studia și a-și începe o carieră ce promitea a-i fi încununată de succes.

Carol Storck, autoportret

Expoziția universală din Philadelphia, 1876

În 1876, Storck Junior se afla la Academia de Arte din Florența, unde se specializa în atelierul de sculptură al lui Augusto Rivalta. Cunoscut în frumosul oraș italian o doamnă vârstnică, Mary Gilpin, care îl îndrăgise pe tânărul de 22 de ani, orfan de mamă, și îl luase

sub protecția sa, descriindu-i perspectivele strălucite ce i s-ar fi deschis în America. Doamna Gilpin i-a convins tatăl, pe rigurosul și laboriosul Karl Storck (*Magazin istoric*, nr. 10 – 11/2021), de urmările benefice ale unei călătorii în Statele Unite, ce ar fi avut

drept efect imediat evitarea încorporării în armată, pentru care fiul său era eligibil, mai ales în perspectiva izbucnirii unui război la Dunărea de Jos, între Imperiul Rus și cel Otoman, ce se prezenta ca iminent în acea toamnă.

PROTECTORI NOI

Relația dintre cei doi nu a fost „o aventură scurtă și fără consecințe”, așa cum insinua G. Oprescu, ci una decentă, marcată de afecțiune filială. Tratatându-l, la început, ca pe propria-i progenitură, doamna Gilpin i se adresa cu apelativul plin de căldură maternă „Caro mio figlio Carlo”, îi lăuda tatăl

*Karl Storck
cu prima soție,
Ana Clara Ihm,
mama lui Carol*

pentru buna educație ce i-o oferise și-l asigura că-i va găsi o poziție potrivită pregătirii și o ocupație plăcută în noua țară datorită relațiilor ce le avea și mai ales a unui frate al său care fusese președinte al Galeriei de Artă din Philadelphia. O asemenea ofertă nu putea să nu pară tentantă tânărului bucureștean dornic de afirmare.

Într-o misivă îi dădea bune sfaturi asupra felului cum să se poarte, cum să se echipeze pentru călătorie și, mai ales, cum să fie econom în viață. În timpul călătoriei cu vaporul, efectuată în luna noiembrie 1876, învățăcelul întru arte primește primele noțiuni de limba engleză de la protectoarea sa. Dar, fie de la aceste lecții – unde se dovedea că profesoara ad-hoc nu avea metodă și își pierdea repede cumpătul –, fie din cauza avariției excesive ce începuse să o manifeste față de el și a unui comportament bizar, tratându-l ca pe un copil sau chiar ca pe un sclav și palmuindu-l în fața

celorlalți pasageri, ajunși pe pământ american relația avea să degenereze și să ducă la inevitabilă și ireconciliabilă ruptură. Atingând destinația călătoriei, doamna Gilpin și-a arătat adevărata față de persoană extrem de zgârcită și intolerantă: două nopți l-a lăsat pe tânăr să doarmă pe o bancă în depozitul de bagaje din port, apoi iar l-a palmuit și l-a zgâriat pentru că îndrăznise, flămând fiind, să mănânce niște pateuri cu stridii, deși ea îi indicase să postească înainte de Crăciun. Pentru a-l avea sub observație și a-și asigura dependența de ea, i-a sechestrat lucrurile (îi ținea cămășile sub cheie, așa că nu s-a putut schimba timp de două săptămâni, cât fusese ea plecată la rude), i-a reținut pașaportul, i-a luat inelul și ceasul pe care el intenționa să le amaneze spre a face rost de ceva bani, dându-i în schimb o sumă foarte mică din care să se întrețină în lipsa ei.

Toate aceste detalii, uneori

hazlii, dar de cele mai multe ori dramatice, le-a dat Carol Storck părinților în misivele extinse ce le trimitea din Lumea Nouă. Din ele se poate reconstitui portretul artistului la tinerețe: un fiu supus și sfios, muncitor și modest, adaptabil la noile condiții de trai, preocupat să-și clădească o carieră de sculptor, și nu doar de cioplitor, așa cum i se oferea cu destulă ușurință. Obligat, prin forța împrejurărilor, să se descurce de unul singur, a luat viața în piept și a reușit să își găsească drumul la care visase. În ultimele epistole trimise familiei se conturează figura unui om maturizat, mai sigur pe el, pe puterile sale, cu experiență și hotărât să continue ceea ce începuse, o operă de care era mulțumit și care promitea să-i aducă un bun câștig.

Părăsind-o la începutul anului 1877 pe așa-zisa protectoare – care devenise un fel de mașteră pentru el –, Storck Junior s-a împrietenit cu avocatul Charles Gilpin (simplă coincidență de nume cu doamna) și cu gravorul John Sartain (1808 – 1897), care-i vor arăta o statornică și duioasă afecțiune și-l vor proteja împotriva insistențelor încercări ale doamnei Gilpin de a-l face să revină la ea. Nereușind să-l convingă, Mary Gilpin l-a amenințat și i-a trimis o misivă plină de reproșuri pentru nerecunoștința de care dăduse dovadă, acuzându-l de lene, nepunctualitate, murdărie, neglijență vestimentară, vanitate, ignoranță, suficiență, suspiciune, aviditate, spirit risipitor, cheflui și egoist. Noii săi protectori s-au grăbit să-l ajute spre a nu se simți singur și străin în țara unde abia sosise.

Relația cu Sartain era atât de bună și de sigură, încât tânărul bucureștean i-a încredințat obiectele de mare valoare, după ce le recuperase de la Mary Gilpin: ceasul, inelul mamei defuncte, butonii, acul de cravată, pașaportul, carnetul de notițe, fotografiile familiei și câteva scrisori.

REVOLTE, FRIGURI GALBENE ȘI INCENDII

Cu ochiul proaspăt și curios al omului venit din estul Europei, Storck observă, cu uimire, potențialul economic al Americii. Într-o misivă către părinți spune: „Americani fac totul pentru a încuraja progresul artelor, științei și, în general, al industriei.“ Îl impresionează tramvaiul cu aburi, care „circulă repede și încet, la fel ca o locomotivă [...], este o mare realizare să vezi cum vagoanele înaintază de la sine“. Cu un an în urmă, la Philadelphia avusese loc Expoziția Universală, menită a marca împlinirea unui secol de la cucerirea independenței. Datorită interesului unanim pe care îl suscitase, aceasta se redeschisese, la 10 mai 1877, ca o manifestare permanentă: „Deschiderea a avut loc cu o ceremonie grandioasă, la care a fost de față și președintele Statelor Unite. [...] La Expoziție au fost peste 200.000 de persoane.“

Dar în spatele strălucirii Expoziției Centenarului, a eleganței orașului și a opulenței, afișată trufaș, existau încă multe pete negre: problema pacificării amerindienilor era la ordinea zilei, iar muncitorimea o ducea greu, făcea greve

ce se transformau în răscoale, înăbușite în sânge de armată. Toate aceste informații le afla tânărul bucureștean din presă și din discuțiile cu amicii, pentru ca mai apoi să le transmită alor săi, drept știri de senzație, specifice locului în care ajunsese. Tulburările de la căile ferate din 1877 le-a descris pe larg: „În ultima mea scrisoare nu vă relataseam că în această țară a izbucnit recent o revoluție. Inițiatorii ei au fost muncitorii feroviari, adică de la mecanici până la hamali. Cauza a fost că Direcțiunea Societății Feroviare «Pennsylvania» a scăzut în mod ilegal salariile acestor oameni atât de mult, încât abia dacă își mai puteau duce traiul. Din răzbunare, tipii ăștia au produs, fără a fi necesar, pagube mari de tot. S-au adunat mai multe mii și, din păcate, s-au amestecat cu hoți și tot felul de pierde-vară și și-au făcut de cap; de pildă, au distrus trenuri, au jefuit și incendiat transporturi de grâne, au ars până la temelii stații de cale ferată și au comis tot felul de rele. Punctul principal a fost în Pittsburgh, aflat cam la 140 de mile de Philadelphia. Din acest din urmă oraș au pornit, în marș, 3.000 de oameni din trupele regulate, care au fost nevoiți să tragă în această masă de răsculați, în care erau amestecați și femei și copii, astfel că s-au înregistrat morți și

răniți. În afară de asta, au mai fost revolte la Baltimore, Chicago și Scranton, dar numai ale muncitorilor feroviari. Și aici, la Philadelphia, a fost o mică răscoală, dar a fost înăbușită. Pagubele se ridică la aproximativ 75 de milioane de franci, iar cetățenii vor trebui să le acopere prin plata impozitelor. Acum totul este liniștit. În rândul trupelor trimise s-au aflat și doi fii ai domnului Gilpin. Au fost în pericol să ardă de vii deoarece compania lor se afla într-o așa-numită casă rotundă, fiind înconjurată de acești vagabonzi. Erau din Regimentul 1, dar au reușit, din fericire, să iasă din încercuire.“

Fenomenele naturale de proporții, molimele și incendiile l-au uimit la fel ca mișcările sociale și le-a considerat subiecte demne de a fi împărtășite celor de acasă. „Zilele acestea am avut un uragan foarte violent, care a produs pagube cumplite în mai multe din statele unite. În oraș au fost scoși arbori din rădăcină, acoperișuri

John Sartain

au fost luate pe sus, case au fost date peste cap (la țară) și s-au pierdut multe vieți omenești. Și pe mare au fost afectate și s-au scufundat multe nave, ceea ce a însemnat iarăși numeroase victime umane. În general, furtuna asta a bântuit groaznic.

Din ziare veți fi aflat că frigurile galbene au pustiit cumplit statele din sud. Au fost peste 10.000 de cazuri și în jur de 3.000 de morți. Într-acolo sunt trimiși foarte mulți bani. Numai de la Philadelphia s-a trimis peste o jumătate de milion de franci; de la New York și mai mult. De asemenea, mari incendii de preerie au produs pagube cumplite în statele din vest. Se spune că un sat cu peste 200 de locuitori a ars până la pământ, etc. Cauza ar fi indienii vrăjmași. Se bănuiește că cheyennii (un trib) ar fi pus focul din răzbunare.“

„POATE SUNT SPERANȚE DEȘARTE, POATE NU“

Strălucirea prosperității era, după cum se vede, doar o poleială! În pofida evidentului progres – care era limitat însă doar la Coasta de Est –, în Statele Unite era, totuși, criză, arta nu avea căutare și era foarte greu de găsit de lucru. În Philadelphia erau deja doi sculptori și dacă primeau comenzi, nu aveau nevoie de ajutorul său, deoarece își aveau proprii ucenici. De altfel, aspectul său tineresc constituia o piedică în a fi angajat, pentru că, la cei 23 de ani, nu inspira prea mare încredere. Totuși, a găsit o ocupație, anume să dea lecții

Revolta din Pittsburg, 1877

de desen ce-i erau plătite cu 24 dolari pe lună. Dar aceasta nu a durat decât patru luni, din ianuarie până în aprilie. În aceeași perioadă a fost angajat într-un atelier unde era pus să modeleze și să mărească lucrări ce urma a fi turnate. Pentru aceasta primea un mic salariu, dar i se asigura cazarea.

Începuse să frecventeze cursurile serale ale instituției de învățământ artistic superior din Pennsylvania. „Serile am o ocazie excelentă de a vizita Academia de Arte Frumoase deoarece în fiecare seară modelul rămâne vreme de 2½ ore. Trei seri pentru modelaj, trei pentru desen, anume de la ora 7 la 9½, astfel încât sunt ocupat întreaga zi și liber să fac ce-mi place. Vreau să învăț cât îmi stă în putință pentru a găsi, poate, aici un post ca lumea.“ Îl avea profesor pe pictorul Thomas Eakins (1844 – 1916), cu care a legat prietenie. Ajunseseră suficient de apropiați pentru ca maestrul să-i solicite discipolului un ser-

viciu – fie să-i pozeze, fie să îl ajute la finisarea unei lucrări –, pentru care se simțise dator să-i ofere un mic onorariu, așa cum dovedește o notiță plină de căldură și de afecțiune, redactată în franceză și păstrată în arhiva familiei Storck de la Biblioteca Academiei Române. Storck îl prețuia foarte mult pe magistrul său pentru grija ce le-o arăta studenților și i-l prezenta tatălui într-o scrisoare. „Ca profesor îl avem pe un anume Eakins, un pictor bun (elev al lui G r me la Paris), care manifestă un interes viu pentru elevi.“ Încă din prima scrisoare către părinți a solicitat să-i fie trimis certificatul obținut la Academia din Florența și câteva cărți de mitologie antică și de anatomie, fiindu-i necesare la studii.

Din acea perioadă datează un desen în tuș în care învățacelul a reprezentat „Clasa de desen după natură“ (*Philadelphia Lifeclass*), pe care o urma el, de trei ori pe săptămână, în 1879: colegii, care

Thomas Eakins

îmbrăcați lejer, doar în cămașă și vestă, care păstrând încă pălăriile pe cap, dar date mult pe ceafă, sunt concentrați asupra studiului. Cu mâna întinsă spre planșa fixată pe șevalet sau ținută pe genunchi, ei urmăresc, atenți, caracterul modelului ce nu a fost inclus în compoziția de față. Tot din această vreme se păstrează două studii de nud și câteva cu personaje costumate, care erau exerciții academice standard pentru a deprinde tainele compoziției cu tematică istorică.

La Academie a avut ocazia să viziteze o expoziție de artă europeană care l-a impresionat. Pe simeze se aflau picturi de Mariano Fortuny, Jose Villegas, Raimundo de Madrazo, Edouard Detaille, Ernest Meissonier și Hans Makart. Fortuny era eroul generației sale. Storck îl prețuia atât de mult, încât i-a făcut un portret.

Pentru că avea o bună experiență de cioplitor, a primit un angajament în atelierul de pietrărie Waterhouse spre a executa o compoziție cu un copil adormit. La aceasta a lucrat o lună și a primit 25 de dolari. Apoi a trebuit să dăltuiască o urnă funerară cu o draperie pe ea. Rezultatul a fost fericit și astfel și-a dovedit buna pregătire și cunoștințele solide pe care le avea în materie de marmură și piatră. Dar nu neglija nici modelajul și, în timpul liber, se ocupa cu acesta. „Așa mi-a venit ideea – scria el părinților – pe care vreau să o pun în aplicare, de a modela un portret. Dacă îmi va reuși bine, vreau să-l expun la expoziția de primăvară de la Academie. [...] Vreau să încerc. Poate sunt speranțe deșarte, poate nu.“

În primăvara anului 1877 lucrurile începuseră să se aranjeze pentru Storck. Un anume

domn Gordon îi oferise să lucreze în atelierul său și acolo modela, cu entuziasm, mici figurine pe care încerca să le vândă. Se apucase și de un bust al unei doamne ce acceptase să-i pozeze. Nu era o comandă, ci o lucrare pentru propria-i plăcere, care, dacă i-ar fi reușit – căci era suficient de complicată, modelul având pălărie cu pene de struț ce trebuia redată cât mai realist –, intenționa să o expună. Le mărturisea, cu modestie, părinților: „În prezent sunt modelor, adică lucrez pentru mine. Nu vreau să spun sculptor pentru că încă nu o merit, dar încerc să fac ceea ce pot pentru a deveni unul – o sarcină foarte grea în această țară, dar nu am de ales.“ Mai departe, se plânga că nu se pricepe să cioplească veșminte și flori, căci de așa ceva ar fi fost cerere acolo, dar nu dorea să-și câștige „un renume de cârpaci“, chiar dacă, în acel mod, ar fi putut câștiga ceva bani. Tot în același interval un coleg sculptor îi comandase să o modeleze pe Venus, la dimensiuni reduse, urmând ca beneficiarul să o cioplească singur în marmură.

Un an mai târziu, în martie 1878, a participat la o competiție pentru un monument public al unui militar, așa cum îi scria părintelui său, în țară. „În prezent concurez pentru figura monumentală a unui general american. Schițele vor fi expuse la 7 noiembrie la Academia de aici, fiind supuse spre jurizare comitetului de examinare. Mai iau parte încă șapte – opt alți sculptori, cu toții în anii lor cei mai buni, între ei și o domnișoară sculptor.“

(Va urma)

„Vremurile tulburi“ își deapănă în continuare tragismul, urmărit în numărul anterior al revistei. Rusia își va limpezi traseul istoric odată cu instalarea Romanovilor, noua dinastie. Și ultima.

RUSIA DE LA RURIKIZI LA ROMANOV

Dinastia Romanov (cu ultimul ei reprezentant, țarul Nicolae al II-lea, în centru) într-un postum „tablou de familie”

ION BISTREANU

La puțin timp după încoronarea noului țar, boierul Vasili Șuiski a spus, confidențial, unui negustor că țareviciul Dmitri murise cu adevărat în 1591, iar țarul actual n-ar fi nimeni altul decât Grișka Otrepiev (un nume deloc măgulitor, însemnând cârpă, zdreanță), un călugăr caterisit. Denunțat, Șuiski a fost arestat și condamnat la moarte, dar a fost grațiat de falsul țar chiar când urcase pe eșafod. Exilat pentru câteva luni, s-a reîntors la Moscova și a fost reinstalat în Duma boierească. A continuat însă să conspire împotriva impostorului.

Complotul lui Șuiski a reușit în final. La 18 mai 1606, sub pretextul organizării unei parade militare, la Moscova au fost aduși 18.000 de soldați fideli complotiștilor: palatul țarului a fost atacat, falsul Dmitri fiind ucis după ce Maria Nagaia, chemată în grabă, a mărturisit că adevăratul țarevici Dmitri a murit în brațele ei la Uglici și

că, recunoscând pe impostor ca fiind fiul său, „a căzut în păcatul minciunii nerușinate” sub amenințarea cu moartea.

„HOTUL DIN TUȘINO”

Un Zemski Sobor improvizat a ales în grabă un nou țar, pe boierul Vasili Șuiski, sub numele de Vasili al IV-lea, înregistrând

pentru istorie o altă premieră: alegerea primului „țar boier”. Acesta, la urcarea pe tron, a depus în scris un jurământ, consfințit prin sărutarea crucii, că nu va judeca boierii fără participarea Dumei boierești, nu le va confisca moșiile și nu va asculta denunțuri false. Istoricii consideră aceasta o primă încercare de a limita puterea țarului.

Pentru a pune capăt zvonurilor despre supraviețuirea țareviciului Dmitri în 1591, Șuiski a dispus ca rămășițele pământești ale acestuia să fie transferate la Moscova și să fie canonizate.

Însă reputația de mincinos, actul său de regicid, preluarea grăbită a puterii fără aprobarea unui Zemski Sobor reprezentativ i-au subminat credibilitatea lui Vasili al IV-lea, destabilizându-i domnia, ceea ce a marcat începutul celei de a doua perioade a „Vremurilor tulburi” – cea a mișcărilor și revoltelor sociale, luptei pentru putere a boierimii și nobilimii, precum și a unor rășcoale țărănești de amploare. În ținuturile periferice din sud țărani s-au răsculat, numindu-l pe Șuiski „hoț al tronului țarului Dmitri”, care ar fi supraviețuit loviturii de stat din mai 1606. Răscoala a fost condusă de un anume I. Bolotnikov, care s-a autointitulat „marele guvernator al țarului Dmitri”, strângând în jurul lui țărani, orașeni, cazaci, iobagi, militari de toate gradele, precum și un număr mare de aventurieri și tâlhari obișnuiți. Și această răscoală a eșuat, Bolotnikov fiind capturat și executat, dar un nou fals Dmitri, însoțit de aventurieri polonezi, de detașamente de cazaci și de răsculații lui Bolotnikov s-a apropiat de Moscova, stabilindu-și tabăra la Tușino, de unde și porecla de „hoțul din Tușino”. Credibilitatea lui a crescut când în tabără a apărut și văduva „țarului Dmitri”, Marina Mniszech, care și-a „recunoscut” soțul!

Incapabil să-l captureze pe noul impostor,

*Vasili Șuiski,
devenit Vasili al IV-lea,
primul „țar boier”*

Vasili Șuiski i-a chemat în ajutor pe suedezi, dar prețul plătit a fost scump: renunțarea la pretențiile Rusiei asupra Livoniei (regiune istorică pe țărmul estic al Mării Baltice, numită după livonieni, care au trăit pe țărmurile Letoniei de azi), cedarea altor câtorva ținuturi și promisiunea de a se alia cu suedezi împotriva polonezilor.

Înțelegerile lui Vasili al IV-lea cu suedezi au fost considerate de regele polonez Sigismund al III-lea o încălcare a Acordului de armistițiu polono-rus, din 1583, oferindu-i acestuia pretextul pentru o intervenție militară. O armată poloneză condusă de

hatmanul S. Zolkiewski a invadat imediat Rusia și, la 4 iulie 1610, în bătălia de la Klușino, a învins trupele ruso-suedeze.

E VREMEA IMPOSTORILOR

Nobilimea rusă, obosită de numeroasele conflicte civile, a organizat o lovitură de stat; țarul Vasili al IV-lea a fost destituit, călugărit și trimis ostatec în Polonia, unde va muri peste doi ani. Conducerea a fost preluată de un Consiliu, rămas în istorie sub numele de „Cei șapte boieri”, urmând un interregnum de circa trei ani. O mare delegație de boieri a fost trimisă în tabăra regelui polonez Sigismund al III-lea, care asedia Smolensk, oferind tronul lui Wladyslaw (în vârstă de 15 ani), fiul acestuia, cu condiția ca viitorul țar să adopte religia ortodoxă și să se căsătorească cu o rusoaică. Cele două state au încheiat o „pace perpetuă”, angajându-se să acționeze împreună împotriva dușmanilor comuni. În același timp, s-a convenit că nobilimea poloneză nu avea dreptul de a se stabili pe pământul rusesc, de a încălca obiceiurile locale și nici de a promova religia catolică în Rusia.

Două luni mai târziu, noul țar a fost încoronat în lipsă; timp de șapte săptămâni, peste 300.000 de oameni au jurat credință „Țarului și Marelui Duce Vladislav Sigismundovici”. Hatmanul Zolkiewski, prezent la ceremonii, a scris regelui: „Numai Dumnezeu știe ce se află în inimile oamenilor, dar, din câte am înțeles, moscoviții doresc sincer

*Bătălia de la Klușino, din iulie 1610,
unde trupele ruso-suedeze au fost înfrânte
de oastea poloneză condusă de...*

ca prințul să domnească peste ei”.

În același timp, la Tușino a crescut numărul cazacilor, iobagilor și țăranilor, susținători ai falsului Dmitri al III-lea. Amenințarea reală a unui atac din partea impostorului a forțat „Cei șapte boieri” să permită trupelor polono-lituaniene să intre în Moscova. Mulți au considerat actul drept o trădare a intereselor naționale, țara confruntându-se cu pericolul pierderii independenței.

La sfârșitul anului, „hoțul din Tușino” a fost ucis de fostul comandant al gărzii personale. Restul rebelilor de la Tușino a fost preluat de atamanul cazac I. Zaruțki. Cu el a mers și Marina, care, peste o lună, a născut un băiat; botezat Ivan și poreclit „Ivan Vorionok” (Ivan pui de cioară), el a fost declarat de rebeli moștenitor al tronului Rusiei.

Un al treilea fals Dmitri (numele real Sidorka sau Matiușka) a apărut pentru scurt timp în ținutul Pskov, de unde și porecla de „rebelul din Pskov”. Însă locuitorii Pskovului l-au capturat și predat autorităților de la Moscova, care l-au executat. În „Vremurile tulburi”, cei trei impostori „Dmitri” mai sus amintiți au fost cei mai cunoscuți, dar nu singurii: în total, până în 1614 au apărut 19 indivizi care s-au autodeclarat fii ai lui Ivan cel Groaznic sau ai țarului Fiodor Ivanovici, iar până în 1640 alți 37!

Spre indignarea nobilimii ruse, regele Sigismund, încălcând termenii acordului și tentat de perspectiva unei posibile alipiri a Rusiei la Rzeczpospolita, a respins cererea ca fiul său să treacă la religia ortodoxă, intenționând să ocupe el tronul Rusiei și să convertească țara la catolicism,

... hatmanul Stanislaw Zolkiewski
(1547 – 1620)

prin unirea celor două biserici pe baza deciziilor Sinodului de la Florența, din 1439, care recunoștea supremația Papei asupra Bisericii Ortodoxe. În plus, armata polono-lituaniană a ocupat Smolensk, a intrat în Moscova și a ocupat Kremlinul.

Resentimentele moscoviților față de polonezi și catolicism au început să crească asemenea unui bulgăre de zăpadă rostogolit, devenit de neoprit. Obosiți de anii îndelungați de anarhie, de trădarea intereselor naționale de către aristocrația de la Moscova, oamenii de rând au apărut tot mai dispuși să restabilească ordinea în statul amenințat de pierderea independenței și chiar de dispariția sa.

Moartea celui de al doilea fals Dmitri („hoțul din Tușino”) a influențat radical evenimentele ulterioare. A dispărut pretextul (lupta împotriva impostorului) intervenției militare a regelui Sigismund al III-lea. Astfel, trupele poloneze s-au transformat într-o armată de ocupație, iar „Cei șapte boieri” a fost considerat guvern de trădători.

Începe a treia etapă a „Vremurilor tulburi”.

CĂLUGĂRIȚA MARTA IA CONDUCEREA, ...

Mișcările interne capătă treptat caracterul unei lupte pentru alungarea ocupanților. La îndemnul Patriarhului Hermogenes este creată prima miliție națională, condusă de nobilul P. Liapunov din Riazan și de cazacul Zaruțki, care s-a îndreptat spre Moscova. În Capitală a izbucnit între timp o revoltă împotriva ocupanților polonezi. Confruntarea s-a transformat într-o baie de sânge, care a durat două zile: orașul a fost incendiat și 7.000 de locuitori au fost masacrați. Prima miliție populară a eșuat în asediarea Moscovei, dizolvându-se din cauza unor disensiuni interne, care au provocat și asasinarea lui Liapunov. Toate aceste evenimente au fost considerate drept „ruina finală a țaratului moscovit”.

În toamna aceluiași an, Kuzma Minin, un negustor din Nijni Novgorod, a colectat taxe de la populație, mănăstiri și sate pentru a finanța o a doua miliție populară, condusă de kneazul Dmitri Pojarski, care, în 1612, a pornit cea de a doua campanie împotriva polonezilor. După un asediu de câteva luni, la 4 noiembrie 1612, garnizoana poloneză din Moscova a capitulat.

Ziua de 4 noiembrie a fost declarată „Ziua unității naționale”. După ce a fost înlocuită, în 1918, cu sărbătorirea revoluției bolșevice (7 noiembrie), în 2005 a fost reinstaurată ca sărbătoare națională, sub vechea denumire și la aceeași dată.

Pojarski a creat un „Consiliu al întregului pământ”, având sarcina de a convoca o Adunare a Țării (Zemski Sobor) cât mai reprezentativă, în vederea alegerii

Regele polon Sigismund al III-lea, cel tentat să alipească Rusia la Rzeczpospolita, ...

unui nou țar. La începutul anului 1613, reprezentanții aleși ai „Adunării Țării” au început să se strângă la Moscova. A fost o Adunare la care au participat peste 800 de reprezentanți ai tuturor claselor sociale de la orașe și sate. Cei prezenți au păstrat un post de trei zile pentru a fi curățați de păcate. Chiar în prima zi a lucrărilor au anulat decizia Adunării din 1610 privind alegerea prințului polonez Wladyslaw pe tronul Rusiei și au votat ca „Principi străini și prinți tătari să nu fie invitați pe tronul Rusiei”, iar conducătorul statului rus să fie ales din marile familii moscovite. Fără dezbateri au fost eliminate candidaturile celor doi prinți străini – polonezul Wladyslaw, suedezul Karl Philip – precum și a minorului Ivan („Vorionok”), fiul celui de al doilea fals Dmitri și al Marinei Mniszech.

La 21 februarie 1613 Mihail Fiodorovici Romanov, în vârstă de 16 ani, a fost ales țar cu unanimitate de voturi. Argumentul în favoarea alegerii lui a fost acela că bunicul său, boierul Nikita Romanov,

era fratele primei soții a lui Ivan cel Groaznic, Anastasia Romanova, iar Mihail însuși era nepot de văr al țarului Fiodor I. Ca urmare, accesarea sa la tron a fost considerată legitimă. Această procedură de desemnare a pus capăt autoproclămării unor falși moștenitori. Astfel, primul țar Romanov a fost un țar ales. A fost și ultimul care a ajuns pe tron în acest mod.

Conform unei legende, aflând că Mihail a fost ales țar, câțiva soldați polonezi și lituanieni au încercat să îl captureze. Neștiind drumul către Mănăstirea Ipatiev de lângă Kostroma, unde Mihail se refugiase împreună cu mama sa, au apelat la un țăran, Ivan Susanin, care a lăsat impresia că îi va ajuta, în realitate conducându-l printr-o mlaștină de netrecut, în care au pierit cu toții. Mihail, avertizat de ginerele lui Susanin, a fost ascuns de călugări, până când a ajuns la el delegația boierilor moscoviți.

Sacrificiul lui Susanin a inspirat multe creații literare și muzicale. Mihail Glinka a scris opera *O viață pentru țar*, care, după revoluția bolșevică din 1917, a fost redenumită *Ivan Susanin*. În plus, piesa corală *Slavă, slavă ție, Sfântă Rus’*

Kneazul Dmitri Pojarski și negustorul Kuzma Minin, eliberatorii Moscovei în 1612
(reprezentați pe monumentul dedicat evenimentului, în Piața Roșie)

... a respins cererea ca fiul său, Wladyslaw, deja încoronat ca țar, să treacă la ortodoxism

– (*Славься, славься, святая Русь*) din opera lui Glinka a înlocuit imnul țarului, *Doamne, ocrotește-l pe țar!* (*Боже, Царя храни!*) din finalul cunoscutei Uvertura 1812 a lui Ceaikovski.

La 2 mai 1613, Mihail a sosit la Moscova, iar la 11 iulie a fost încoronat. Așa a început istoria celei de-a doua și ultimei dinastii țariste a Rusiei.

Țarul Mihail Fiodorovici era o fire blândă, melancolică, nedotat cu abilități deosebite, dar nu lipsit de inteligență; având o educație sumară, nu știa să scrie și cu greu știa să citească. Până în 1619, când s-a întors din prizonier tatăl lui, Fiodor Romanov, țara a fost condusă de mamă, călugărița Marta, și de rudele acesteia.

Ultimul act al dramei acelei perioade s-a consumat la începutul anului 1614. Atamanul Zaruțki, care provocase mai multe revolte în sudul țării, a fost capturat, împreună cu Marina și cu fiul acesteia. Primul a fost tras în țeapă, Marina a fost aruncată în închisoare, unde a murit după scurt timp, iar unul

dintre primele decrete ale noului țar a fost cel privind execuția publică a fiului Marinei, micul Ivan, în vârstă de trei ani. De obicei, copiii indezirabili erau discret sufocați cu o pernă, în camere sau temnițe întunecate. Dar erau prea recente aparițiile unor impostori „salvați în mod miraculos”. Prin urmare, execuția a fost publică, Ivan murind în chinuri, ștreangul fiind prea larg și prea gros. În opinia unor istorici, execuția publică a lui Ivan ar fi fost decisă de Marta, mama țarului.

... IAR PRIMUL ROMANOV NU POATE CONDUCE SINGUR

„Vremurile tulburi” au fost una dintre cele mai complexe și misterioase perioade din istoria Rusiei, în care au existat nu doar intrigi de palat, lupte pentru tron, invazii străine și chiar o încercare de introducere a catolicismului în Rusia, ci și renașterea unei puternice mișcări naționale, apariția de noi eroi și, în final, eliberarea țării de invadatori. Sfârșitul acestei perioade este greu de redus la data alegerii noului țar și a încheierii războiului civil.

Lupta împotriva invadatorilor străini, catolici și protestanți, a dus la o percepție negativă a tot ceea ce a venit ulterior din Occident. Astfel, Rusia a fost lipsită de oportunitatea de a porni pe calea reformelor și de asimilare a realizărilor civilizației europene. Pentru o lungă perioadă obiectivul principal al politicii externe a Rusiei l-a constituit recuperarea pământurilor pierdute și refacerea pozițiilor sale în estul Europei.

Rusia a ieșit din „Vremurile tulburi” extrem de epuizată, cu uriașe pierderi teritoriale

Țarul Mihail Feodorovici
(1613 – 1645),
întemeietorul dinastiei Romanov

(blocarea ieșirii la țărmurile baltice, nord-vestul țării ocupat de suedezi, iar ținuturile vestice de polonezi), cu o economie dezorganizată și cu moartea a aproape o treime din populație. Abia în 1617, după mai multe ciocniri armate și tot atâtea negocieri, prin pacea de la Stolbovo, Suedia a returnat Rusiei ținutul Novgorod, dar a păstrat coasta baltică. Regele Gustav-Adolf declara că „Rusia nu mai este un vecin periculos... este separată de Suedia de mlaștini, fortărețe și le va fi greu rușilor să treacă acest «pârâu» (fluviul Neva)”. Un armistițiu a fost încheiat (Deulino, 1618) și cu Rzeczpospolita, care a retrocedat cetățile Smolensk și Cernihiv. Eliberat din prizonierat, Fiodor Romanov, tatăl țarului Mihail, a fost intronizat patriarh al Moscovei. Până la moartea sa (1633) a condus Rusia, alături de fiul său, toate documentele de stat fiind emise în numele țarului

și al patriarhului, numit și Marele Suveran.

Prințul Wladyslaw, care devenise deja regele Wladyslaw al IV-lea Vasa al Uniunii polono-lituaniene (folosind și titlul de Mare Duce al Moscovei), va renunța la pretenția la tronul Rusiei abia în anul 1634, după ce a primit o „despăgubire” de 20.000 de ruble de argint.

Deși o parte a pământurilor rusești a rămas la Rzeczpospolita și Suedia, unitatea teritorială a țaratului a fost restabilită. În condițiile geopolitice specifice ale primei părți a secolului al XVII-lea, s-au conturat trăsăturile dezvoltării ulterioare a țaratului rus: autocrația ca formă de guvernare politică, iobăgia ca bază a economiei, ortodoxia ca ideologie, sistemul funciar ca structură socială, creșterea semnificativă a rolului boierilor.

Dinastia Romanov s-a prăbușit după 304 ani. În 1917, Imperiul Rus a intrat într-un nou ciclu, asemănător cu cel al „Vremurilor tulburi”: sfârșitul unei dinastii, ample frământări social-politice (revoluție burgheză-democratică, revoluție bolșevică), război civil, intervenție străină, totul culminând cu apariția unui nou imperiu, comunist – U.R.S.S.

Nemesis a fost și de această dată răzbunătoare: domnia Romanovilor a început la Mănăstirea Ipatiev, continuând cu execuția nemiloasă a unui nevinovat copil, de trei ani, numai pentru faptul că niște aventurieri îi atribuiseră titlul de țarevici. Peste trei secole, un alt copil nevinovat, țareviciul Alexei, fiul țarului Nicolae al II-lea, va fi împușcat la Ekaterinburg, împreună cu întreaga familie imperială, în subsolul unei case cu numele Ipatiev. ■

RUGUL APRINS ȘI PELERINAJELE

MARIUS VASILEANU

Relativ puțin practicat și mai rar studiat în România, fenomenul călugărilor itineranți are o multi-seculară și bine cunoscută tradiție în creștinism.

Istoria creștinismului ortodox enumeră câteva personalități care, cel puțin în anumite perioade ale vieții, au practicat asemenea forme de căutare spirituală, itinerantă, uneori premeditat, programatic, alteori forțate de împrejurări. În ceea ce privește Rugul Aprins, devenit itinerant din motive politice, părintele Ioan Kulighin (*Magazin istoric*, nr. 9/2018) este socotit un bun exemplu, la fel cum este și unul dintre ucenicii acestuia, mult mai cunoscut peste ani, părintele Andrei Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018).

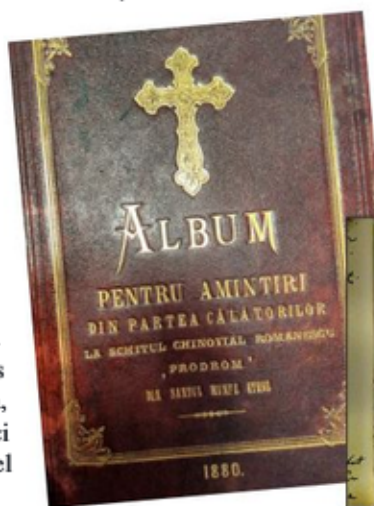
Iar exemplele pot continua. Există mărturii că părintele Nil Dorobanțu – un personaj pe cât de interesant, și spiritual, și intelectual, în perspectiva multiplelor sale studii universitare, pe atât de controversat –, la rândul său un fel de monah itinerant, ar fi trecut și pe la Mănăstirea Antim, în vremea conferințelor Rugului Aprins. Ori, de ce nu, privind dinspre celălalt „plămân” al creștinătății, am mai scris aici despre prezența, fie și pasageră, la cel puțin una dintre întâlnirile Rugului Aprins a Măseniorului Vladimir Ghika, astăzi canonizat de Vatican. Căci Fericitul Vladimir Ghika a fost el însuși un pelerin.

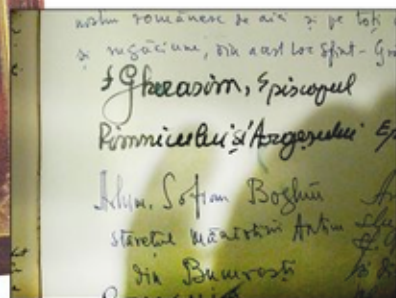
Părintele Sofian Boghiu

UN BUN EXEMPLU

Monahismul itinerant este splendid ilustrat în literatura clasică de volumul *Povestirile unui pelerin în căutarea rugăciunii neîncetate* – care circulă mai des cu titlul *Povestirile pelerinului rus* –, a cărei ediție românească publicată la Editura Deisis (Sibiu, 2001) este cea mai

Albumul de impresii al Schitului Prodomu (stânga) și semnătura arhimandritului Sofian Boghiu

Schitul românesc Prodromu

completă. Dar și creștinismul ortodox de nuanță românească a avut monahi itineranți ori simpli creștini a căror viață poate fi clar asociată cu cea monahală. Exemplul cel mai la-ndemână este cel al ciobanului Moș Gheorghe Lazăr din Șugag (1846 – 1916), canonizat recent de Biserica Ortodoxă Română. Ceea ce se poate observa, totuși, este că aceste forme de itineranță sunt foarte rare, determinate de cauze social-politice, adesea, cel puțin în ultimul secol, și se împletesc cu pelerinajul propriu-zis, predominant.

Iar uriașa temă a pelerinajului creștin (ortodox) are la rândul ei nuanțe și adaptări, în funcție de secolul în care se petrece. În spațiul românesc s-a ocupat profesionist de acest subiect sociologul Mirel Bănică, în splendidul său volum *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană* (Editura Polirom, 2014).

În fond, așa cum diametrul unui cerc a fost inspirat definit drept „coarda maximă”, așadar cea mai mare coardă care poate fi trasată, tot astfel itineranța poate fi definită ca un pelerinaj maxim, perpetuu – ceea ce nu este deloc exagerat și ne este uneori amintit inclusiv în literatura creștină. Este o formă de a lua distanță de lume, în general, de a te „înstrăina”, iar modelul luminos al părintelui Ioan cel Străin (Ioan Kulighin) este exemplar – a scris despre aceasta părintele Andrei Scrima în cartea sa *Timpul rugului aprins*, apărută în mai multe

ediții la Editura Humanitas, a scris Anca Manolescu în câteva memorabile studii și eseuri, a se vedea volumul *Modelul Antim, modelul Păltiniș* (Humanitas, 2015).

Mă voi opri în cele ce urmează la un bun exemplu, o personalitate emblematică a Rugului Aprins, părintele Sofian Boghiu (1912 – 2002). Chiar dacă am mai scris aici despre părintele Sofian Boghiu (*Magazin istoric*, nr. 1/2019), nu am insistat asupra pelerinajelor sale, deosebit de interesante. Fiindcă majoritatea s-au petrecut în anii '70 – '80, au fost tributare conjuncturii politice și favorizate de câteva relații personale. Avantajat de

specializarea sa în pictura de biserică, părintele Sofian a ajuns, cu ajutorul părintelui A. Scrima, să picteze o vreme la una dintre bisericile din Liban. A profitat de această șansă și a călătorit astfel la Ierusalim și-n alte spații sacre importante pentru simbolistica creștină.

În *Jurnalul* său, părintele Sofian Boghiu notează câte ceva din impresiile și meditațiile izvorâte în aceste pelerinaje. Cele mai importante mi s-au părut paginile dedicate pelerinajului în Muntele Athos, unde ajunge de două ori. De altfel, în cartea de impresii a schitului românesc Prodromu, am regăsit acum câțiva ani și semnătura părintelui Sofian ajuns pe Sfântul Munte.

Ceea ce se poate observa din *Jurnalul* părintelui Sofian Boghiu este ochiul profesionist cu care comentează uneori frescele și arta athonite.

Biserica Protaton (Kareia, Muntele Athos)

Iată un exemplu: „Pășesc pe pământul Sfântului Munte. Cât de mult și de multă vreme doream acest lucru și iată, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-a împlinit astăzi, 4 ianuarie 1980. Slavă lui Dumnezeu! Cu un mic autobuz, îngrămădiți, urcăm spre Karies. L-am întâlnit pe părintele Neofit Negară, cu asinul. El îmi făcuse chemare încă din 1970, dar nu am primit pașaportul, deși aveam toate aprobările. Și de la Ambasada greacă din București, și de la Constantinopol. Am stat la Vecernie aici în Kareia, la Mănăstirea Protaton. Fresce admirabile și foarte bine păstrate din secolul XIV, pictate de Manuel Panselinos, din școala macedoniană“.

AJUTOR ROMÂNESC PENTRU MUNTELE ATHOS

Fost stareț al Mănăstirii Antim din București, precum orice monah cultivat și participant activ la întâlnirile Rugului Aprins, părintele Sofian Boghiu notează de câte ori are prilejul pe Athos și câteva informații despre bibliotecile întâlnite: „5 ianuarie. Am coborât la Iviron, pe latura apuseană a Sfântului Munte. Mănăstire mare, frumoasă și bogată. A fost întemeiată în 980 de Ioan Iberul. Din 1355 o au grecii. În 1865 a fost arsă, dar refăcută curând. Aici este icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului «Portărița» (*Portaitisa*), cu un istoric impresionant (anul 1004). Mănăstirea are o bibliotecă foarte bine pusă la punct, cu 2.000 de codice și 13.000 de cărți. În muzeu se păstrează sacosul [veșmânt în formă de sac – *n. M.V.*] împăratului Ioan Țimiskis, dar și o Evanghelie de aur de 22 kg și alte Evanghelii și codice din epoca căderii Constantinopolului. Sunt multe icoane și sfinte moaște. În obște, 10 călugări“.

Precum orice român, și părintele Sofian Boghiu se bucură și notează imediat dovezi ale ajutorului însemnat, în anumite veacuri esențial, adus de români Muntelui Athos: „11 ianuarie. Am ajuns la Dionisiu. Construită pe o stâncă de pe malul mării de Sfântul Dionisie din Kastoria (de unde și numele mănăstirii) în 1366 [...] mănăstirea a fost pustiită de un incendiu în secolul al XVI-lea, după care a fost restaurată de Neagoe Basarab.

Aici s-a retras Sfântul Nifon din Peloponez, care a fost Mitropolit de Tesalonic și Patriarh

al Constantinopolului, dar și mitropolit al Țării Românești. După ce a fost alungat din țara noastră de Radu cel Mare, s-a retras la Mănăstirea Dionisiu și a trăit ca un simplu monah, până la moartea sa. Aici se află și chilia în care a locuit el – acum capelă. Tot aici sunt și sfintele sale moaște, într-un chivot de argint, dăruit de Neagoe Basarab, o adevărată operă de artă.

Pictura murală din biserica mare (*Katholikon*) este a pictorului cretan Tzortsis, în secolul al XVI-lea, iar minunatele fresce din trapeză și de pe sălile vecine, cu scene din Apocalipsă, sunt din secolul al XVII-lea“.

Sau: „Inițial Mănăstirea Grigoriu a fost construită de ucenicii Sfântului Grigorie Sinaitul în secolul al XIV-lea, apoi fiind pustiită de pirați. A fost restaurată de Ștefan cel Mare la anul 1500. În 1761 a fost distrusă de un incendiu, apoi restaurată de domnii munteni și moldoveni, colaborând și Mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei“.

„12 ianuarie. Sâmbătă. Am ajuns către seară la Mănăstirea Simonos Petras – ca într-un cuib de vulturi. Este construită pe vârful unei stânci, la 333 m deasupra nivelului mării. În 1256 Sfântul Simeon a construit o mănăstire mică, ajutat de trei nobili bogați din Tesalonic, deveniți mai târziu călugări. Peste 8 ani, în 1264, Sfântul Simon vindecă cu rugăciunea pe fiica regelui sârb Ioan Ugleș, iar regele, ca recunoștință, reconstruiește mănăstirea și o înzestrează cu multe proprietăți în Grecia și în Serbia. Mihai Viteazul oferă și el acestei mănăstiri multe proprietăți în Valahia“.

„Cu vaporul am ajuns la Dochiariu, pe

Biserica Mănăstirii Marea Lavră

malul mării. Mănăstirea a fost construită în secolul al XI-lea de egumenul Eutimios Bizantios, ucenicul Sfântului Athanasie, ctitorul Marii Lavre. Prădată și distrusă de pirați în mai multe rânduri, a fost restaurată de împărații bizantini, iar în 1510 a fost din nou restaurată de către Doamna Ruxandra, soția lui Bogdan al Moldovei. Frescele, foarte frumoase, au fost realizate de vestitul pictor călugăr Teofan Cretanul (secolul XVI). În aceeași zi am pornit spre Xenofont, aproape de Dochiaru, tot pe malul mării. Sunt de aceeași vârstă (secolul XI). Și ea, distrusă de pirați în mai multe rânduri, restaurată de domni și boieri români. Tot așa după incendiul din 1917.

Nu am mai selectat în cele de mai sus detaliile liturgice și alte întâlniri memorabile, întregul fragment *Jurnal* al Părintelui Sofian dedicat Athosului merită citit detaliat.

SĂ-I PRIVIM CHIPUL

Pentru a rămâne în zona vizualului, amintesc aici despre bine-cunoscuta pildă provenită

din *Pateric* în care un ucenic nu pune nicio întrebare marelui Avva Antonie în chilia căruia ajunge cu greu, dar constant, an de an, alături de alți doi monahi. Fiindcă îl vizitase deja de ani buni, Avva Antonie îi zice: „Vii aici de o grămadă de vreme și nu mă întrebi niciodată nimic». El, ucenicul, i-a răspuns: «Îmi ajunge să te privesc, părinte». Părintele Sofian Boghiu a fost una dintre personalitățile iconice ale Rugului Aprins – fenomen duhovnicesc care reprezintă viul și excelența ortodoxiei românești de secol XX.

Angajamentul pneumatic (duhovnicesc) al Rugului Aprins abia începe a fi descoperit, prin aprofundarea vieții și operei membrilor săi emblematici. Dar, uneori, ajunge să-i privim chipul: duhovnic îndrăgit și foarte căutat al Bucureștiului, părintele Sofian Boghiu este unul dintre membrii cei mai însemnați ai Rugului Aprins, iar prezența sa smerită și luminoasă străluce până astăzi. Nu întâmplător este una dintre personalitățile Bisericii Ortodoxe Române, din trecutul recent, propusă pentru o apropiată canonizare. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2023, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista *Magazin istoric*.

– Cât a durat întocmirea hărții lui Rigas Velestinlis?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din februarie 2023 este:

„Săpătura din fața bisericii Sf. Mihail, din Cluj-Napoca“

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Ioan Ovidiu Suciu**, din **Sibiu**, jud. Sibiu.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2023.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sect. 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

CELE ȘASE BĂTĂLI NEDECISE

A patra bătălie de la Kawanakajima, pictură pe lemn de Utagawa Hiroshige, din 1845; în stânga se află armata Takeda, iar în dreapta cea Uesugi

ANDREI OPREA

● Un călugăr cu două soții, trei metrese, un iubit și 30 de amanți și amante ● „Încerc să îmi păstrez sulița ascuțită” ● Arcuri și săgeți, nu orez și sare ● Strategia ciocnitorii ● „Haideți să îl păcălim!” ● Evantai contra sabiei ● Ucis de un pușcaș mai treaz ● Asasinat de un ninja ascuns în toaletă?

Este dimineața zilei de 18 octombrie 1561. Aflat cu jumătate din armată într-o câmpie înconjurată de munți și de două râuri, Takeda Shingen, daimyō (nobil feudal) al provinciei Kai, așteaptă să vadă rezultatul ambuscadei sale. Are, în sfârșit, o șansă să își biruie rivalul, Uesugi Kenshin, daimyō de Echigo, însă ceața deasă nu îi permite să vadă exact ce se întâmplă.

Războiul dintre cei doi, o confruntare care a devenit legendară în istoria Japoniei, a intrat în al nouălea an. Armatele clanurilor Takeda și Uesugi s-au luptat deja de trei ori în aceeași regiune (în 1553, 1555 și 1557), rezultatul fiind mereu nedecis.

Cei doi erau strategii militari renumiți. Au căpătat porecle pe măsură: Shingen era supranumit „Tigrul din Kai”, iar Kenshin „Dragonul din Echigo”. În cultura chineză, cunoscută și apreciată de amândoi, aceste două ființe sunt rivale de moarte, însă niciodată nu reușesc să îl învingă pe celălalt (Magazin istoric, nr. 7/1988, 10/2020). Și Shingen, și Kenshin încercau să acumuleze teritorii și putere, astfel încât să poată cuceri restul țării (Magazin istoric, nr. 2/1979). Însă, de fiecare dată când unul avansa, celălalt contracara.

Confruntarea din 18 octombrie 1561 de la Kawanakajima (toponim care s-ar traduce „insula aflată între râuri”) a fost punctul culminant al rivalității. O bătălie deosebit de sângeroasă, care a reprezentat și singurul moment în care cei doi s-au întâlnit față în față.

Uesugi Kenshin,
portret din timpul vieții,
păstrat la Templul Rinsen-ji

Cei doi *daimyō* se asemanau în multe privințe. Amândoi își dobândiseră statutul în moduri ilegite. Shingen și-a uzurpat tatăl după ce acesta a încercat să-l dezmoștenească, iar Kenshin și-a obligat seniorul să îl adopte, să îi acorde titlul său și chiar și numele de familie. Oameni pioși, cei doi se călugăriseră – Shingen și Kenshin sunt prenumele lor monastice. Erau culti, amândoi compunând poezii și admirând cultura clasică, mai ales pe Sun Tzu.

Existau însă și multe diferențe. Kenshin, însușindu-și traiul de călugăr, a rămas celibatar toată viața. Shingen, pe de altă parte, a avut două soții, trei metrese, un iubit și în jur de 30 de amanți și de amante. Se deosebea și modul în care purtau războiul. După cum a spus chiar Kenshin: „El [Shingen] încearcă să obțină o victorie finală, fiindcă adevărata sa dorință este să cultive pământul [pe care îl cucerește]. Eu nu sunt așa. Eu mă întâlnesc cu

inamicul și mă lupt cu el. Încerc să îmi păstrez sulita ascuțită.”

Conflictul dintre cei doi a început când Takeda Shingen a invadat provincia Shinano, o zonă muntoasă aflată între Kai și Echigo. În 1553, nobilii locali i-au cerut ajutorul lui Uesugi Kenshin, care a intervenit cu armata. După prima bătălie de la Kawanakajima, o confruntare în care niciuna dintre părți nu și-a angajat toate trupele, s-a format un hotar informal. Extremul nord al provinciei Shinano, granița cu Echigo, a devenit un protectorat al clanului Uesugi. În anii următori, au mai avut loc două bătălii la Kawanakajima, ambele nedecise, alături de alte confruntări în regiuni diferite, fiecare clan sprijinindu-i pe rivalii adversarului.

Deși se aflau în conflict, cei doi *daimyō* se respectau și se laudau reciproc. Într-o diplomă din 1561, acordată de Kenshin unui samurai care s-a distins în luptă împotriva clanului Takeda, acesta a spus despre Shingen: „Este o persoană neîntrecută în modul în care se străduiește să își atingă țelurile. Adevărul este că rudele, slujitorii și chiar și trupele sale din rezervă [...] se simțeau inspirați să îl slujească.”

Un alt episod celebru este relatat în cronica lui Rai San'yō (care a trăit însă cu peste 200 de ani mai târziu). Doi *daimyō* adversari lui Shingen, Imagawa Ujizane și Hojo Ujiyasu, au blocat exportul de sare către Kai, provincie neavând acces la această resursă vitală (*Magazin istoric*, nr. 4/2009) decât prin import. Când a aflat, Kenshin i-ar fi trimis o scrisoare rivalului

Takeda Shingen,
ilustrat
în veacul al XVI-lea

său: „Am auzit că Ujiyasu și Ujizane se folosesc de sare ca să te chinuiască. Ce gest laș și nedrept! Eu mă lupt cu tine cu arcuri și cu săgeți, nu cu orez și cu sare, așadar, te implor ca de acum înainte să îți obții sarea de pe pământurile mele.”

Conflictul din 1561 a început în luna mai, când Uesugi Kenshin a atacat un aliat al clanului Takeda într-o provincie învecinată. Shingen, aflând vestea, a strâns o armată de 20.000 de oameni, plănuiind să avanseze spre Echigo prin regiunea Kawanakajima. La rândul său, Kenshin, anticipând planurile rivalului său, și-a încetat atacul și a înaintat cu propria oaste, de 13.000 de ostași, spre Kawanakajima.

Amândoi doreau să își biruie rivalul într-o bătălie directă. Kenshin a sosit primul în regiune și a permis cercetașilor clanului Takeda să ducă vestea mai departe. Când a ajuns la rândul său, Shingen și-a plasat armata în munții din est, pe drumul spre Echigo. Oștenii

Uesugi, văzând că li s-a tăiat calea de retragere, s-au speriat, însă, conform cronicii *Koyo Gunkan*, Kenshin „nu a arătat niciun semn de îngrijorare“. Vreme de câteva zile, cele două oști au păstrat distanța, amândoi comandanții fiind precauți.

La 8 octombrie, pe neașteptate, armata Takeda și-a părăsit tabăra, a traversat câmpia și cele două râuri și a ocupat castelul Kaizu, garnizoana fiindu-le credincioasă. Cetatea se afla la scurtă distanță de oastea Uesugi, campată în munții din apropiere, însă Kenshin nu a reacționat la manevra adversarilor. Kaizu, deși avea o poziție strategică, era o fortăreață mică și nu avea cum să găzduiască întreaga oaste Takeda.

Manevra armatei Takeda făcea parte din planul samuraiului Yamamoto Kansuke. Un războinic bătrân de 70 de ani, talentat strateg, care își pierduse un ochi și un picior în luptă, ajunsese unul dintre cei mai importanți sfetnici ai lui Takeda Shingen, în ciuda faptului că avea origini umile. Și-a intitulat planul *kitsutsuki no sempo* – „strategia ciocănitorei“. Când ciocănitorea lovește copacul, insectele fug prin gaura făcută de pasăre și sunt mâncate.

Kansuke a propus ca, la miezul nopții, de 17 octombrie, 8.000 de ostași sub comanda lui Takeda Shingen să părăsească fortăreața Kaizu, să treacă râul spre câmpie și să se alinieze pentru luptă în liniște. Cei alți 12.000 de oameni trebuia să atace tabăra Uesugi de pe munte. „Indiferent dacă trupele din Echigo vor câștiga sau vor pierde această luptă, vor trebui să treacă râul ca să se retragă.

Când vor face asta, ostașii [din câmpie] [...] îi vor ataca din spate și îi vor nimici.“

Cei 8.000 de soldați au ajuns pe câmpie și s-au aliniat pentru luptă în doar câteva ore, pe beznă – fuseseră bine instruiți în zilele anterioare. Takeda Shingen și-a instalat cortul în centrul oștirii, așteptând răsăritul și armata adversară. Ceața de dimineață nu îi permitea să vadă. Când a început să se limpezească însă, oștenii Takeda nu au văzut o gloată dezorganizată aflată în retragere. Oastea Uesugi, aliniată de luptă și neatinsă, șarjă spre ei.

Uesugi Kenshin, fie mulțumită cercetașilor, fie spionilor, știa că Takeda Shingen plănuia ceva și îi intui strategia. „Haideți să îl păcălim de data aceasta“, ar fi spus generalilor săi, conform cronicii *Koyo Gunkan*. „Când va răsări soarele, vom ataca armata lui Shingen [...] și îi vom învinge înainte ca oastea lui [cei 12.000 de ostași] să reușească să ajungă la noi. Ne vom asigura că gărzile de corp ale lui Shingen se vor bate cu ale mele. Păi, s-ar putea chiar ca eu și cu Shingen să ne luptăm

unul cu altul și să ne înjunghiem până la moarte. Dacă asta nu se poate, atunci vom cădea de acord asupra unui armistițiu. În orice caz, bătălia de mâine va fi o experiență de neuitat!“

Încă înainte ca oastea Takeda să părăsească fortăreața Kaizu, la ora zece noaptea, Kenshin porunci armatei sale să coboare muntele pe ascuns și să înainteze spre câmpie. Ordonă să fie îmbrăcate cu stofă copitele cailor, ca să ascundă zgomotul. Shingen nu trimise cercetași să verifice unde se afla armata Uesugi, probabil de frică să nu fie văzuți și să-și dea astfel de gol planul.

De dimineață, șarja feroce a oștirii Uesugi se izbi de rândurile armatei Takeda. Kenshin ordonă atacul din fața oștirii sale, strigând „Ei! Ei! Ei!“ (Glorie! Glorie! Glorie!), iar trupele răspunzând „O! O! O!“ (Da! Da! Da!). În prima oră a bătăliei pieri fratele lui Shingen, Takeda Nobushige, iar în a doua unchiul său, Morozumi Masakiyo. Kenshin ordonă ca armata sa să atace în valuri succesive, fiecare rând de oșteni luând locul celor

Yamamoto Kansuke, alături de pușini soldați rămași, este atacat de muschetarii clanului Uesugi, pictură pe lemn de Utagawa Hiroshige (1798 – 1861)

din valul precedent, o tactică numită *kuruma gakari*, „roata în mișcare“. Astfel, soldații Uesugi se puteau odihni și, în același timp, presau rândurile clanului Takeda.

Bătălia devenise brutală și haotică. Cronică *Koyo Gunkan*, scrisă de un martor din partea clanului Takeda, a relatat cum „soldații, prietenii și adversarii se amestecară, erau azvârliti în luptă înjunghiind și fiind înjunghiați, tăind și fiind tăiați, unii apucau umerii altora, trăgeau și cădeau la pământ. Un om își decapită adversarul și se ridică în picioare, iar imediat altcineva strigă: «Acela-i capul seniorului meu!» și îl străpunse cu sulița. Văzând acestea, un al treilea om imediat îl tăie pe acel bărbat.“

Yamamoto Kansuke, realizând că „strategia ciocănitării“ a dat greș, s-a considerat singurul vinovat. Pentru a-și ispăși păcatul, atacă singur cu sulița un pâlă de oșteni Uesugi. Bătându-se feroce, suferi numeroase răni, majoritatea de la săgeți și gloanțe. În cele din urmă, nemaiputând să lupte, s-a retras pe o colină, unde s-a sinucis.

Trupele Uesugi avansau neconținut spre centrul forțelor Takeda. Shingen, șezând în cortul său, transmitea ordine, încercând să mențină coeziunea armatei, când primi vestea că a fost rănit fiul său, Takeda Yoshinobu. Deodată, un călăreț Uesugi, purtând o eșarfă albă pe cap și o haină verde peste armură, dădu buzna în cort, înarmat cu o sabie. Era însuși Uesugi Kenshin. Imediat îl atacă pe Takeda Shingen cu sabia, înainte ca acesta să aibă ocazia să se înarmeze. „Tigru

din Kai“ fu nevoit să se apere cu *gunbai*-ul său (evantai folosit de comandanți pentru a transmite semnale trupelor). A parat loviturile mortale, însă a fost rănit de două ori în solduri. Duelul a fost întrerupt de gărzile lui Shingen, care l-au atacat pe Kenshin cu sulițele. Nu au reușit să pătrundă prin armura sa, însă au lovit în cal, care a fugit.

În pofida atacului feroce și a pierderilor suferite, forțele Takeda au reușit să reziste. Pe alocuri, au și reușit să îi oblige pe cei din tabăra Uesugi să se retragă.

În acest timp, cele 12.000 de „ciocănitari“ au ajuns în vârful muntelui. Înaintând tiptil, probabil au crezut că au reușit să evite santinelele clanului Uesugi, însă au găsit tabăra adversă goală. Conform cronicii *Koyo Gunkan*, „Când și-au dat seama că au fost păcăliți de Kenshin și au auzit împușcăturile și zgomotele bătăliei, s-au luat la întrecere între ei să treacă [râul] Chiku-

magawa și au început să atace trupele din Echigo din spate.“

Uesugi Kenshin, anticipând acest fapt, a lăsat în urmă 3.000 de soldați care să apere vadul râului. Soldații Takeda au atacat însă cu disperare. În cele din urmă, au reușit să străpungă rândurile adversarului, iar soarta bătăliei s-a inversat.

La prânz, după multe confruntări sângeroase, cele două armate s-au retras. A urmat o perioadă de armistițiu, vreme în care Takeda Shingen i-a răsplătit pe samurailor care au ucis cei mai mulți adversari. A doua zi, de dimineață, Uesugi Kenshin a trimis oameni să ardă fosta tabără de pe munte; adversarii nu i-au oprit. Trupele Uesugi s-au retras apoi înapoi spre Echigo și nu au fost urmărite de Takeda.

Ambele părți au susținut că au câștigat lupta. Situația strategică însă nu s-a schimbat. A patra bătălie de la Kawanakajima a fost încă una nedecisă, însă mult mai sângeroasă decât toate celelalte. Samurailor aveau obiceiul de a-și decapita adversarii uciși în luptă, cu scopul de a-i demonstra ulterior seniorului câți inamici au doborât. La prânz, în ziua de 18 octombrie, i-au fost prezentate lui Takeda Shingen 3.117 de capete – mai mult de un sfert din armata Uesugi (1.500 de soldați nu au participat la luptă, fiind însărcinați de Kenshin să apere bagajele oștirii). Samurailor însă de obicei decapitau doar alți samurai, nu și *ashigaru* (țărani-soldați) sau paji. Din acest motiv, mai mulți istorici moderni estimează că armata Uesugi a pierdut 72% dintre soldați, iar Takeda 62%.

În anii următori, rivalitatea

Mormântul
lui Yamamoto Kansuke

Exemplu de gunbai

dintre cei doi *daimyō* a continuat în teritoriile vecine. Când unul dintre ei ataca un terț, printre adversari se numărau și oșteni din clanul rivalului. În 1564, Takeda Shingen a încercat pentru ultima dată să invadeze provincia Echigo. S-a aliat cu clanul Ashina din provincia Mutsu, care trebuia să îi atace pe Uesugi din spate. Kenshin însă i-a învins rapid pe cei din clanul Ashina, iar trupele Takeda s-au retras după o scurtă campanie de jaf.

Drept răspuns, Uesugi Kenshin înaintă din nou în Shinano, tot prin câmpia Kawanakajima. La 6 septembrie, la templul Hachiman, s-a rugat pentru victorie, acuzându-l pe Takeda Shingen de fel de fel de nedreptăți. „Acum, că Shingen a distrus templele și altarele din Shinano și le-a exilat preoții, ar mai putea cineva să respecte autoritatea zeilor dacă i se permite acestuia să continue să obțină biruințe?“, a concluzionat. Kenshin s-a autoproclamat instrumentul răzbunării zeilor.

Însă, odată ajuns pe câmpia Kawanakajima la 8 septembrie, armata Takeda nu s-a mai ivit. Kenshin și-a exprimat frustrarea într-o scrisoare adresată aliaților săi. „Dragonul din Echigo“ și-a așteptat rivalul o

lună de zile, Takeda Shingen ajungând la Kawanakajima abia la începutul lunii octombrie.

Armata Takeda a campat pe un deal, poziționându-se astfel, încât adversarii să fie blocați între aceștia și cetățuia Kaizu. Uesugi Kenshin a văzut că nu avea cum să atace fără să se expună, așa că și-a retras armata. Shingen l-a lăsat să plece. A cincea bătălie de la Kawanakajima, în care s-a vărsat foarte puțin sânge, a fost încă una terminată nedecis.

Rivalitatea a continuat și în anii următori, însă nici Kenshin, nici Shingen nu au mai trecut cu armata granița informală care s-a creat între ei. A mai existat o confruntare în 1565, considerată de unii istorici o a șasea bătălie de la Kawanakajima, însă cele două armate doar s-au adunat la hotar și niciuna nu a încercat să treacă în partea adversă. Într-o scrisoare din același an, adresată comandantului unui castel de frontieră, Kenshin a declarat că încă are de gând să elibereze provincia Shinano

Oda Nobunaga,
portret din veacul al XVI-lea
de Kanō Motohide

din mâinile rivalului său, însă „s-au schimbat vremurile“.

Într-adevăr, în timp ce cei doi se luptau, un alt *daimyō*, Oda Nobunaga, „primul mare unificator“ al Japoniei, a ocupat capitala țării, Kyoto. Kenshin și Shingen nu au semnat vreo pace între ei, însă, din acel moment, amândoi s-au concentrat asupra lui Nobunaga.

Takeda Shingen l-a atacat pe aliatul lui Nobunaga, Tokugawa Ieyasu (viitorul „al treilea mare unificator“; *Magazin istoric*, nr. 11/2016), cu care se învecina spre sud. Într-o astfel de campanie, în 1572, și-a găsit sfârșitul în timp ce asedia castelul Noda. Conform unei legende, asediații, știind că nu aveau cum să reziste, s-ar fi hotărât să dea o mare petrecere în noaptea dinaintea predării. Shingen, auzind o melodie excepțională de flaut, s-ar fi hotărât să se apropie de zidurile cetății ca să audă ce se întâmplă. În acel moment, un pușcaș mai treaz l-ar fi nimerit cu un glonț în cap. Când a auzit vestea, Uesugi Kenshin ar fi început să plângă, spunând: „Mi-am pierdut bunul rival. Nu o să mai existe vreodată un asemenea erou!“.

Kenshin a fost printre puținii care l-au învins în luptă pe Oda Nobunaga, în 1577. În acel moment, părea să fie singurul *daimyō* care l-ar mai fi putut opri pe „primul mare unificator“. La un an distanță însă, slujitorii l-au găsit pe Kenshin pe moarte, neputând să vorbească, în latrină. Suferea de cancer esofagian, însă, pierind atât de brusc, au circulat legende cum că ar fi fost asasinat de un *ninja* care s-ar fi ascuns în toaletă (*Magazin istoric*, nr. 6/2021). ■

Zarvă mare în țara românească în aceste două luni, în primul rând din cauza Constituției, pe care liberalii o vor adopta cu orice preț, iar opoziția nu o dorește cu niciun chip.

ROMÂNIA, ACUM 100 DE ANI

La o întrunire publică a Partidului Țărănesc, Ion Mihalache a declarat: „Partidul Țărănesc are datoria sfântă să împiedice prin orice mijloace înfăptuirea marii crime constituționale pe care o prepară Guvernul”. Și Nicolae Iorga face o declarație în Parlament: „Ați ținut neapărat să dați țării o Constituție, atunci când țara cere cu desăvârșire altceva: cere o mai bună organizare și o mai multă sănătate morală. Puteți să-i dați 100 de Constituții, dar atâta vreme cât nu veți putea asigura o viață materială normală și o sănătate sufletească, fără care viața cea mai normală în domeniul material nu valorează absolut nimic, vă veți pierde timpul.”

Tensiunea crește pe măsură ce se apropie momentul votului din Parlament. Duminică, 18 martie, ținând cont de manifestările pregătite de opoziție, au fost desfășurate în Capitală toate unitățile militare din București. Când i s-a

O mulțime entuziastă îl întâmpină la Gara de Nord pe generalul Alexandru Averescu, președintele Partidului Poporului

cerut generalului Davidoglu, comandantul trupelor, permisiunea ca opoziția să organizeze o manifestație, acesta a replicat că are la dispoziție 10.000 de militari ca să o împiedice. La sala Dacia se desfășoară o adunare a opoziției. Pe la ora 12.50 întrunirea se termină și se formează un alai pentru a porni pe străzile Capitalei. Primul procuror al Capitalei le comunică însă că deplasarea este interzisă. Trompeții sună alarma, li se cere participanților să se împrăștie. Se reușește în scurt timp ruperea cordonului de soldați, dar apare o altă companie și se reface barajul.

Un deputat este lovit cu patul puștii de un soldat. Este lovit și Vaida-Voevod, care leșină și este dus acasă. Ion Mihalache este purtat pe umeri până ajunge în fața generalului Davidoglu, cu care începe să parlamenteze. Până la urmă se hotărăște ca doi fruntași ai opoziției, Popovici și Madgearu, să meargă la ministrul de Interne, generalul Văitoianu, pentru a obține permisiunea să manifesteze pe Calea Victoriei, până la Clubul național român din Piața Teatrului. În așteptarea răspunsului, lucrurile se calmează. Răspunsul vine: nu se permite

manifestația. Mulțimea s-a risipit în liniște. Dar la ora 15.00, în fața Clubului, se adunase din nou mulțimea, iar din balcon au vorbit, printre alții, Mihalache, Lupu și Buzdugan. Cordoanele de soldați pe Calea Victoriei, de la Bulevardul Elisabeta până la strada Franklin, au fost menținute până la ora 20.00.

Cu toate eforturile opoziției, Constituția se votează. Dar nu oricum, ci sub efectul unor gaze sufocante. Cercetările poliției au arătat că gazele au fost aruncate dintr-o lojă a presei, unde s-a descoperit o sticlă. Ea a fost găsită sub scaunul pe care șezuse directorul administrativ al ziarului țărănist *Aurora*, dar nu s-a putut dovedi că el a fost autorul. Rămâne să se stabilească dacă au fost gaze asfixiante, caz în care ar fi o faptă de competență procuraturii, sau doar gaze puturoase, fără consecințe asupra sănătății. Pe 28 martie, la ora 19.30, membrii Guvernului s-au prezentat în audiență la rege pentru a-i supune spre semnare noua Constituție. A doua zi de dimineață *Monitorul oficial* a publicat textul Constituției. Capitala a fost pavoazăată ca într-o zi de sărbătoare. Guvernul marca votarea noii Constituții. „Ce păcat că n-au putut participa toți fiii țării la întrunirea pactului fundamental al României Mari! Ar fi fost o sărbătoare de bucurie pentru toți cetățenii României, cari ar fi înțeles că opera de pace constructivă a început și la noi. De aceea poate sărbătoarea Guvernului a trecut liniștită și fără avânt” – consemna ziarul *Universul*.

A doua zi, Ion Mihalache declara în ziarul *Adevărul*: „Constituția a fost instituită cu ajutorul baionetelor; tot cu ajutorul baionetelor va fi dăruită.” Mai cumpătat, Iuliu Maniu atenua

La 20 martie moare, în locuința de la Arhivele Statului, Dimitrie Onciul, președintele Academiei, președintele Comisiunii Monumentelor Istorice și directorul Arhivelor Statului

declarația colegului său de opoziție, spunând unui reporter al aceleiași publicații că o lovitură de stat nu poate să constituie un izvor de drept; problema nu poate fi rezolvată decât printr-o Constituție nouă, legal votată.

Un articol din *Universul* combate ideea de salariu minim, pe care l-ar fixa statul. Trebuie să lucreze legile economiei de piață. Dacă o întreprindere are vânzare, patronul va da și salariaților salarii mai mari. Dar cum să oblige pe patronul

Ion Mihalache vorbește mulțimii la o adunare

unei întreprinderi care vinde greu produsele să dea un salariu minim. Dacă se introduce salariul minim, va trebui creată și o comisie pentru prețuri minimale, iar granițele trebuie închise pentru a evita concurența. „Dar pentru ce atâtea măsuri inutile când în țara românească este lipsă de lucrători?” – conchide publicația.

Presa anunță, cu o întârziere de câteva zile, decesul episcopului Dunării de Jos, Nifon, în urma rănilor suferite în atentatul de la Senat, din decembrie 1920. Sunt prezente în știrile din presă și mișcarea de extremă dreapta, dar mai ales cea de extremă stânga. La Timișoara se descoperă o organizație fascistă, condusă de un locotenent în rezervă, intitulată Fascia națională română. Poliția face o descindere și la un club fascist din Capitală. La Constanța, la 3 aprilie, la ora 15.00, pe când erau duși sub escortă spre închisoare, teroriștii Bubnovski și Tcacenco au sărit într-o trăsură apărută brusc și au evadat. Tcacenco este unul dintre teroriștii stabiliți la Iași, unde organizase într-o casă, împreună cu Max Goldstein, un depozit de explozibili. *Adevărul* limpezește misterul evadării de sub escortă a celor doi.

Pe când reveneau de la tribunal, unde semnaseră recursul, le-a ieșit în cale un comunist, hamal în port, care i-a convins pe soldații din escortă să meargă cu toții la el acasă. Acolo le-a dat soldaților bani și băutură, până s-au îmbătat. Au continuat la o cârciumă din cartier, unde au băut până au căzut sub masă. Cei doi comuniști s-au schimbat cu alte haine și au plecat la gară. Au luat trenul spre București și au coborât în gara Mogoșoaia, de unde au mers pe jos până în Calea Ducești, la casa altui comunist. Autoritățile au

*La Hipodrom:
Alexandru Marghiloman (stânga),
Grigore Filipescu
(băiatul lui Nicolae Filipescu
și Mariei Blaremborg,
a fost directorul ziarului Epoca)
și P. Ghica*

aflat abia marți de evadarea care avusese loc luni, din zvon public. Directorul Siguranței, Romulus Voinescu, i-a cerut inspectorului general Vintilă Ionescu să telefoneze la Constanța și să întrebe dacă este adevărat că au evadat cei doi. De acolo i s-a răspuns că nu poate fi adevărat, pentru că Siguranța din localitate nu a aflat. Un telefon la închisoare a lămurit că era adevărat, dar comandantul închisorii nu informase mai departe pentru că nu terminase cercetările: un soldat se întorsese abia la 21.00, celălalt la 02.00. Romulus Voinescu a dispus să se facă percheziții la toate locuințele comuniștilor cunoscuți din București și vineri seara cei doi au fost arestați. Perchezițiile făcute de poliție la sedii ale partidului comunist au dus la descoperirea unei vaste corespondențe, din care rezulta că mișcarea comunistă de la noi era subvenționată cu mari sume de bani din Franța și America.

Nu era ușoară viața în opoziție. Dumitru Manu, deputat, face următoarea plângere: în ziua de 25 martie, aflat la Buftea-Bucoveni, la o întrunire a Partidului Național și a celui Țărănesc, a rămas la sfârșitul întrunirii să vadă ce se întâmplă cu 16 colegi, reținuți. Seara, pe când lua masa la un local în fața postului de jandarmi, a fost invitat de căpitanul de jandarmi Mateescu la o discuție amicală în clădirea postului. Acolo i s-a comunicat că este reținut. A protestat, dar a fost trântit la pământ și băgat la carceră. La 01.00 a fost dus sub escorta a patru jandarmi cu arma în mână la gară și urcat în trenul de București, apoi tot sub escortă a fost depus la cazarma Regimentului 2 Jandarmi. A rămas acolo până la ora 12.00.

Circulă zvonuri despre o posibilă schimbare de guvern. N. Iorga este contra unui guvern cu Averescu în frunte. „Tabere de război civil își stau furioase în față, cum de la 1888 nu s-a mai văzut în România. La 1888 regele Carol a tras consecința firească a situației. Nu se poate chema la putere pentru o operă de răzbu-nare gruparea care a întrebuițat toate armele tulburării și anarhiei pentru a dărâma un guvern.”

Altfel, răsfoind presa de acum 100 de ani, rămân cu senzația că prea multe au rămas neschimbate. „Fizionomia momentană a străzii bucureștene conține noutatea urcării vehiculelor felurite: auto, trăsură, camioane etc. pe trotuare [...] Spiritul meu observator astfel constatat, nu mă pot lăuda cu un același spirit de logică și analiză, nu am putut dovedi cauzele psihologice care provoacă aceste moravuri vehiculare. [...] Nu pot de asemeni ghici rațiunile superioare pentru care autoritățile, care au

desigur un spirit observator mult mai acut ca mine și cunosc deci aceste procedee, le tolerează. [...] M-am revoltat întâi. M-am mirat a doua oară. M-am resemnat a treia – atât e de adevărat că suntem cetățeni blajini și totodată apti a primi cele mai bizare inovațiuni. [...] Omule! Adu-ți aminte că pe această vale a plângerii și a Dâmboviței nu ești decât un trecător grăbit, pe care destinul îl pândește la toate colțurile din viață și de stradă!” – conchide reporterul.

„Ce pavaj convine orașelor noastre?” – sună titlul unui articol. Se spune că piatra cubică s-ar potrivi cel mai bine condițiilor de climă de la noi. Într-adevăr, asfaltul folosit la noi nu dă rezultate. „Dar nu este de vină climatul țării, care nu este mai vitreg cu orașul nostru decât cu alte orașe, ci obiceiul pământului, care devine din ce în ce mai vitreg cu interesele acestei țări. Sunt orașe cu același climat ca al nostru, dar modul de execuție și de întreținere a lucrărilor este altul, căci nu se așează asfaltul pe noroi sau bolovani în loc de beton și reparațiile nu se fac cu piatră spartă ca la București, iar asfaltul este făcut din bitum, nu din smoală.”

Dar să încheiem cu două știri de fapt divers. În manevrul Regimentului 5 Roșiori din Oradea s-au duelt doi ofițeri, unul fiind ușor rănit la mână, celălalt grav la braț. Motivul: o altercație izbucnită la casa de bilete a unui cinematograf.

Curierul diplomatic britanic a fost jefuit în tren, pe linia București – Constanța. Avea, pe lângă documentele diplomatice, și o mare sumă de bani. La Fetești, curierul a adormit. S-a trezit la Medgidia și a constatat că persoanele din compartiment au dispărut cu valiza diplomatică. ■

FARMACIȘTI ȘI MEDICI DE ALTĂDATĂ

Medici fiind puțini în Moldova, pe la începutul veacului trecut [secolul XIX – n. red.], nu poate să pară lucru extraordinar că, în Folticeni, mult mai târziu se pomenește despre existența doctorilor în medicină.

Fălticeni, sfârșit de secol XIX

Lumea din acest oraș, chiar și boierimea, recurgea, la nevoie, la știința medicilor empirici, la babe, care întrebuințau descânțece și diferite leacuri casnice, al căror efect, de multe ori, era tocmai opus scopului urmărit. Înainte de a fi primul medic în Folticeni s-a înființat farmacie, și farmacistul înlocuia pe medic. Farmacistul făcea diagnoza bolii, el prescria cura de urmat și, uneori, făcea chiar mici operații, care se și întâmplau să reușească.

Primul farmacist din Folticeni, Vasilcovski, a fost dintre aceștia. Hrisovul domnesc din 30 august 1825 împuternicește pe Gheorghe Vasilcovski Șpițar [în opinia lui Nicolae Iorga, de origine din Galiția – n. red.], să deschidă o spițerie în Folticeni, care, la 21 februarie 1827, cere domnitorului să-i îngăduie să facă spițerie în Botoșani sau în Iași, ceea ce se vede că nu i s-a aprobat și a continuat profesiunea în Folticeni, până în 1842.

În 1842 se stabilește în Folticeni primul doctor în medicină, *hirurg și acuşor*, Ignatz Diaconovici. Reclamații și denunțuri la Departament, că Vasilcovski vinde doftoriile cu prețuri mari, că *face curi*

Arthur Gorovei

bolnavilor și suferă de patima beției au de efect că, după inspecția doctorului Aga Costache Vârnăv, i se ridică lui Vasilcovski dreptul de a ține farmacie, care se dă lui Carol Vorel [...]

Carol Vorel a fost una dintre figurile cele mai interesante ale Folticeniului de altădată. Om cult, cinstit în cea mai întinsă înțelegere a cuvântului, pasionat pomicultor, lui i se datorează înfrumusețarea orașului acestuia cu grădinile care-i fac o podoabă puțin răspândită în alte orașe din Moldova. El a plantat grădina publică de astăzi și grădina Prefecturii, ai cărei arbori au fost tăiați, în zilele noastre, pentru a se face parcuri de flori.

(Arthur Gorovei,

Folticeni. Cercetări istorice asupra orașului, Institutul de arte grafice „M. Saidan”, Fălticeni, 1938)

Familia Vorel (*Magazin istoric*, nr. 7/2018) – originară din Boemia de Nord – se pare că a sosit pe meleagurile moldovene în jurul anului 1800. Primul Vorel ce apare în documente este Anton Vorel, de profesie medic militar. El a avut doi fii, ce au devenit farmaciști, Anton și Carol. Primul și-a legat numele de Piatra Neamț, unde, la 26 mai 1825, domnitorul Ioniță Sandu Sturdza i-a acordat, prin hrisov domnesc, dreptul de a deschide o spițerie spre „obștească înlesnire în treburile medicilor”. Al doilea a condus farmacia din Fălticeni. Laboratorul înființat de familie a fost considerat precursorul valorificării de plante medicinale în România.

Constantin Vârnăv – născut la 21 august 1806 într-o veche familie de boieri, decedat tot într-o zi de 21 august, 71 de ani mai târziu – a devenit, la 30 de ani, primul doctor în medicină din Moldova, obținând, totodată, dreptul de a practica medicina în toate ținuturile Imperiului Austro-Ungar. S-a reîntors în țara natală și și-a legat numele de organizarea sistemului sanitar local și de lupta contra epidemiei de holeră (1847 – 1848).

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

În continuarea documentelor publicate în numerele anterioare ale revistei, vă prezentăm o scrisoare a lui Dimitrie D. Dimăncescu (1896–1984) adresată lui Matila Ghyka, care fusese adjunctul șefului Misiunii diplomatice a României la Londra, funcție din care și-a dat demisia în 1940. Textul se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace și publicarea lui este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Chaniston,
Maidenhead Thicket, Berks.,
May 20th, 1942

Dragă Matila,

Persist să îți scriu în engleză, în ciuda cunoștințelor mele limitate de engleză, din simplul motiv că vreau să te scutesc de neplăcerile traducerii scrisorilor mele pentru Eileen [Winifred Madeleine O'Connor, soția lui Matila Ghyka], cu care, sunt sigur, te sfătuiești în aceste zile în privința deciziilor tale. În cazul meu, știu că nu mă joc doar cu soarta mea, ci și cu cea a lui Ze și a copiilor mei și mă consider obligat să cad de acord cu soția mea asupra fiecărei decizii importante pe care trebuie să o iau.

Atunci când, în septembrie 1940, m-am hotărât să o rup cu Guvernul pronazist al lui Antonescu și Gărzii de Fier [Dimăncescu și-a dat demisia din funcția de atașat de presă al Legației României la Londra], am făcut o declarație publică în care arătam că am decis să rămân în Anglia pentru a lupta, după puterile mele umile, de partea Marii Britanii, pentru alungarea dictatorilor nazisto-fasciști. Procedând așa, eram mulțumit în sufletul meu că, indirect, luptam pentru cauza propriei mele națiuni.

Prin urmare, am rămas în Anglia pentru a ajuta, dacă era posibil, Guvernul britanic, iar nu ca să mă opun lui sau să îi stânjenesc eforturile. Fiind unul dintre cei care au conceput Free Roumanian Movement, am gândit că aceleași principii trebuie să anime o asemenea

organizație: să ajute Marea Britanie și Aliații săi, și procedând astfel, ne ajutam propria țară.

Din păcate, Tilea, în calitatea sa de lider al nostru, din cauza temperamentului său, a dat destul de des impresia că noi, Free Roumanian Movement, ne-am fixat ca misiune să punem în dificultate Guvernul britanic. Nu vreau să spun că asta a fost intenția lui Tilea, dar a acționat ca unul care ar fi gândit astfel. S-ar putea să mă înșel, dar impresia mea este că Tilea nu a reușit să înțeleagă poziția extrem de dificilă a Guvernului britanic în ceea ce privește pretențiile rusești. Așa după cum în trecut noi ne-am exprimat punctele de vedere politice pe anumite teme în scrisori trimise către editorii ziarului *The Times*, Guvernul britanic poate că s-a temut că vom urma aceeași cale dacă vor anunța că cererile rușilor pentru o graniță strategică (care să includă Basarabia) erau recunoscute de Marea Britanie într-un tratat solemn.

Probabil că ar fi fost mai bine dacă Guvernul britanic ne-ar fi șoptit rațiunile pentru care trebuie urmat un asemenea curs și apoi să încerce să dizolve Free Roumanian Movement, înainte de anunțarea încheierii unui tratat cu sovieticii. Pericolul unui protest din partea noastră nu va fi eliminat prin dizolvarea Free Roumanian Movement, căci putem depune un astfel de protest individual.

Dar chiar și aceasta este o prezumție și nu o certitudine. Ceea ce știm sigur este că „suntem stânjenitori pentru Guvernul britanic” și că „suntem o preocupare majoră care sporește”.

(Va urma)

DESPOT VODĂ (1561 – 1563)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL: 1) Prima unitate de învățământ laică, de grad mediu, înființată de Despot Vodă la Cotnari, în care cursurile se predau în limba latină, iar copiii, strânși de prin toate părțile provinciei, erau instruiți, hrăniți și îmbrăcați din vistieria personală a domnitorului – Membrii triburilor mongolice din Hanatul Crimeei, despre care boierii care complotau împotriva lui Despot Vodă au lansat zvonul că ar fi năvălit în Moldova, pentru ca domnitorul să-și maseze trupele pe Nistru și în felul acesta să-l poată mai ușor înlătura din domnie (sg.). 2) Cronicar moldovean care, în *Letopisețul* său, prezintă pe scurt domnia lui Despot Vodă, pe care îl apreciază pentru cultura și formația sa umanistă, dar nu uită să menționeze că „s-a înțeleșt cu o seamă de evangheliști” (Grigore, cca 1590 – 1647) – Sentiment nutrit de boieri față de Despot Vodă, pe care îl acuzau că a luat cu forța tronul Moldovei, că ar fi fost schimbător din fire, lacom și trufaș. 3) Maria Tomescu – Dinarul, talerul și ortul din argint și dinarul din aur, emise de Despot Vodă, folosind ca materie

primă odoarele scumpe din biserici, fapt care a făcut să crească nemulțumirea populației – Dan Nemțeanu. 4) Parte a corpului pe care Despot Vodă și-a rănit-o când era înrolat în armata lui Carol Quintul – Perioadă mare de timp – Stau pe cai. 5) Dănele – Îmi aparține – Pârâu din județul Sibiu, afluent al Oltului. 6) Adevărată – Fluier mare ciobănesc. 7) Radu Manolescu – Veche monedă de aur, ce trebuia plătită de fiecare gospodărie, fapt ce a nemulțumit populația, ce s-a răsculat și l-a făcut ostatic, pentru scurt timp, pe Despot Vodă. 8) Toc gol! – Aliat în centru! – Siglă pentru „International Labour Organization”. 9) În sală! – Denumire dată cetății Arad în secolul al XII-lea – Cotidian bruxellez de seară, fondat în 1866 (Le). 10) Istoric român, autoarea lucrării *O domnie umanistă în Moldova: Despot Vodă*, apărută în 1980 (Adina... -Drăghicescu) – Popor din Europa cu care Despot Vodă nu se afla în relații bune, pentru că îi alungase omul de nădejde din Moldova, Alexandru Lăpușneanu. 11) Prenumele lui Heraclid, viitorul domn al Moldovei, sub numele de Despot Vodă – Oraș în sudul Moldovei, unde Despot Vodă a încercat să verifice loialitatea oștenilor săi, dând o alarmă falsă, ce i-a făcut pe oștenii moldoveni să fugă și să se ascundă într-o pădure. 12) Fiica puternicului senior răsăritean Constantin Ostrog, pe care Despot Vodă a cerut-o în căsătorie, fiind refuzat – Bun de cusut.

VERTICAL: 1) Umanist german, director al unității de învățământ de la Cotnari, autorul lucrării *Viața lui Iacob Heraclide, Despotul Moldovei* (Ioan; 1542 – 1574) – Armă adusă de solia otomană la 16 martie 1562 lui Despot Vodă, odată cu confirmarea domniei. 2) Veche monedă de argint germană, bătută de Despot Vodă în Moldova – Cinstit. 3) Produs avicol – Cetate din Moldova, atacată de Ștefan Vodă Tomșa, în timp ce Despot Vodă era ascuns în cetatea Suceava – Siglă pentru „République Côte d'Ivoire”. 4) Dotarea militară din timpul lui Despot Vodă era formată, după cum ne prezintă autorul lucrării *Viața lui Iacob Heraclide, Despotul Moldovei*, astfel: „înarmați cu lance lungă, cu scut și sabie încovoaiată, cu armament îndeosebi turcesc, puțini poartă o gheoagă, cei mulți o secure” (sg.) – Pasăre de curte. 5) Numele latin al constelației zodiacale Leul – Astrolog – Siglă pentru „Royal Institute of British Architects”. 6) Boală de piele – Unul dintre fiii lui Poseidon. 7) Familie de despoti de Samos, din care Despot Vodă pretindea că ar fi făcut parte – George Enescu. 8) Limbă vorbită în Ciad – Postav țărănesc – Mobilă de dormitor. 9) Ornament arhitectonic în formă de ou – Tarla agricolă. 10) În stup! – Limbă cunoscută de Despot Vodă pe lângă greacă, latină, italiană și franceză. 11) Regiune de unde provenea umanistul autor al lucrării *Viața lui Iacob Heraclide, Despotul Moldovei* – Gloată. 12) Așa cum a ieșit Despot Vodă din lupta dusă sub conducerea lui Carol Quintul împotriva regelui francez – Rang la care Despot Vodă l-a ridicat pe Moțoc, ceea ce întărește bănuiala că acest boier l-ar fi trădat pe Alexandru Lăpușneanu, ajutându-l pe Despot să ocupe tronul Moldovei.

Dicționar: OPAT, OROD, SOIR, ALOU, TEDA.

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

PENTRU BĂTRÂNI

Domnul GHEORGHE IONIȚĂ, din București, ne scrie: M-am gândit să vă felicit și să vă urez sănătate cu ocazia celui de al 55-lea an de la apariție. Din 2014, când mi-am pierdut perechea, am început să citesc *Istoria României* în amănunt, din 1859 până în prezent. Am recitat și volume mai vechi, cum ar fi *Românii sub Mihai Viteazul* de N. Bălcescu.

Eu nu mi-am cunoscut bunicii din cauza Primului Război Mondial. Ei au fost chemați la arme de către frații ardeleni. Prin întrebări de concurs, acordarea de abonamente gratuite, tot pe bătrâni mai ales îi ajutați.

ÎNCĂRCĂTURA ISTORIEI

Domnul NICOLAE FOLEA, din Galați, jud. Galați,

ne relatează: M-am născut la data de 6 iulie 1957, în satul Mărăști, comuna Răcoasa, jud. Vrancea, sat cu încărcătură istorică deosebită. Bunicul meu după tată cu același nume – Nicolae Folea – este erou din Primul Război Mondial și este trecut în rândul eroilor pe cea de-a șaptea placă de pe frontispiciul Mausoleului de la Mărăști. Iar tatăl meu, Ștefan Folea, a luptat în cel de Al Doilea Război Mondial.

Am citit pentru prima oară revista *Magazin istoric* în anul 1975, luna octombrie, pe când eram elev al Școlii militare de maiștri și subofițeri „Gheorghe Lazăr” din Sibiu. De atunci și până în prezent am procurat-o permanent. Am o colecție destul de măricică pe care o păstrez în casa din satul natal. La aceasta se mai adaugă și o colecție numismatică destul de consistentă.

V-am relatat toate acestea,

nu pentru a mă lăuda, ci pentru a arăta că acest popor al nostru își iubește istoria, trecutul glorios și neamul.

LA ANIVERSARE

Domnul LICINIU NEMETI, din Zalău, jud. Sălaj, premiant al concursului aniversar Magazin istoric 55 de ani, ne transmite: Sunt onorat pentru câștigarea unui abonament la concursul organizat de *Magazin istoric*. Dar sunt și mai onorat, pot să zic mândru, că dețin toată colecția publicației. Acest concurs mi-a dat ocazia să recitesc cu plăcere și interes aparițiile revistei în cei 55 de ani. Fiind captivat de „cultura istorică” (citându-l pe domnul Tiberiu Cioată, câștigător al abonamentului la ediția tipărită, pe care îl felicit cu această ocazie), multe ore mi-am dedicat acestei activități benefice și foarte relaxante. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presamagazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) I.L. Caragiale Politics embroils itself everywhere

● **M. E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy ● **I. Scurtu** The 1923 Constitution of Romania (II) ● **C. Marinescu** The decorating of Easter eggs ● **I.I. Hoiescu** A forgotten politician: Constantin Hoiescu ● **Al.I. Cruceru** An invitation to the Romanian Academy Library: Rigas Veleshtinis' map ● **Al. Rusu** Stories of Bucharest: "La Belle Époque" Bucharest private residence interiors ● **M. Cazacu** Mr. Frédéric Beaumont and his aberrations about a Moldovan-Slavic State ● **C. Păunescu, M. Tone** The National Bank of Romania office in Tighina (II) ● **S. Corlăteanu-Granciuc** Italian marshal Pietro Badoglio's visit to Bessarabia (II) ● **Al.M. Tănase, M. Rădoi** A century of foreign debt ● **G. Roșu** The Night of Saint George's sister ● **D. Deletant** A document penned by Iuliu Maniu, analysing the shifts of Interwar international politics (IV) ● **A.-S. Ionescu** Sculptor Carol Storck and his American experience ● **M. Vasileanu** The Burning Bush and pilgrimages ● In Romania, 100 years ago ● **A. Gorovei** Fălțiceni pharmacists on the eve of the 20th century ● Romanian documents at Hoover Institution (CCIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И.Л. Караджале Политика вмешивается

везде ● **М. Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике ● **И. Скурту** Конституция Румынии 1923 года (II) ● **К. Маринеску** Крашение пасхальных яиц ● **И.И. Хонеску** Забытый политик Константин Хонеску ● **Ал. И. Кручеру** Приглашение в Библиотеку Академии: Карта Ригаса Велештинлиса ● **Ал. Русу** Истории Бухареста: интерьеры частных резиденций в La Belle Époque ● **М. Казак** Г-н Фредерик Бомон и его вымышления о молдавско-славянском государстве ● **К. Пэунеску, М. Тоне** Агентство Национального Банка Румынии в Тигине (II) ● **С. Корлэтяну-Гранчук** Визит итальянского маршала Пьетро Бадольо в Бессарабию (II) ● **Ал.М. Тэнасе, М. Рэдой** Внешнему долгу 100 лет ● **Дж. Рошу** Жили-были: ночь сестры Св. Георгия ● **Д. Делегант** Документ, написанный Юлиу Маниу, анализ эволюции межвоенной международной политики (IV) ● **А.-С. Ионеску** Скульптор Карол Шторк и его американский опыт ● **М. Василяну** Неопалимая Купина и паломничества ● В Румынии, 100 лет тому назад ● **А. Горовой** Аптекари города Фолтичени на рубеже 19 – 20 вв. ● Румынские документы в Гуверском Институте (CCIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

